

bibliotheekblad

NINA SIMON: 'GEEN ENKELE
INSTELLING IS NEUTRAAL'

ZORGPLICHT: VERGELIJKING VAN
EUROPESE BIBLIOTHEEKWETTEN

DOSSIER: BIBLIOTHEEKBELEID
BIJ CONTROVERSIËLE BOEKEN

Boekenweek 2020

met Annejet
van der Zijl en
Özcan Akyol

Bibliotheekonline

Veel bibliotheken in Nederland maken al gebruik van het speciaal door Graficom ontwikkelde cloud platform voor bibliotheken:

"Bibliotheekonline"

Wilt u ook **geen omkijken meer** hebben naar uw IT-omgeving voor wat betreft kantoor en publiek? Wilt u zeker weten dat uw **security** op orde is?

Wilt u dat al uw medewerkers inclusief vrijwilligers op alle openingstijden van uw bibliotheek kunnen **bellen naar de servicedesk**?

Wilt u ook ervaren wat de voordelen en mogelijke **kostenbesparingen** voor uw organisatie zijn?

Neem dan contact met ons op voor een **vrijblijvende kennismaking** om te kijken wat we voor u kunnen betekenen via het telefoonnummer: **088 472 34 26** of per e-mail via **info@graficom.com**

Graficom Group

Graficom Solutions BV

info@graficom.com

www.graficom.com

Identiteitscrisis

'Een fundamenteel andere branchevereniging', dat is waar Eric de Haan, Hanneke Bruggeman, Jan Gommer en Wieb Broekhuijsen voor pleiten in het pamflet dat ze op 12 december inbrachten tijdens de Algemene Ledenvergadering (ALV) van de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB). 'Wij vormen graag de taskforce 2020 die deze koers zal vormgeven,' aldus de ondertekenaars. Dat aanbod werd aanvaard, zij het dat de werkgroep is verdubbeld na de toetreding van Jeanine Deckers, Alice van Diepen, Chris Wiersma en Herman Horst. Dit achttal kan aan de bak. In feite is de conclusie gerechtvaardigd dat de VOB sinds de ontvlechting zoekende is naar haar nieuwe positie in het stelsel en diens gevolge in een diepe identiteitscrisis beland. Met als zichtbare uitingsvorm het vertrek van twee voorzitters en een directeur in korte tijd. Marleen Barth, Michaël van Straalen, Arthur Schellekens, een knappe kop die weet uit te leggen wat hun bijdrage is geweest aan het versterken van de bibliotheekbranche. Een knappe kop die kan aangeven wat de VOB heeft bereikt om de verdeeldheid in de achterban te transformeren in een gezamenlijke strategie. Een knappe kop die bij machte is te onthullen welke rol de VOB voor zichzelf ziet weggelegd in relatie tot de Koninklijke Bibliotheek. En een nog knappere kop die in staat is aan te geven wat de impact van de VOB is geweest om de bibliotheek op de agenda van de politiek te krijgen in een tijd dat toenemende bezuinigingen om daadkracht schreeuwen. Aan de taskforce, interim-directeur Anton Kok en het rompbestuur de taak in een halfjaar schoon schip te maken. Ik hoop dat ik ernaast zit, maar het feit dat de vertegenwoordiger van dit blad uitsluitend welkom was om verslag te doen van de ALV op 12 december als hij zijn tekst vooraf ter screening voorlegde aan de interim-directeur zie ik als valse start. En als gegronde reden om van zo'n verslag af te zien.

Eimer Wioldraaijer

6 Sergio Vyent: 'Cultuurverandering nodig in bibliotheken'

- 10 Sandra van Gaalen: 'Fers staat voor verse ideeën'.
- 12 Data Detox Kit: bewustwordingsprogramma rond privacy.
- 14 Slim met Media: doelgericht werken aan digitale geletterdheid.
- 18 Bibliotheek Gieten: impuls dankzij toekenning Asschergelden.
- 20 Mijn Leestipper: online boekentipdienst voor bibliotheekleden.
- 21 Studiereis: trip langs Predikheren Mechelen en Utopia Aalst.
- 22 Mystery guest: compliment voor Kulturhus Haaksbergen.
- 36 Visie: hoofdlijnen van het gezamenlijk collectiebeleid.
- 38 Onderzoek: collectiecijfers minder fysiek, meer digitaal.
- 40 Petra Blaisse: 'Met textiel werken een groot avontuur'.
- 44 Inventarisatie: Europese bibliotheekwetten vergeleken.
- 48 Poëzieweek: Dean Bowen op zoek naar 'heksenspreuk'.
- 50 Boekenweek: interview met dwarsdenker Özcan Akyol.
- 52 Nina Simon: 'Connectie met gemeenschap cruciaal'.

DOSSIER

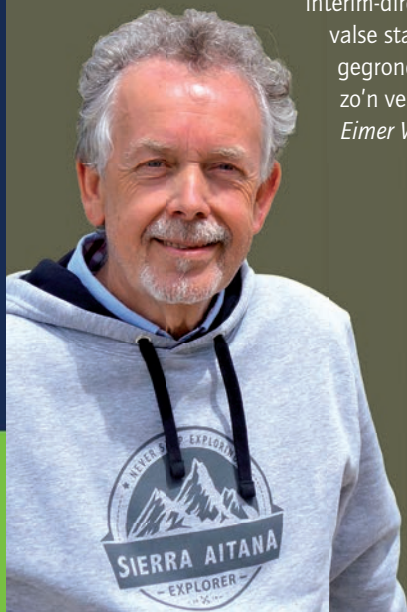
27 Foute boeken

De tentoonstelling 'Foute boeken?' in het Haagse Huis van het Boek/Museum Meermanno maakt nieuwsgierig naar hoe openbare bibliotheken omspringen met controversiële boeken. Worden deze aangeschaft en gepresenteerd? Worden ze weggestopt of geweerd uit de collectie? *Bibliotheekblad* ging te rade in Nijmegen, Amersfoort, Assen en Zeeland.

RUBRIEKEN

- 4 De historische passie van OBA-directeur Martin Berendse.
- 9 De top-10 van Peter Kok, hoofd van de Tilburgse LocHal.
- 26 Nieuwe rubriek: focus op maatschappelijke trends.
- 35 Nieuwe rubriek: trends in het boekenvak belicht.
- 47 Peter van Eijk: pleidooi voor publieke investering.
- 56 Nieuwe rubriek: belangrijkste nieuwsfeiten op een rij.
- 57 Nieuwe rubriek: enthousiaste leestip van Wim Keizer.
- 58 Op de valreep: getekende uitsmijter door Stefan Verwey.

COVERFOTO: ANJA VAN WIJGERDEN

‘Nederland is gewoon een bijeengeraapt zootje’

Wilt u weten waarom Roermond niet in België ligt maar in Nederland en waarom Elten in 1963 weer Duits werd? Pak dan de historische atlas van **Martin Berendse** en **Paul Brood**.

Er zijn van die boeken die je niet meer weg kunt leggen als je er eenmaal aan begonnen bent. De *Historische Atlas NL, Hoe Nederland zichzelf bijeen heeft geraapt*, van OBA-directeur Martin Berendse en Paul Brood, werkzaam bij het Nationaal Archief, is zo'n *unputdownable*. In iets meer dan 200 pagina's schetsen

de auteurs met behulp van oude kaarten, vredesverdragen, sleuteldocumenten en korte verhelderende teksten het even beeldrijke als fascinerende verhaal van de ontstaansgeschiedenis van ons land. Het verhaal van een *Werdegang* die van toeval en willekeur aan elkaar hangt.

Martin Berendse: 'Geboren in Geldermalsen ben ik als jongetje opgegroeid in de protestants-christelijke traditie. Aan de overkant van de rivier de Waal begon katholiek Nederland, en daar hadden ze het allemaal niet zo goed begrepen. Je had "wij" en "zij". Ik heb dat altijd een intrigerend idee gevonden. Als je nu een oud geschiedenisboekje pakt en ziet hoe het onderwijs op zo'n School met de Bijbel werd gegeven, lees je de reinste propaganda. Laten we zeggen: dat was niet erg inclusief.'

Voordat hij bij de OBA kwam te werken was Berendse zeven jaar directeur van het Nationaal Archief. 'Ik nam daar indertijd de leiding over van Maarten van Boven. Die kwam uit Roermond. Als iemand in een gesprek Willem de Zwijger de Vader des Vaderlands noemde, zei Maarten: "Ik kom uit Roermond en de Vader des Vaderlands, die werkte niet bij ons". Dat soort dingen boeit mij. Welke verhalen vertellen wij aan elkaar? Wat is onze identiteit? Wat is Nederland precies? Op dat vlak had ik een ontzettend leuke gesprekspartner aan collega Paul Brood. Hij en ik waren *soulmates* in het zoeken naar dat gezamenlijke verhaal, waarbij Paul sterk is geboeid door het Oost- en Noord-Nederlandse perspectief, terwijl ik – vanuit de Betuwe over de Waal kijkend – vooral interesse had voor het Gelderse en Zuid-Nederlandse aspect.'

'Toen ik bij het Nationaal Archief kwam te werken, stond de Vrede van Munster als de geboortakte van Nederland centraal. Maar die Vrede van Munster is toch het einde van de Tachtigjarige Oorlog, en niet de Nederlandse proclamatie? Dat is toch het Plakkaat van Verlatinghe? Het verhaal van Nederland start aan het begin van die opstand, maar ook dat is slechts een moment in onze geschiedenis geweest.'

'In gesprek met Henk van de Wal, uitgever van Wbooks, kwamen we tot de conclusie: daar zit een groter verhaal in. Wanneer begon "Nederland" eigenlijk, en hoe logisch is het dat ons land er überhaupt is? Al pratend over die materie verschoof de insteek naar de kaarten, naar een kijkboek. Die kaarten vertellen het verhaal automatisch. Dus noemden we het atlas. Henk zei steeds: "Jongens, een strak *format* kiezen, en niet te veel geouwehoer eromheen. Korte tekstjes! Driehonderd woorden." Om die reden kan ik het motto van Voltaire volmondig onderschrijven: "Ik schrijf een lange brief, want ik had geen tijd voor een korte". Het was een enorm gepuzzel en gepeuter. Elk woordje dat we schreven, is op een goudschaaltje gewogen, want Paul en ik kwamen telkens met veel te lange teksten. Waarop we weer te horen kregen: "Beperken, beperken, beperken! Het beeld moet het verhaal vertellen." Achteraf moet ik Henk gelijk geven, want die kaarten zijn stuk voor stuk buitengewoon illustratief.'

En leerzaam, want wie weet nog dat 'Nederland' in de zesde eeuw behoorde tot Lotharingia, een Europees 'Middenrijk' dat ook de Elzas, Bourgondië, de Provence en zelfs Toscane omvatte. 'Dat verhaal van Lotharingen is in mijn hoofd altijd een *cliffhanger* geweest. Dat geldt ook voor het begrip generaliteitsland. De generaliteitslanden, ten zuiden

van de grote rivieren, zijn twee eeuwen lang als kolonie bestuurd. Wij zeggen nu wel heel gemakkelijk: het hele Midden-Oosten is een puinhoop omdat daar zomaar grenzen zijn getrokken, maar dat is bij ons ook gebeurd. De geschiedenis van het begrip Noord-Brabant toont grote gelijkenis met Noord-Ierland. Ik vind dat mateloos fascinerend. Oude schoolkaarten, landkaarten, ze vormen met elkaar een soort ideeëngeschiedenis.'

'Op oude kaarten lijkt het soms alsof Zeeuws-Vlaanderen een los eiland is, omdat het omliggende gebied niet getekend werd. Zo kijken wij als Nederlanders nog steeds tegen Zeeuws-Vlaanderen aan. Flauwekul, natuurlijk. Ooit was er geen Zeeuws-Vlaanderen maar Vlaams Zeeland. Je kunt bijna zeggen: alle samengestelde woorden – of het nou gaat om Noord-Macedonië, Zuid-Ossetië of Staats-Overmaas – refereren aan ellende, moord en doodslag, en meer van dat fraais.'

'Zevenaer, Huissen en omstreken zijn pas na de Franse tijd Nederlands geworden. Na de Eerste Wereldoorlog zeiden de Belgen: wij willen Limburg terug. In Versailles is daar serieus over onderhandeld. Na de Tweede Wereldoorlog wilde Nederland als genoegdoening het Roergebied van de Duitsers overnemen. In dat opzicht dwingt ons boek tot een zekere bescheidenheid. Alles kan zomaar veranderen, geen grens ligt voor de eeuwigheid vast. Je kunt er dik of dun over doen, maar Nederland is gewoon een bijeengeraapt zootje.'

Als het boek één ding duidelijk maakt, is het de grote rol van het lot, het toeval. 'Mijn vader zei vroeger altijd: "Het enige jaartal dat ik heb onthouden, is 1600: Slag bij Nieuwpoort". Dat was een enorme veldslag, maar tevergeefs. Slag gewonnen, oorlog verloren. "Ons" laatste machtsvertoon in het zuiden. Dat had zomaar de andere kant op kunnen kantelen, en dan was Brussel al vier eeuwen onze hoofdstad geweest.'

'Wat het verhaal mij aan verdieping heeft gebracht, is het inzicht dat de Nederlandse geschiedenis, zoals we die op school leren, in feite de Hollandse geschiedenis is. Waarom zijn het Leidens Ontzet en Alkmaars Victorie nog altijd veel prominentere verhalen dan de Val van Den Bosch, de Slag om Grolle en de Reductie van Groningen? Of neem de markante positie van Maastricht, die Tweeherigheid. Dat is toch helemaal geen onderdeel van het collectieve verhaal van Nederland? Deze verhalen, die een veel gelaagder beeld geven van de Europese delta waarin wij wonen, vormen het thema van ons volgende boek. Dat wordt de *Historische Streekatlas NL*. Ondertitel: *De ware schaal van Nederland*.'

Omdat hun boek de nodige weerklank krijgt (net voor de jaarwisseling werd het 10.000ste exemplaar verkocht), zijn Martin en Paul bezig met een tournee langs boekhandels. 'Het verhaal van onze geschiedenis, de gesprekken daarover met het publiek, daar geniet ik ontzettend van. Daarom doe ik bij deze mijn collega's in bibliotheekland het aanbod een keer bij hen langs te komen voor een praatje over dit onderwerp. Ik beloof dat ik een paar mooie schoolkaarten meeneem.'

TEKST EN FOTO: EIMER WIELDRAAIJER

Martin Berendse en Paul Brood, *Historische Atlas NL, Hoe Nederland zichzelf bijeen heeft geraapt*, Uitgeverij Wbooks i.s.m. Nationaal Archief, ISBN 9 789462 583177.

‘Mensen zijn de verbindende factor voor bibliotheken’

Een van de best bekeken tv-programma's van dit moment is *First Dates*, uitgezonden door BNNVARA. In *First Dates* zitten singles die een 'blind date' hebben met een door de redactie geselecteerde mogelijke liefdesmatch. Daarbij worden ze op hun gemak gesteld door de altijd stralende en opgewekte gastheer **Sergio Vyent**. Onverwacht: Sergio heeft een achtergrond in de bibliotheekwereld. Van 2018 tot en met juni 2019 was hij teamleider bij de OBA in Nieuw-West. Binnenkort gaat hij op projectbasis aan de slag voor Probiblio waar hij zijn kennis van het gastheerschap in gaat zetten om bibliotheken nog klantvriendelijker te maken.

We hebben afgesproken in de hoofdvesting van de OBA in Amsterdam. Terwijl we beiden een 'latte' bestellen bij de koffiecorner, verbetert de medewerkster ons. 'Een latte *macchiato*, dus?' Daarna maakt ze zwijgend onze bestelling klaar. Het lijkt een vrij makkelijke handeling, er is een mooie automaat, maar de minuten verstrijken en na ongeveer acht minuten hebben we de koffie.

Sergio, als professioneel gastheer, met een lange carrière in de horeca: wat vind je ervan hoe we net geholpen werden?

'Wat me meteen opvalt, is dat er geen enkele communicatie is. Dat is juist een taak van een gastheer of -vrouw. Mensen op hun gemak stellen en een praatje maken. Ik leerde het de medewerkers van mijn bibliotheekteam ook altijd: stel minimaal drie tegenvragen als iemand met een vraag bij je komt. De eerste vraag die door een bezoeker gesteld wordt, is namelijk altijd een manier om contact te maken. Door door te vragen, komt er veel meer naar boven. Bijvoorbeeld een oudere dame die naar een specifieke auteur vraagt, maar eigenlijk om een praatje verlegen zit omdat ze vreselijk eenzaam is, en de bibliotheek als een van haar weinige uitjes beschouwt. Als je doorvraagt, krijg je feedback, waar je als bibliotheek je voordeel mee kunt doen om nog klantvriendelijker te worden.'

Hoe combineer je je drukke televisiewerkzaamheden met een baan als teamleider in de OBA?

'Dat is niet te combineren. Daarom heb ik besloten te stoppen met mijn werk als teamleider. In 2018 draaiden we slechts 32 afleveringen van *First Dates*, en in 2019 was dat al opgelopen tot 120 afleveringen. Dus dat is een behoorlijke schaalvergroting, die het onmogelijk maakt om mijn werk als teamleider goed te kunnen uitvoeren.'

Je stopt met je bibliotheekcarrière?

'Nee, zeker niet. Ik ben in gesprek met Probiblio voor een heel leuke adviesfunctie op projectbasis. Bibliotheken worstelen met een veranderend takenpakket. De maatschappij verandert en de rol van de bibliotheek beweegt zich steeds meer in de richting van een maatschappelijke functie. Horeca wordt in toenemende mate onderdeel van de bibliotheek. Mooie plekken waar je fijn kunt zitten onder het genot van een consumptie, en waar je met andere mensen in contact kunt komen. Ik ga onderzoeken en adviseren hoe dat beter en nog gastvrij kan.'

Dat klinkt als een functie die je op het lijf geschreven is.

'Ik heb meer dan dertig jaar ervaring in de horeca, waar gastvrijheid een van de belangrijkste dingen is. Ik kijk daarom ook heel anders naar een bibliotheek dan de gemiddelde bibliotheekmedewerker. Ik zie dat er veranderingen nodig zijn en dat *hospitality* veel meer op de voorgrond moet komen te staan. Bibliotheken denken dat ze het goed doen op het gebied van *hospitality*, maar er kan nog heel veel verbeteren. Alhoewel ik zeker niet wil zeggen dat bibliotheken klantvriendelijk zijn. Het is meer een cultuurverandering die nodig is. De gedachte van bibliotheekpersoneel is vooral dat de bezoekers met rust moeten worden gelaten, zodat ze op hun gemak kunnen rondkijken. Ik denk dat bezoekers hartelijk welkom moeten worden geheten. Ze moeten zich zo prettig voelen, dat ze weer willen terugkomen.'

'De medewerkers op de werkvloer maken het verschil'

Wat ga je daar precies aan doen?

'De bedoeling is dat ik met bibliotheekdirecteuren en medewerkers in gesprek ga over waar ze tegenaan lopen in het *hospitality*vraagstuk. Ik wil ze laten omdenken zodat ze met de juiste handvatten dit vraagstuk kunnen aanvlieën. Er wordt nog te gemakkelijk gedacht over het implementeren van *hospitality* in de bestaande organisatiestructuur. Wat ik bijvoorbeeld graag zou willen veranderen, is de manier waarop er met de bezoekers wordt omgegaan. De maatschappelijke functie van de bibliotheken wordt alsmar groter, net zoals de behoeftes van de bezoekers. Wil je als bibliotheek daarop inspelen, dan zul je commerciële moeten gaan denken om je maatschappelijke doel te bereiken. Soms moet je ook bepaalde structuren durven loslaten en die vervangen door structuren die passen in de snel veranderende behoeftes van de bezoekers.'

Dat is een flinke verandering.

'Het is een cultuuromslag. Veel bibliotheekmedewerkers laten nu iedereen in zijn eigen individuele wereldje. Pas als er een vraag gesteld wordt, zien ze dat als een taak. Terwijl ik echt denk dat als je bezoekers hartelijk welkom heet, dat je veel meer bijdraagt aan de bibliotheekervaring. Het is heel belangrijk om niet op mensen te gaan bezuinigen. De bibliotheek wordt steeds digitaler. Je kunt vanaf je eigen computer thuis e-books lenen, maar mensen zijn de verbindende factor voor bibliotheken. Daarom moeten bibliotheken niet alleen investeren in digitaliseren, maar vooral in mensen en gastvrijheid. Er worden steeds minder boeken geleend. De ledenaantallen lopen terug, dus je moet een andere manier vinden om mensen aan je te binden. En de medewerkers op de werkvloer maken het verschil. Zij zorgen voor verbintenis. Daarom is het ook zo belangrijk dat dit een specifieke taak is voor deze medewerkers, en niet voor een teamleider. Een teamleider moet medewerkers inspireren om zo gastvrij mogelijk te zijn. En dat is een behoorlijke verandering waaraan veel managers niet gewend zijn.'

Moeten er meer activiteiten worden georganiseerd?

'Ik denk dat de grote bibliotheken genoeg activiteiten organiseren. De vraag is meer of er voor elke doelgroep wel iets georganiseerd wordt. Is het een beetje evenredig verdeeld? Terwijl ik dit zeg, besef ik ook dat dat voor de kleinere bibliotheken een stuk lastiger zal zijn, omdat ze minder financiële middelen hebben. Een ander punt is dat ik denk dat er veel meer samenwerkingsverbanden tussen bibliotheken onderling, maar ook met maatschappelijke instellingen, zouden moeten zijn. Netwerken is, wat dat betreft, ontzettend belangrijk. En dat kan ook kosten besparen.'

Je bibliotheekcarrière begon in 2018. Kwam je daarvoor wel eens in een bibliotheek?

'Zeker. Ik heb een zoon van vijftien en een tweeling van vijf. Dus ik kwam best vaak in de bibliotheek. Je wilt natuurlijk dat ze goede

INTERVIEW

boeken lezen. Zelf leende ik eigenlijk niet veel. Het was voornamelijk voor de kinderen. Op een bepaald moment heb jezelf wel je eigen collectie. Ik lees ondanks dat ik weinig tijd heb graag, maar tegenwoordig ga ik vaak voor de luisterboeken. Op mijn nachtkastje liggen daarom maar weinig boeken. Uitzondering is *Mr S: Last Word on Frank Sinatra* van George Jacobs. Een fascinerend boek geschreven door de butler van Sinatra, die een mooie inkijk geeft in het leven van "the voice".

Zie je parallellen tussen je werk voor First Dates en je bibliotheekwerkzaamheden?

'In het *First Dates*-restaurant zijn de mensen enorm zenuwachtig. Ze gaan op *date* met een volslagen onbekende, en er staan bovendien camera's en een hele hoop medewerkers omheen. Het *First Dates*-team doet er alles aan om de *daters* op hun gemak te stellen. Dat zou ook in een bibliotheek moeten gebeuren. Denk er eens aan hoe een laaggeletterde zich voelt als hij of zij een zaal vol met boeken binnenkomt. Dat aspect komt behoorlijk overeen. Mensen zich zo comfortabel mogelijk laten voelen. Dat is iets wat ik in mijn horecacarrière geleerd heb.'

Hoe wordt een horeca- en bibliotheekmanager eigenlijk het gezicht van een van de best bekeken Nederlandse televisieprogramma's?

'Bij toeval. Ik heb me nooit ingeschreven bij een castingbureau of iets dergelijks. Een kennis van mij werkt voor Warner Brothers, de productiemaatschappij van de Engels serie. Ze waren op zoek naar een maître voor de Nederlandse variant, en het leek haar echt iets voor mij. Toevallig was mijn naam ook door andere mensen genoemd. Waarschijnlijk omdat ik redelijk bekend was in de horecawereld, doordat ik manager was geweest van bekende horecagelegenheden. Ze vroegen of ik een screentest wilde doen, die screentest is naar London Channel Four en BNNVARA gegaan, en ik werd aangenomen.'

En toen was je opeens beroemd! Was dat erg wennen?

'Ja en nee. Ik was het wel gewend om aangesproken te worden door mensen die me door mijn horecawerk kenden. Nieuw is dat mensen nu met me op de foto willen, en dat ze een praatje willen maken. Maar het is altijd positief. Mensen vinden het een mooi en oprecht gemaakt programma, dus dat is erg leuk. Ik word door kinderen aangesproken die vertellen dat ze het altijd samen met hun ouders kijken. En door mensen die recentelijk hun partner verloren hebben. Je merkt dat het programma veel losmaakt bij mensen.'

Nemen jullie wel eens mensen tegen zichzelf in bescherming?

'Dat hoeven we nauwelijks te doen. De research wordt van tevoren heel grondig gedaan. We hebben een redactie die de kandidaten interviewt, en er wordt heel veel aandacht besteed aan het bewerkstelligen van een goede match. De kandidaten weten goed wat ze te wachten staat. Maar of Cupido raakt schiet, moet de praktijk toch altijd uitwijzen.'

Als laatste: hoe zit het met je eigen liefdesleven?

'Haha, ik ben gescheiden en single, en op dit moment niet op zoek. Mijn werk kost erg veel tijd. Maar als ik een leuke vrouw tegenkom, weet je natuurlijk nooit hoe het loopt.'

TEKST: MENNO GOOSEN FOTO'S: ESTERA MARYSIA EN WESSEL DE GROOT

CV van Sergio Vyent

Geboren: Amsterdam, 1970.

Opleiding: Cios in Sittard, HBO Pedagogiek.

1988-1992: barman Tapas, Sittard.

1994-1996: Le Journal, Utrecht.

1996-1998: mede-eigenaar Horekader en mede-organisator culinair evenement Smaak van Utrecht.

1999-2008: manager Supperclub, Amsterdam.

2008-2009: general manager Supperclub, Singapore.

2009-2011: general manager Little Buddha, Leidseplein.

2013: interim-barmanager Conservatorium Hotel, Amsterdam.

2014-2015: manager Podium Mozaïek.

2015-2017: manager Horeca The Bulldog.

2017-heden: gastheer *First Dates* en *First Dates Hotel* (BNNVara)

2018-heden: bestuurslid vereniging BIZ Bolobuurt.

2018-2019: teamleider OBA Sloterveer, Geuzenveld en Bos en Lommer.

2019: *hospitality*adviseur bij Probiblio.

'Ik ga onderzoeken hoe het nog gastvrijer kan'

TOP 10

van Peter Kok

Wat is jouw favoriete...

1 ...bibliotheek? (Niet je eigen!)

'De Geelong Library in Australië. Afgelopen zomer mocht ik vertellen over de LocHal op een innovatiecongres in Melbourne. Dat heb ik gecombineerd met een reis langs enkele grote steden. Ik heb toen in totaal acht bibliotheken bezocht, in onder andere Geelong, Melbourne, Sydney en Brisbane. De Geelong Library en de onze kennen flink wat overeenkomsten: de grootte van de stad en omvang van de organisatie, de nieuwe centrale bibliotheek als huiskamer van de stad. En zelfs de textielgeschiedenis.'

2 ...boekhandel?

'Gianotten Mutsaers in Tilburg. Een feest om daar te zijn: je voelt daar de liefde voor het boek. Een belangrijke en bevlogen samenwerkingspartner voor ons als bibliotheek. We kopen niet alleen bij hen in, maar vragen ook om inhoudelijk advies: welke Tilburgse uitgaven moeten we per se in huis hebben? Ze hebben nog net geen dependance in onze eigen bibliotheek, zoals dat in Australië wel vaker gebeurt.'

3 ...museum?

'Ik kan niet kiezen tussen het Textielmuseum en De Pont Museum, allebei in Tilburg. De Pont is gevestigd in een oude textielfabriek en behoort tot de top 10 van beste particuliere musea voor moderne kunst ter wereld. Het Textielmuseum heeft alles wat een museum moet hebben: historie in een bijzonder gebouw, prachtige eigentijdse tentoonstellingen en een hypermodern Textiellab, waar beroemde couturiers hun stoffen laten maken. Onze eigen gordijnen van de LocHal zijn er ontworpen en

geweven. Ik ben er trots op dat we tot het rondje Tilburg behoren dat veel toeristen maken: eerst langs de LocHal en vervolgens naar een van deze twee musea.'

4 ...film?

'*The Lord of the Rings*-trilogie. In die films zit alles: het is een prachtig verhaal met mooie visuele vormgeving, dat ontzettend spannend gefilmd is. Een waar epos! Maar soms kan ik ook lekker ontspannen op de bank bij een *guilty pleasure*, zoals *Notting Hill*.'

5 ...muziek?

'Ik ben absoluut geen muzikkenner, maar Portugese fado door Christina Branco, Mariza of Misia vind ik fantastisch. Die draai ik ouderwets op cd. Via de stem van deze prachtige fadozangeressen raakt het verdriet van het leven rechtstreeks je ziel.'

6 ...cabaret, toneel of theater?

'Ellen ten Damme. Wat een alleskunner: een prachtige stem, lekkere muziek en een voortvarende performance vol humor. Een heerlijk avondje uit dat me energie geeft. Over een paar weken gaan we weer naar haar nieuwe voorstelling, *Casablanca*.'

7 ...krant?

'Ik lees al meer dan veertig jaar *de Volkskrant*, maar onlangs heeft mijn 22-jarige zoon mij overgehaald om abonnee te worden van *De Correspondent*. En daar heb ik geen spijt van! *De Correspondent* brengt verandering in het negatieve en oppervlakkige nieuwslandschap.'

8 ...tijdschrift?

'*Voetbal International*. Als je voetbalverslaafd bent, mag deze verplichte leeskost niet ontbreken. Mijn zoon is profvoetballer – dan ga je zo'n wereld vanzelf met bovenmatige belangstelling volgen.'

9 ...boek (vakliteratuur)?

'*Semco-stijl* van Ricardo Semler, uit 1993. Hieruit heb ik in het begin van mijn werkzame leven geleerd hoe belangrijk het is verantwoordelijkheid op de werkvloer neer te leggen. Je zet mensen in hun kracht door ze zelf te laten nadenken en hun eigen beslissingen te laten nemen. Ik zeg wel eens gekserend: ik ben misschien wel de baas van de bieb, maar eigenlijk ga ik nergens over.'

10 ...boek (fictie)?

'*De cirkel* van Dave Eggers. Ik vind het beangstigend dat deze fictie nu, na zes jaar, al dicht tegen de werkelijkheid aan zit. Kijk bijvoorbeeld naar China: privacy lijkt daar totaal geen issue te zijn. Men wordt daar continu door miljoenen camera's gevolgd en via een app beoordeeld en geleefd door puntentellingen.'

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL

FOTO: EIMER WIELDRAAIJER

Peter Kok is directeur-bestuurder bij de Bibliotheek Midden-Brabant.

Met ziel en zakelijkheid aan de slag

Bibliotheekservice Fryslân veranderde in 2019 van naam en van leidinggevende. De naam werd Fers, de opvolgster van interim-directeur-bestuurder Hans van Prooijen werd **Sandra van Gaalen**.

Voorheen was **Sandra van Gaalen** onder meer werkzaam als directeur Maatschappelijk Presteren bij woningcorporatie Lefier en als programmadirecteur Mens en Werk bij MVO Nederland. Het zijn arbeidsterreinen die weinig te maken hebben met de bibliotheekwereld, maar dat geldt niet voor Sandra zelf, die opgroeide in de Haagse wijk Loosduinen waar zij met grote gretigheid in die wereld stapte. 'Als meisje ging ik op zaterdag naar de Bibliotheek Nieuw Waldeck. Ik stond ongeduldig in de rij tot die om tien uur openging en zat er tot sluitingstijd, een uur.' We spreken elkaar de dag nadat er in de Kamer bemoedigende besluiten over het vrouwenquotum zijn genomen. 'De bibliotheek is een beetje een feminiene sector, schat ik in. Bij Fers is de verdeling goed, ik zit in het MT met nog een vrouw en twee mannen.'

Als de leiding maar in goede handen is.

'En dat zou zelfs een man kunnen zijn (schatert). Ik ben wel voor het quotum. Ik heb lang gedacht: je hebt alleen tijd nodig om de achterstand in te halen, maar ik denk dat er ook een beetje *push* nodig is.'

Welk beeld had je van de bibliotheek voordat je solliciteerde?

'Ik had een aardig beeld van de fysieke plek in mijn woonplaats Joure, en de metamorfose die die bibliotheek de afgelopen jaren heeft ondergaan. Ook de verbreding van de functie heb ik meegekregen. Dat de bibliotheek van een boek- en leesvoorziening breder in de maatschappij is komen te staan. Een ontmoetingsplek is geworden, met dialoog en sprekers over literatuur of andere thema's. Wat ik niet had meegekregen, is dat je echt wel in termen van transformatie mag praten. Dat het heel stevig, van het landelijk niveau tot provinciaal niveau tot op het niveau van bibliotheken, wordt ondersteund: strategisch, beleidsmatig en met een innovatieagenda. De instituties die met elkaar in dat hele netwerk opereren om die nieuwe ontwikkelingen in gang te zetten. Daar was ik van onder de indruk en dat vind ik mooi. Ik hou wel van veel dingen met elkaar doen en elkaar versterken, de omgeving beïnvloeden. En dat zie ik veel meer dan ik had gedacht.'

Ik moest website Oersethelp raadplegen voor de vertaling van Fers. Die wordt daar gegeven als: gedicht.

'Mooi, hè? Het is een referentie aan de taal, en fers staat voor verse ideeën, voor vernieuwing.'

Wat sprak je aan toen je solliciteerde?

'Ik was getriggerd door de omzetting van Bibliotheekservice Fryslân in Fers. Een wat nieuwere, frissere uitstraling. Ook omdat we niet alleen voor bibliotheken werken maar ook ondersteuning bieden ten behoeve van andere partijen, op het gebied van financiën en ICT. De manier van presenteren, de frisheid, de ambitie, en voor mij vooral het sociaal-maatschappelijke, dat is echt heel belangrijk geweest om hier binnen te komen. De ontwikkelkant en de kennisfunctie zijn erg gericht op bibliotheken en de support daarvan. Omdat we het goed deden op het terrein van financiën, personeel en ICT, was het idee ontstaan dat ook voor andere instellingen op sociaal-cultureel terrein aan te bieden. Het wordt niet een commerciële poot, het is echt bedoeld voor instellingen in ons netwerk: het taal-, cultuur- en sociale netwerk. Die organisaties, die vaak niet in staat zijn om dat zelfstandig te organiseren, bieden wij ook die functie aan. En dat doen we al voor aardig wat instellingen, inmiddels.'

Hoe verliep je inburgering?

'Ik ben intern begonnen, bij de medewerkers. Ik dacht: ik moet eerst maar eens luisteren naar de verhalen. Waar ik van hou, is dat het mensen zijn die heel intrinsiek gemotiveerd zijn, het zelf belangrijk vinden wat ze doen. Er zijn creatievelingen bij, die houden van het vak. En ook nog vaak, gelukkig, houden van lezen en taal. Dat is echt een stevige basis. Het tweede wat ik belangrijk vond: hoe staat Fers in dat netwerk van bibliotheken, en hoe kijken die naar Fers. Ik heb, zeg maar, de eerste schil van het netwerk onderzocht. De dynamiek van de bezoekers voelen, en de eigenheid van de verschillende bibliotheken. Dat vond ik heel leuk. Het derde rondje ging om de andere instellingen in de provincie waar we goed mee samenwerken: in de sectoren kunst en cultuur, sociaal-maatschappelijk, scholen, noem maar op. Hoe verhouden wij ons tot elkaar, hoe doen we dat in Friesland met elkaar? We

*‘Fers staat voor
verse ideeën’*

hebben vijf basisbibliotheken. Je kunt zeggen: we willen alles wat we ontwikkelen overal in dezelfde mate in hetzelfde tempo doen, of je kunt zeggen: we doen dat waar iets het beste past. De bibliotheken bepalen tempo en behoefte. Maar we hopen dat er in ieder geval een redelijke spreiding is.’

Gisteren kwam in het nieuws dat kinderen van vijftien bijna niet meer lezen, daar ligt ook in Friesland een mooie taak voor de bibliotheek.

‘Zeker. We hebben die vijf programmalijnen, met het Fries en meertaligheid erbij. We hebben er eentje extra, om het zo maar te zeggen. En die vijf hebben we in het bibliotheeknetwerk ook met elkaar omarmd. Dat is voor ons het kompas voor de toekomst en we willen gaan kijken hoe we daar stevig op kunnen ontwikkelen. Op jeugd en onderwijs zit heel veel betrokkenheid: wat we doen met de Bibliotheek op school, en ook steeds meer met de gezinsaanpak. Het gaat dan niet alleen over jeugd en onderwijs maar richt zich ook op taal- en leesvaardigheid van de ouders. Bibliotheken vinden dat ze daar een belangrijke rol in moeten vervullen. Dat doen ze al. Misschien nog niet op het niveau waar we op uit willen komen. Het is natuurlijk mooi, als je op een onderwerp iets kunt bieden waar ook aantoonbaar maatschappelijke behoefte aan is.’

Op LinkedIn voer je als motto: ‘met ziel en zakelijkheid’.

‘Dat is de titel van een boek van Lenette Schuijt. Ik heb het

letterlijk op mijn nachtkastje liggen. Daarin gaat het erom: als je alleen maar op harde indicatoren meet en alleen maar denkt dat bedrijfsmatige *targets* halen belangrijk is, dan mis je echt een heel groot stuk van waar het echt om draait. Toen ik dat las, dacht ik: dit is waarom ik altijd dat commerciële bedrijfsleven niks vond: daar mis ik gewoon een heel belangrijke dimensie. En dat is de sociale. Je bent er niet alleen voor jezelf, je bent er ook om de maatschappij beter te laten functioneren. En dat doe je door mensen te stimuleren en ze hun talenten te laten ontwikkelen. Zij zijn dan eigenlijk ook de drager van de verandering.’

Je schreef in je blog over de eerste dertig dagen Fers dat je het cadeaupapier er bijna af had. Is het er inmiddels al helemaal af?

‘Ja, het is er wel af. Ik heb wel weer wat kleine dingetjes ontdekt waarvan ik denk: ik ben nog vers in relatie tot de collega’s in het noorden, vers in relatie tot SPN, vers in relatie tot het hele netwerk. Die schil heb ik nog niet helemaal afgepeld, daar zijn nog dingen te ontdekken. Hoe verhouden wij ons tot elkaar, hoe kunnen we dat effectiever doen, hoe wil ik daarin zitten als bestuurder, samen met de mensen hier? Maar als ik nu kijk naar wat Fers doet, dan kloppen de eerste beelden gewoon. Als je ongeveer weet waar je sterktes zitten, en natuurlijk zijn er ook een aantal punten die beter kunnen, dan kan ik mijn plan daar wel op maken. Ik ben nu wel zo ver dat ik kan denken: aan de slag!’

TEKST: MARTIN DE JONG FOTO: FERS

De Kleinste Privacyshow van Nederland

Jeroen de Boer (links) en de showhost.

Als onderdeel van het Data Detox Kitproject ontwikkelden Fers en de Friese bibliotheken de Kleinste Privacyshow van Nederland, en die slaat aan. ‘Er komt precies uit wat wij gehoopt hadden’, zegt **Jeroen de Boer**.

Tactical Tech, een organisatie uit Berlijn, houdt zich bezig met het thema privacy: er wordt onderzoek gedaan en er worden evenementen georganiseerd, zoals The Glass Room. In deze tentoonstelling, die onder meer in Londen te zien was, wordt een winkelpand omgevormd tot een soort gadgetwinkel. Wie binnenloopt krijgt via beeldschermen en installaties een spiegel voorgehouden: onderweg ben je op straat door camera's vastgelegd, weet je dat? Heb je daar toestemming voor gegeven? Bezoekers ontvangen een zogenoemde Data Detox Kit: een programma om onder de loep te nemen welke dataspooren je, vaak zonder het te beseffen, achterlaat, en daar wat tegen te doen. De Kit behelst acht stappen (volg de link onderaan om ze te zetten), in elke stap wordt een privacyaspect belicht, zoals bij gebruik van de smartphone. Als die aanstaat geef je onbedoeld veel data prijs, terwijl je bijvoorbeeld bluetooth, GPS en wifi ook uit kunt zetten totdat je die echt nodig hebt. Zo deel je minder persoonsgegevens en maak je het lastiger voor derden om jou te volgen.

Voor **Jeroen de Boer**, adviseur innovatie bij Fers, was het een uitgemaakte zaak. ‘Door de tentoonstelling in Londen dacht ik: die Data Detox Kit is zo'n mooi ding, ik wil dit vertalen. En dat hebben we gedaan, uiteraard na overleg met Tactical Tech. We hebben de vormgeving aangepast, een website gemaakt, in oktober 2018. Het was

een eerste stap, een mooie basis, die met het hele Friese bibliothekenetwerk tot ontwikkeling kwam. Wij hebben met elkaar afgesproken: we gaan deze Kit voor andere doelgroepen, in ieder geval voor kinderen en jongeren, beschikbaar stellen. Je kan dan als bibliotheek roepen: wij hebben dit, kom het maar halen. Dat werkt tot op zekere hoogte, maar juist de mensen die je graag zou willen bereiken, bereik je dan niet. Voor kinderen en jongeren is het heel gemakkelijk: je gaat met leerkrachten en kinderen in gesprek. Daar is het Data Detox Kidsproject uitgekomen dat we nu met dbieb in Leeuwarden en met een welzijnsorganisatie doen, gefinancierd door de KB. Daarbij bepalen de kinderen wat er volgens hen in de Kit zou moeten komen, en we willen ook graag dat ze nadenken over hoe je met andere kinderen het onderwerp privacy bespreekbaar maakt. Studenten van de hogeschool werken met ons samen om kleinschalige Glass Roomtentoonstellingen te begeleiden. Een studente maakt een podcast waarvoor zij naar een aantal scholen gaat om kinderen te interviewen over privacy, voor ons een bijzondere vorm om input op te halen.’

Angst

'Die input is belangrijk want het is een onderwerp dat heel veel mensen vervelend vinden. Of waar ze door de berichtgeving angst voor hebben. Chocolateletters in de krant: weer een datalek. Facebook is fout, pesten – het zijn allemaal vervelende dingen waar je over hoort. Hoe zorg je ervoor dat mensen er dan toch mee aan de slag willen gaan? Dat doen we voor de jeugd dus met Data Detox Kids, dat we aan het uitvoeren zijn: we hopen in het voorjaar de juiste input opgehaald te hebben om die Kit voor kinderen te gaan vormgeven.

Bij de doelgroep ouderen ging het erom: bereik je ook mensen die niet in de bibliotheek komen? Wat sluit aan bij die doelgroep? We kwamen uit op een spelshow à la de jaren zeventig, tachtig, met rondes en kwisjes: drie rondes met de grote onderwerpen uit de Kit. Een gaat over wachtwoorden, een over *phishing*, een over *cookies* en *trackers*. En dat dan gekoppeld aan spelletjes als *Raad de prijs*, *Rad van fortuin*. De muziekjes die erbij horen en het glittergordijn. Er is een *showhost*, een sexy assistente die niks zegt – dus het is allemaal fout (lacht). Ik ben de saaie expert. Aan mij worden af en toe vragen gesteld: leg eens uit hoe dat zit met een veilig wachtwoord. We noemen het bewust de Kleinste Privacyshow van Nederland. Ten eerste omdat het decor klein is, maar vooral omdat we dat onderwerp privacy graag klein willen maken.

Het is denk ik sowieso bijzonder om als bibliotheekorganisaties zo'n vorm te bedenken, dat je de mogelijkheden krijgt om het te realiseren. Toen we het hadden ontwikkeld, was het natuurlijk heel erg spannend: gaat dit wel werken? Maar de resultaten zijn echt overweldigend. Er komt precies uit wat wij gehoopt hadden. Alle bezoekers krijgen na afloop een vragenformulier om aan te geven wat ze de leukste onderwerpen vonden, of ze wat geleerd hebben, het leuk vonden. Daar komt voortdurend uit dat mensen het een combinatie vonden van veel lol hebben en heel veel geleerd hebben. Iedereen krijgt een Data Detox Kit mee naar huis, je merkt dat mensen dat dan zien als een soort cadeautje. Als ze wat ze geleerd hebben zijn vergeten, is alles in de Kit terug te vinden.'

Waren mensen te porren voor de privacyshow?

'Ja. En eigenlijk ook precies de doelgroep die we in eerste instantie voor ogen hadden. Sommige bibliotheken vonden het wel spannend om het op een locatie te doen buiten de eigen vestiging, maar we hebben besloten dat wel te doen, om zoveel mogelijk mensen te bereiken. Dat is niet overal gelukt, maar op een aantal plekken wel, bijvoorbeeld buurthuizen en een kerkje. Ik denk dat we de helft van de shows op een locatie buiten de bibliotheek hebben gedaan. Om naar buiten te treden, en daarbij ook mensen te bereiken die niet per se standaard naar de bibliotheek gaan, al is de activiteit er nog zo leuk. Dat was voor ons een geslaagd experiment want grofweg de helft was nog geen lid.

Waar we eigenlijk niet op gerekend hadden was dat mensen participeren, tijdens een show vertellen dat ze iets hebben meegemaakt en daar een oplossing voor willen. Het gebeurt elke keer weer. In een spelronde over *phishing* stond een man van een jaar of 65 op, die was echt een beetje aangedaan. Hij

had een e-mail gekregen waarin hij las dat iemand wist dat hij online naar dingen keek waar hij niet naar zou moeten kijken. Hij had de stekker er maar uitgetrokken, letterlijk en figuurlijk, en op het punt gestaan om een nieuwe computer te kopen. We dachten eerst dat hij op een foute link had geklikt of dat zijn computer overgenomen was. Dat bleek niet zo te zijn, dus er was niets aan de hand. Deze man stond daar echt met een trillende lip, maar we konden hem geruststellen: je kunt de stekker er weer in doen. Hij kwam later nog even langs, blij en opgelucht. Je weet dan dat er in die zaal, met misschien honderd mensen, er misschien nog dertig zaten die opgelucht waren.'

Hoe vaak deden jullie de show?

'Acht keer, in elke bibliotheekorganisatie van Friesland twee shows. Nu doen we het op basis van uitkoop: er moet voor betaald worden. We hebben het vanuit Fers in de provincie beschikbaar gesteld aan de bibliotheken, uit onze eigen subsidie. Het is best een kostbaar gebeuren: er werken professionals aan die betaald moeten worden. Samen met de bibliotheken denken we hoe het onderdeel kan zijn van een groter geheel. Noem het digitale geletterdheid, noem het digitale inclusie. Bed je het daarin in, dan heeft het een functie. En dan zie je dat je stapje voor stapje verder komt. Als losse activiteit is de show ook leuk, maar het is niet de bedoeling geweest om het zo te positioneren.'

Zo te horen een geslaagd onderneming.

'De KB benaderde ons voor de zomer: jullie werken nu aan die Kit voor kinderen, zou het niet leuk zijn om op basis daarvan een game te maken? Dan bieden we die aan als onderdeel van MediaMasters. Dat hebben we gedaan. Je bent nog niet eens een jaar bezig met zo'n project, en dan ontstaat er een momentum, dat is toch bijzonder! Het onderwerp wordt belangrijk gevonden. Wij proberen dat binnen de bibliotheken voet aan de grond te laten krijgen, en dan voelt zo'n vraag van de KB ook echt wel als een beloning. Het is de meest gespeelde game uit het aanbod.'

TEKST: MARTIN DE JONG FOTO'S: LUCAS KEMPER

Zie ook: <https://data-detox.nl/data-detox-tour/>
<https://game.data-detox.nl>

Visiespel helpt docenten bij beleid digitale geletterdheid

Steeds meer bibliotheken breiden hun aanbod op het gebied van digitale geletterdheid uit, om zo te voldoen aan de toenemende vraag vanuit scholen in hun werkgebied. Dat het daarbij voor een school ook belangrijk is een heldere visie te hebben, besepte de bibliotheek Kennemerwaard maar al te goed. Daarom ging zij de samenwerking aan met Slim met Media en hun zogeheten Visiespel, waarmee docenten spelenderwijs hun doelen op het gebied van digitale geletterdheid scherp kunnen krijgen. In gesprek met **Jolanda Kreuk**, consulent Digitale Geletterdheid, bibliotheek Kennemerwaard, die het Visiespel introduceerde in hun werkgebied.

Wat is het Slim met Media Visiespel precies?

Jolanda Kreuk: 'Het Slim met Media Visiespel is een spel waarmee scholen op een interactieve manier aan de slag gaan met hun visie en beleid op het gebied van mediawijsheid en digitale geletterdheid. Scholen spelen dit spel met het hele team. Daarbij worden ze begeleid door een van onze trainers. Dit resulteert niet alleen in een leerzame middag, maar ook in een mediaplan, dat scholen kunnen gebruiken om hun beleid verder aan te scherpen.'

Hoe gaat het Visiespel in zijn werk?

'Het Visiespel is een bordspel, gebaseerd op de vier competenties van mediawijsheid: begrip, gebruik, communicatie en strategie. Binnen al deze

competenties is er ook steeds aandacht voor de verschillende aspecten van digitale geletterdheid. Voor elke competentie zijn er kennisvragen en keuze- en dilemma's ontwikkeld. De keuze- en dilemma's beschrijven mediasituaties waar het team met elkaar over kan discussiëren. Dat gebeurt in sneltreinvaart: we geven ze maximaal drie minuten, zodat men niet verzandt in eindeloze discussies. Met de kennisvragen kun je punten verdienen. Daar worden veel van de docenten en andere teamleden lekker fanatiek van.

Je kunt bij dit spel dus ook daadwerkelijk winnen: de leden van het team strijden tegen elkaar en discussiëren met elkaar. Zo vechten ze om de titel van meest mediawijze leerkracht. Maar het

belangrijkste is natuurlijk de vraag hoe iedereen tegen verschillende thema's rondom mediawijsheid en digitale geletterdheid aankijkt. Aan de hand van herkenbare situaties gaan de docenten met elkaar in gesprek. Vanaf welke groep besteed je bijvoorbeeld aandacht aan informatievaardigheden? En wat doe je als je een vriendschapsverzoek van een leerling krijgt?

Wat levert het Visiespel een school op?

'Het Visiespel zorgt niet alleen voor zinvolle discussies en meer kennis over digitale geletterdheid, maar ook voor bewustwording binnen het team. Het thema krijgt zo draagvlak, wat extra belangrijk is om het mediaplan dat uit het spel voortvloeit succesvol te implementeren. Dat mediaplan maken we op basis van de gevoerde discussies en gemaakte keuzes tijdens het spel. Het beschrijft de plek van de school omtrent digitale geletterdheid: wat doet de school al, waarin willen de docenten investeren en welke stappen moeten worden gezet om daar te komen?'

Hoe is de inzet van het Visiespel tot stand gekomen?

'Ik kwam een van de eigenaren van Slim met Media eens tegen op een congres. Ze liet toen zien met welke mooie projecten zij bezig waren. Die projecten passen goed bij onze bibliotheek: ook wij hebben veel aandacht voor 21ste-eeuwse vaardigheden en digitale geletterdheid. In 2021 moeten scholen bovendien een eerste aanzet doen voor de manier waarop zij digitale geletterdheid onderdeel laten zijn van hun curriculum. Hier ligt natuurlijk een belangrijke rol voor de bibliotheek en voor onze consultants, die scholen hierin kunnen ondersteunen.

We zijn toen gestart met een aantal pilotscholen, met consultants die we speciaal voor dit spel hebben getraind. Ook hebben we een ICT-coördinator van de Noord-Hollandse scholenstichting Tabijn gevraagd eens bij ons te komen kijken. Die vond het spel zo interessant dat hij het direct voor de hele stichting wilde afnemen. Dat betekende voor ons een enorme uitbreiding, ook naar scholen waar we nog geen consultant hadden en die zelfs niet eens in ons werkgebied vallen. Die vestigingen werden door Slim met Media opgepakt. Ook op die scholen voerden we ontzettend leuke en interessante gesprekken over de veelzijdigheid van de bibliotheek: we hebben weer eens goed laten zien dat we veel meer doen dan alleen boeken uitlenen.

De samenwerking met Slim met Media is ontzettend prettig. Zij zitten aan de andere kant van het land, en komen dus niet voor een halfuurtje deze kant op. Als zij een verzoek om een training krijgen, vragen ze ons om het op te pakken. Zo halen we allebei meer uit deze samenwerking.'

Waarom besloten jullie dit spel in te zetten?

'Veel scholen zien het belang van 21ste-eeuwse vaardigheden nog niet voldoende in, of zien het wel, maar weten niet goed hoe ze het moeten aanpakken. Vaak schrijft de ICT-coördinator een visie, maar voelt niet het hele team zich betrokken. Dat zagen wij als een grote uitdaging, die we graag met beide handen wilden aangrijpen. Het Visiespel werkt ook in dat opzicht fantastisch: met het hele team op speelse wijze bezig zijn met digitale geletterdheid loont echt. En dat zonder te belanden in oeverloze discussies. Wij als spelbegeleiders zorgen ervoor dat het gesprek de goede kant op gaat. Als iemand blijft uitweiden, sturen wij diegene weer de juiste kant op. Wij zorgen er ook voor dat alle onderwerpen aan bod komen: van online pesten tot het gebruik van mobiele telefoons,

van software en hardware die beschikbaar is op de middelbare school tot diepgravend beleid. Als een discussie om een vervolg vraagt, doen wij in ons mediaplan de aanbeveling dit onderwerp op een later moment verder uit te diepen.

Dit Visiespel is een ontzettend mooie kans voor de bibliotheek om zich van een andere kant te laten zien. We zijn een informatiecentrum, ongeacht op welk gebied. Dit is weliswaar een heel logische rol voor ons als bibliotheken om op te pakken, maar er komt tegelijkertijd veel bij kijken: *fact checking*, algoritmes, *computational thinking*. Mediawijsheid raakt aan zoveel onderwerpen die al in de portefeuille van de bibliotheek zitten. Dit is een grote kans ons als kenners op het gebied van digitale geletterdheid te profileren – niet alleen voor leerlingen, maar ook voor leerkrachten.'

Is het Visiespel ook geschikt voor andere instellingen?

'Samen met een andere bibliotheekorganisatie is er ook een versie ontwikkeld voor bibliotheekmedewerkers. Ook binnen onze eigen organisatie staan we voor soortgelijke keuzes. Wat doen wij als bieb bijvoorbeeld met sociale media? Slim met Media heeft, samen met een zorginstelling, ook een versie van dit spel ontwikkeld. Ook is er een variant in ontwikkeling voor kinderen zelf.

Het zijn uiteindelijk de docenten die moeten weten wat er speelt op het gebied van digitale geletterdheid en mediawijsheid, en die zo kunnen overdragen op de kinderen die zij lesgeven. We hebben het spel inmiddels nu al zo'n vijftien keer gespeeld. De reacties zijn lovend. Ook vanuit de gemeente Heerhugowaard is interesse getoond. Zij hebben een regeling ingesteld waarbij vier scholen met subsidie van de gemeente tegen gereduceerd tarief aan het spel kunnen deelnemen. Ook geven we korting aan scholen met wie we al een de Bibliotheek op school-verband hebben.

Het is aan scholen zelf om het rapport dat wij voor hen opstellen niet in de la te leggen, maar er juist iets mee te doen. Ook onze consultants kunnen daarin een behulpzame rol spelen.

Ook heeft Slim met Media een vervolgtraject ontwikkeld. In de ideale wereld onderneemt onze consultant naar aanleiding van het mediaplan samen met het hele team actie.

Dankzij het Visiespel gaat ook op het gebied van andere projecten het balletje rollen. Waar we eerst moeite hadden contact te krijgen met de ICT-coördinator, zitten we nu regelmatig met elkaar aan tafel.

Binnenkort mogen we opnieuw een project doen, ditmaal over *gaming*. Zo ontstaat een intensieve samenwerking op het gebied van mediawijsheid.'

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL FOTO: BIBLIOTHEEK KENNEMERWAARD

Ook **Annemiek de Rover** van scholenstichting Tabijn, die het Visiespel met haar collega's speelde, is enthousiast: 'Voor ons was het Visiespel enorm belangrijk om ons beleid op het gebied van digitale geletterdheid en mediawijsheid te bepalen. We hebben met zijn allen die middag een hoop kennis opgedaan: termen die ik wel eens las, maar waarvan ik nooit precies wist wat ze betekenen, werden opeens helder. Ook zorgde het spel voor bewustwording: als we kinderen hierover meer willen leren, moet we voor onszelf als docenten ook helder hebben hoe we met digitale media omgaan. De tijd vloog voorbij, mede dankzij het spelelement. Het was prettig dat er geen goed of fout bestond – we konden zonder schroom onze ervaringen delen. Een visie heb je na zo'n middag natuurlijk niet in één keer op papier, maar het is wel een heel mooie eerste stap in de goede richting.'

Aura Junior: gebruiksgemak dient de mens

Aura Software is ruim 30 jaar actief in bibliotheeksoftware. De door Aura ontwikkelde software wordt gebruikt in 85 procent van het voortgezet onderwijs in Nederland. Door de deelname in het landelijk project 'de Bibliotheek op school' gaan ook steeds meer basisscholen werken met Aura Junior. Wat de voordelen zijn van Aura kan het beste verteld worden door mensen met praktijkervaring.

Een logisch systeem dat iedereen snapt

Danielle Rutten is leesconsulent voor de vestiging Vathorst van de openbare bibliotheek Eemland. "Ik doe dit werk samen met een collega. Wij hebben de twee grootste scholen van Amersfoort in ons werkgebied, een met 600 en een met 800 leerlingen. Aura Junior is een goede basis om overzicht te houden op de boekencollecties."

Handig zoeken én vinden

Het beleid in de gemeente Amersfoort is dat alle boeken in de schoolbibliotheken eigendom zijn van de scholen zelf. De leesconsulenten van de openbare bibliotheek verzorgen de aanschaf van de boeken - via NBD Biblion - in overleg met de scholen. "Leerkrachten en leerlingen kunnen hun wensen indienen. En uiteraard letten wij ook op de Prentenboeken Top 10 en bekroonde boeken door Griffel- en Kinderjury. Ieder kalenderjaar wordt de collectie geactualiseerd. Om in zo'n uitgebreide collectie handig te kunnen vinden wat je zoekt, biedt de software van Aura Junior een trefzekere ingang. De openingspagina is heel toegankelijk. Met de zogeheten 'ontdekknop' kunnen kinderen zoeken op een genre of onderwerp dat ze aanspreekt, zoals dieren of spannende boeken. Het zoekproces spreekt voor zich. Wellicht dat een leerkracht ervoor kiest een keertje een korte instructie te geven op het digibord in de klas, maar eigenlijk is dat niet eens nodig. De jeugd van nu is niet zo bang om op knoppen te drukken, maar is juist heel doortastend. Voor mij is die zoekfunctie trouwens ook heel handig, want soms wil ik graag weten hoeveel boeken er al over een bepaald onderwerp 'in huis' zijn, bijvoorbeeld om gericht te kunnen beslissen om een nieuw verschenen boek wel of niet aan te schaffen."

Optimaal gemak

Ook voor vrijwilligers in de schoolbibliotheek is Aura Junior gebruiksvriendelijk. "Onderaan de pagina staan zogeheten snelkoppelingen o.a. voor uitleenbeheer. Zo kunnen boeken gemakkelijk en snel ingeleverd, uitgeleend, verlengd of zelfs gereserveerd worden. Ook het inwerken van de vrijwilligers met deze software is eenvoudig, want het systeem spreekt voor zich. Even logisch nadenken en je snapt het!" Bibliotheek Eemland is zo'n twee jaar terug overgeschakeld op Aura Junior. "Daarvoor werkten we met een ander systeem, minder

gebruiksvriendelijk en juist meer storingsgevoelig. Sinds we met Aura werken, hebben we nauwelijks meer te maken met storingen. Toch bel ik soms de Helpdesk, bijvoorbeeld als het lastig is een wat ouder computersysteem van een school op Aura aan te sluiten. De Helpdesk is uitstekend bereikbaar en vanaf afstand word ik direct succesvol door het systeem geloodst. Op die manier kan ik dóór met mijn werk. Dat is handig, én het bespaart tijd."

Met functionaliteiten als de boekencarrousel kunnen we nieuwe en/of bekroonde boeken gericht onder de aandacht brengen. Of aandacht vragen voor een bepaald thema, zoals 'geschiedenis', de rode draad van de Kinderboekenweek 2020. Gesteund door Aura Junior kunnen wij als leesconsulenten ons nog meer toeleggen op ons doel: kinderen enthousiasmeren voor lekker lezen."

Start- en koppositie

Petra Heimeriks is leesmediacoach van Bibliotheek Rivierenland. "Dat betekent tweeledige service op basisscholen: mediawijsheid en leesbevordering. Voor het tweede onderdeel van het takenpakket zijn we vrijwel direct bij de start van ons leesmediacoachbestaan met Aura Junior in zee gegaan."

Gebruiksvriendelijk en voordelig

"De Bibliotheek op school' is een landelijk programma waar wij vanaf de start mee werken. Met die bredere taak ontstond de behoefte aan een ondersteunend softwaresysteem. We oriënteerden ons op basis van twee criteria: gebruiksvriendelijk en voordelig. Toen kwamen we al snel bij Aura, destijds vooral actief op middelbare scholen, maar graag bereid de software aan te passen aan de behoeften van basisscholen. Zoals een koppeling tussen de eigen schoolbibliotheek en de 'leenbibliotheek' (de collectie boeken die in eigendom is van de bibliotheek). Per boek is zichtbaar wie de eigenaar is, maar ze staan allemaal overzichtelijk in één systeem."

Dankzij de gebruiksvriendelijkheid van Aura Junior kunnen leerlingen bibliotheekassistent worden.

Informatie altijd bij de hand

Een belangrijke taak van een leesmediacoach is het updaten van de schoolbibliotheek. Verouderde en versleten boeken ("hoe fijn, een letterlijk stukgelezen boek!") eruit en nieuwe boeken erin.

"Wij zijn actief voor 100 van de 130 scholen in Rivierenland, dus we hebben een hoge dekkingsgraad. Toegankelijkheid van informatie is, zeker met zulke grote aantallen, belangrijk.

Aura Junior is een zogeheten webbased systeem, dus vanaf afstand kan iedere docent (en zo mogelijk ook iedere leerling, als de school dat wil) via de schoolwebsite welke boeken aanwezig zijn in de schoolbibliotheek. Bibliotheek Rivierenland heeft – via een 'masteraccount' – overkoepelend inzicht. Zo kunnen we onder andere zien aan wie de boeken zijn uitgeleend (jongen, meisje, leeftijdscategorie) en ook hoe vaak. Met zulke gegevens is de populariteit van boeken goed meetbaar, en zulke informatie is vervolgens een goede basis voor het aanschafbeleid."

Bibliotheek met veel aangesloten scholen kunnen via het Aura Dashboard met een druk op de knop voor iedere gewenste periode de uitleencijfers opvragen van alle aangesloten scholen. De uitleencijfers worden dan opgesplitst per jaargroep; nuttige informatie voor de Monitor van de Bibliotheek op school.

Leesvoer dat smaakt naar meer

Boekpromotielessen op school van groepen 1 t/m 8, waarbij niet alleen de leerlingen maar ook de docenten kunnen zien hoe leuk (voor)lezen is. Samen lezen met (groot)ouders op school. Zomaar twee van de activiteiten om jong en wat ouder enthousiast te maken voor boeken. "Rivierenland is qua oppervlakte misschien wel de grootste bibliotheek van Nederland, maar niet qua inwoneraantal. In kleine dorpjes is de openbare bibliotheek lang niet altijd dichtbij. In die context is lezen via de schoolbibliotheek extra waardevol. En dankzij de gebruiksvriendelijkheid van Aura Junior kunnen leerlingen ook fungeren als bibliotheekassistent en helpen bij uitlenen en innemen van boeken.

Ter voorbereiding van een boekpromotieles is het ideaal dat ik kan zien of een boek al dan niet aanwezig is op school. Zo kan ik gemakkelijker een boek kiezen dat leerlingen waarschijnlijk nog niet kennen."

Dienstverlening op maat dus.

"Of leesplezier daalt? Ik hoorde laatst een leerkracht op de middelbare school zeggen dat leerlingen minder negatief over lezen naar het vervolgonderwijs komen."

Leesbevordering

Ellen Wiegerink is teamleider jeugd en educatie van Bibliotheek Achterhoekse Poort.

"Sinds 2014 werken wij al met Aura, nu in

De openingspagina heeft een 'ontdekknop' waarmee kinderen zoeken op een favoriet genre of onderwerp.

totaal op 19 scholen. Doel van 'de Bibliotheek op school' is om leesplezier op zo jong mogelijke leeftijd te bevorderen als een goede preventie tegen laaggeletterdheid. Een goed uitleensysteem zoals Aura met mogelijkheden als de aanwinstencarrousel en de informatietegels, zal een kind enthousiasmeren en stimuleren om te lezen."

Geen boete maar aanmoedigen

"Wij hebben bewust gekozen om binnen Aura niet met boetes te werken. Dit werkt drempelverlagend. Als een boek (te) lang is uitgeleend, gaan de vrijwilligers met de kinderen in gesprek. Onze ervaring is dat er zelden boeken 'verdwijnen'. Kinderen krijgen een Aura-pasje voor dit schooluitleensysteem. Daarnaast kunnen ze ook lid worden van de openbare bibliotheek en krijgen hiervoor dus een bibliotheekpasje.

Het voordeel hiervan is de administratieve afhandelingen van deze 2 systemen niet door elkaar lopen."

Aura Junior

"Aura Junior ziet er superleuk uit en het tabblad 'ontdekken' geeft zowel leerlingen als vrijwilligers veel mogelijkheden tot het vinden van boeken. Voor de vrijwilligers is dat vooral gemakkelijk in hun adviesrol," is een van de geluiden 'uit het veld' die Ellen Wiegerink heeft gekregen van haar team jeugd en educatie.

"Herkenbaar," vindt Ellen ook zelf. "Als je geen concrete boektitels paraat hebt, heb je toch een gerichte zoekingang via de diverse trefwoorden. Ook is het uitleensysteem van Aura (Junior) handig en toegankelijk voor zowel kinderen als de vrijwilligers. Sommige scholen kiezen er voor om kinderen van de groepen 7 en 8 de uitleen te laten verzorgen, dit stimuleert verantwoordelijkheid en betrokkenheid bij de schoolbibliotheek. Kinderen komen in de schoolbibliotheek in aanraking met o.a. het Aura Junior zoekprogramma. Dit werkt met pictogrammen en is een handige, moderne en (kind)vriendelijke manier van informatieoverdracht."

Aura voor de bibliotheek

"Bibliotheekmedewerkers en vrijwilligers gebruiken hoofdzakelijk de administratiemodule van Aura. Ook voor het inrichten van wisselcollecties rond een bepaald genre of het organiseren van themaprojecten die aansluiten bij de belangstelling van de leerlingen, is de achtergrondinformatie die uit de administratiemodule gehaald kan worden ideaal.

Door het toekennen van een autorisatie code kun je vrijwilligers verschillende bevoegdheden toekennen waardoor het voor de organisatie een veilige

werkomgeving wordt. En mochten er vragen/problemen zijn dan staat de Helpdesk direct paraat!"

FOTO PETRA HEIMERIKS:
WILLIAM MOORE.

Gieten toont kracht platteland

‘Hoe mooi is dat?’ Dankzij een verbouwing en toekenning van Asschergelden heeft het bibliotheekwerk in Gieten een impuls gekregen.

Drenthe telt twaalf gemeenten, waarvan de bibliotheken in Assen, Emmen en Hoogeveen een zelfstandige organisatie vormen. De overige negen zijn aangesloten bij Biblionet Drenthe, met **Lammie van der Tuuk** als bibliotheekmanager. In het afgelopen jaar vond in de dorpsbibliotheek van

Gieten een verbouwing plaats waarbij de vestiging transformeerde tot een maatschappelijke bibliotheek.

‘Dat werpt echt zijn vruchten af’, zegt Lammie. ‘Wij hebben nu in Gieten afgesproken, tegelijkertijd heeft de directeur van Biblionet er afgesproken met provinciale ambtenaren. Ik meldde dat ik met jou hier kwam, en kreeg voor het eerst de vraag: heb je een ruimte gereserveerd? Ik dacht: dat is een heel goed teken! We hebben een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Rabobank: hun servicepunt gaat dicht en zij hebben hier vanaf januari drie dagen per week hun dienstverlening met een stabalíe. Wij vinden dat zelf ook heel prettig, die inhoudelijke samenwerking op de vloer. En we hebben net afgetikt met het OV-bureau, die zetten hier een paal neer waar je je OV-kaart kunt opladen.’

Daar zal enige voorbereiding aan vooraf zijn gegaan.

‘We hebben goed nagedacht over: hoe geef je vorm en inhoud aan dat nieuwe bibliotheekconcept, die maatschappelijke, educatieve organisatie. En hoe kom je af van dat uitleenfabriek zijn. Gieten heeft een hoog percentage laaggeletterdheid. De gemeente werkt ook hard aan de bestrijding daarvan en ze hebben in dat kader gezegd: als we de bibliotheek nou eens verbouwen, en ook meer privacy voor cliënten van het Taalhuis creëren. Met behulp van ook nog een provinciale subsidie konden we een soort bieb-fabriek inrichten waar kinderen met 21ste-eeuwse vaardigheden aan de slag kunnen gaan.’

Wat is er in het gebouw veranderd?

‘De grootste verandering is dat we alle boeken aan de kant hebben gezet en ruimte gecreëerd hebben voor die andere, maatschappelijke doelstellingen. En dat werkt. In oktober, we waren net verbouwd, heb je in Gieten de Superprestige, een grote mountainbikewedstrijd. Er werd hier een avond georganiseerd waar honderd mensen naartoe kwamen. Voor de verbouwing hebben wij hier nog nooit honderd mensen kunnen herbergen.

Dat kan nu, dankzij de flexibele inrichting: alles staat op wielen. Daardoor is het mogelijk dat als een organisatie zegt: mogen wij in jullie ruimte een leuke avond of een bijeenkomst organiseren, zoals met die Superprestige, dat geregeld kan worden. Ook hebben we een soort kubus geplaatst die dicht kan en afgesloten kan worden, zodat je er in privacy kunt zitten.’

En toen kwam de motie-Asscher, ondersteuning voor het platteland en, wat Drenthe betreft, 225.000 euro voor Gieten.

‘We zijn er super blij mee. Mijn eerste gedachte was: doe maar heel Drenthe, want dat is naar mijn idee één lap platteland. Het ministerie kijkt naar het gemeentelijk beleid, ze zijn hier ook geweest en hebben kennisgemaakt met de wethouder en de ambtenaren. Wij willen er geld in steken, hoe staat u daar als gemeente in? Want als je op voorhand al zegt: na drie jaar is het klaar... Maar deze gemeente is wat dat betreft blij met de bibliotheek en ging er ook achter staan, dat helpt wel mee. De gelden zijn beschikbaar voor een periode van drie jaar, het is aan ons om in die tijd in ieder geval de basis zo goed neer te zetten dat we erna goed verder kunnen.’

Hoe groot is het werkgebied?

‘De gemeente Aa en Hunze heeft relatief weinig inwoners, 25.000, maar wel 35 kernen. Een heel uitgestrekte gemeente. In vier kernen hebben we een bibliotheekfunctie, maar in 31 niet. Daar is de Bibliotheek *op school* geïmplementeerd in het primair onderwijs. De gemeente heeft gevraagd of we onderzoek willen doen naar de mogelijkheden van dBos in het voortgezet onderwijs. We hopen dat over ongeveer een jaar ook te kunnen implementeren. En met de Asschergelden willen we nu ook de dorpen, de 31 andere kernen, bereiken. Wellicht kunnen we daar een kleine collectie plaatsen of iets verzinnen waarbij we wekelijks of tweewekelijks wisselen... De mogelijkheden liggen nu open.’

Hoe groot is hier de formatie?

‘Er zijn in Gieten twee professionele krachten en er is een hele club vrijwilligers. Voor de verbouwing werd natuurlijk geld vrijgemaakt, ook door de gemeente. Maar als je ziet, en dat is de kracht van het platteland, hoe de vrijwilligers de schouders eronder hebben gezet... Een diepe, diepe buiging, hoor. Sjouwen met boeken, alles ingepakt en naar het gemeentehuis gebracht toen we daar tijdelijk een plek kregen, en weer terug. Men heeft

'Ouderen zijn onze wandelende bibliotheken'

ervoor gezorgd dat alles op z'n plek staat. Het wordt steeds meer een bibliotheek van de inwoners. Er zijn hier veel Klik & Tik- en Digisterkercursussen, die worden gegeven door vrijwilligers. Inwoners die zelf digitaal vaardig zijn. Hoe mooi is dat?

Jullie komen met een programma eenzaamheidsbestrijding.

'Dat is een onderdeel van ons grote maatschappelijke doel: iedereen heeft het recht om mee te mogen doen in de maatschappij. De laaggeletterdheid die in deze gemeente erg hoog is heeft een effect op vele aspecten in de maatschappij. Onder andere eenzaamheid. Iemand die niet mee kan doen of mee durft te doen of niet durft aan te haken, blijft eerder thuis. En denkt bij lastige brieven van de gemeente: die gooi ik maar weg, dan bestaan ze niet meer. We traceren soms mensen die veel minder goed kunnen lezen en schrijven, waarbij de omgeving zich kapot schrikt omdat ze het niet wisten. De meest schrijnende voorbeelden komen voorbij. Volgens mij is het heel belangrijk om te blijven benadrukken dat er ten onrechte gedacht wordt dat die mensen misschien niet zo slim zijn. Want het zijn over het algemeen heel intelligente mensen. Slim met het maskeren van de laaggeletterdheid, zodat de omgeving dat niet merkt. Dan is de stap om te zeggen: ik ben laaggeletterd, wel erg groot. En daar lopen we hier zeker tegenaan. Daarom is het zo belangrijk dat je het met elkaar aanpakt.'

Ook willen jullie jongeren en ouderen bijeenbrengen.

'Dat vind ik een heel mooi doel. Ouderen zijn onze wandelende bibliotheken, echt mensenbibliotheken. In die hoofden zit nog

zoveel kennis en ervaring die wij nog helemaal niet kennen. Wat we heel graag willen, is de jeugd inzetten, in samenwerking met de school, om de kennis bij ouderen vandaan te halen. De viering van 75 jaar bevrijding is een prachtig onderwerp om de jeugd de ouderen te laten bevragen naar hoe het toen was. Ik ben ervan overtuigd dat daar nog heel veel verhalen zitten die nooit zijn opgeschreven, of misschien wel nooit verteld zijn. En hoe mooi is het als je verhalen ophaalt die misschien nog nooit verteld zijn, ze in een *touch table* digitaliseert, aangevuld met

foto's en platen. Zichtbaar maken en bewaren, daar zijn wij van, als bibliotheek. Wie kan dat nou? Dat kunnen wij.'

Er staat nog meer op stapel.

'We gaan een sociaal makelaar aanstellen. ik denk dat die heel belangrijk is. Die moet niet in de bibliotheek zijn maar op het platteland en onderweg, die moet zorgen voor de verbinding tussen organisaties, scholen, welzijn, Humanitas. Eenieder die vanuit haar of zijn professie iets kan bijdragen mag meedoen.'

Een verbouwing en toekenning van Asschergeld: al met al kan er in een jaar veel veranderen.

'Mooi dat je dat zegt, want dat is inderdaad zo. Een jaar geleden stond hier een bibliotheek zoals wij die altijd kenden. Nu staat er een maatschappelijk-educatieve bibliotheek, helemaal gericht op samenwerking, en krijgen we ook nog een steuntje in de rug om dat in de hele gemeente vorm en inhoud te geven. Ja, dan ben je wel blij als je 's avonds gaat slapen.'

TEKST: MARTIN DE JONG FOTO'S: DICK POTS EN MARTIN DE JONG

Leestips op maat

Vlaamse bibliotheken lanceren een online boekentipsdienst voor bibliotheekleden. Via Mijn Leestipper ontvangen leners maandelijks boekentips die aansluiten bij hun eigen smaak. De bibliotheken van Brugge en Lede (BibArt) ontwikkelden en testten de dienst samen met Cultuurconnect. Nu is hij klaar om overal in Vlaanderen uitgerold te worden.

Hoe help je als bibliothecaris bezoekers met hun vraag naar 'een goed boek'? Dat is niet zo eenvoudig als het lijkt, hoe belezen bibliothecarissen ook zijn: iedereen verstaat wat anders onder 'goed'. Als antwoord hierop ontwikkelde het Vlaamse Cultuurconnect samen met de bibliotheken van Brugge en Lede (BibArt), softwarebedrijf LodgON en het Nederlandse Bookarang een nieuwe digitale dienst: Mijn Leestipper geeft boekentips die aansluiten bij de persoonlijke voorkeuren van de gebruiker. Op 4 november werd de dienst gelanceerd, eind november hadden al 53 Vlaamse bibliotheken ingetekend.

Eigen smaak

Mijn Leestipper brengt verschillende informatiestromen bij elkaar. Aan de ene kant vullen gebruikers een vragenlijst in over hun voorkeuren: lezen ze graag klassiekers, korte verhalen, detectives of thrillers, enzovoort. Op basis daarvan ontstaat een lezersprofiel. Gebruikers kunnen kiezen om daar hun leengeschiedenis aan toe te voegen. Dat voorkomt dat ze tips krijgen van boeken die ze al gelezen hebben en geeft een betere aansluiting bij hun smaak. Indien nodig kunnen ze het achteraf nog beter afstellen. Ook zonder toegang tot hun leengeschiedenis krijgen gebruikers persoonlijke tips. Aan de andere kant kunnen bibliotheken input geven in de vorm van themalistjes. Zo kunnen ze titels waarvan ze vinden dat die extra aandacht verdienen, poëzie of oude juweeltjes, opnieuw in de kijker zetten. Mijn Leestipper tipt alleen Nederlandstalige fictieboeken die in de collectie van de bibliotheek aanwezig zijn. Zo krijgen gebruikers van verschillende bibliotheken een ander resultaat. Alle Vlaamse bibliotheken kunnen vanaf voorjaar 2020

DIGITALE DIENST

Mijn Leestipper toevoegen aan hun website (het design is in lijn met het bestaande Mijn Bibliotheek en Mijn Lijsten) en betalen voor de dienst een basistarief van 180 euro per jaar, plus 0,045 per inwoner (exclusief btw).

Direct reserveren

De lezer ontvangt maandelijks tips in verschillende rubrieken zoals 'trending', 'nieuw', 'op basis van eerder gelezen boeken' of een 'thema van de maand'. Bij alle tips staat vermeld waarom de lezer deze tips krijgt. Bijvoorbeeld: 'omdat je Mensen als ik van Christophe Vekeman hebt gelezen', of 'voor jou geselecteerd uit het maandthema Herfstboeken'. Bij elke titel staat een uitgebreide titelbeschrijving en of het boek beschikbaar is. Lezers kunnen het boek direct reserveren, of toevoegen aan hun leeslijstje.

Voor de dienst wordt gebruikgemaakt van de technologie van Bookarang. Dezelfde technologie wordt ook door de KB gebruikt op haar e-bookplatform en is nu verder uitgebreid. Voor de Vlaamse bibliotheken is de fulltext-collectie van Bookarang aangevuld met Zuid-Nederlandse titels, en er is voor het eerst een koppeling gemaakt met de persoonlijke leengeschiedenis van gebruikers. Het algoritme genereert tips op basis van uiteenlopende invalshoeken, zoals de setting, het taalgebruik, de sfeer, het type personage, de stijl of het onderwerp. Ook mediavermeldingen, zoals recensies en prijzen, worden in het algoritme meegenomen.

Heleen Ghyselen van bibliotheek Brugge vertelt hoe de plannen voor Mijn Leestipper zijn ontstaan. 'Het idee is eigenlijk op twee plekken tegelijk bedacht naar aanleiding van de projectoproep in 2016 van Cultuurconnect, door ons en door BibArt. Onze wens was om de metadata van onze catalogus te herverpakken, om lezers beter te inspireren. En we wilden leestips geven op basis van bekroningen en dergelijke. Dat projectidee is uiteindelijk samengevoegd met dat van BibArt, die een soortgelijk plan hadden.'

Lijsten delen

Bij de bibliotheek van Brugge zijn ze heel tevreden over de ontwikkeling van de dienst. Ghyselen: 'We wilden een systeem dat persoonlijke aanbevelingen kon doen die niet voorspelbaar waren, maar wel zo divers mogelijk; en we wilden onze long tail kunnen activeren. Ook wilden we graag een lerend systeem waarin feedback van gebruikers mogelijk is. Die functies zijn nu allemaal ontwikkeld. Alles is zonder problemen verlopen. We hadden al eerder van start kunnen gaan, maar de timing werd mee bepaald door de ontwikkeling van de nieuwe bibliotheekwebsites.'

Naast de diensten die nu via Mijn Leestipper worden aangeboden, zijn er nog twee functies in ontwikkeling, laat bibliothecaris Katelijne Vercaemer weten. 'Gebruikers kunnen op termijn aangeven wanneer ze bepaalde soorten tips niet meer willen zien. En er wordt gewerkt aan een systeem om boekenlijsten aan te dragen bij Bookarang, bijvoorbeeld "De tien beste cultboeken volgens bibliotheek Brugge". Nu leveren we thema's aan, maar echte titellijsten, dat komt nog. Daarvoor wordt een gezamenlijk overlegplatform voor Vlaamse bibliotheken ingericht.'

Vertrouwd gevoel

De actieve input van bibliotheken is het grote verschil met andere online tipdiensten van commerciële spelers, zoals Bol.com en Goodreads, vertelt Vercaemer. 'Bij ons start het met een inhoudelijke vragenlijst om het lezersprofiel samen te stellen. En wij bieden als bibliotheek thematische lijstjes aan. Dankzij het algoritme dat gebruikmaakt van fulltext-analyse gaat het ook al wat dieper. Nog een verschil met aanbieders zoals Bol.com is dat wij geen commercieel bedrijf zijn. Wij zullen nooit bepaalde titels pushen vanuit commercieel oogpunt. En gebruikers kunnen sterren toekennen aan boeken die ze gelezen hebben, wat wordt toegevoegd aan hun lezersprofiel. Het is een lerend systeem op basis van een persoonlijk profiel.'

Verder laat Vercaemer weten dat met het systeem wordt voorkomen dat lezers telkens meer tips van hetzelfde krijgen. 'Af en toe worden bewust titels genoemd die gebruikers al kennen, omdat uit onderzoek blijkt dat mensen dat prettig vinden, dat geeft een vertrouwd gevoel. Dankzij de verschillende invalshoeken van het algoritme kan voorkomen worden dat de tips bijvoorbeeld steeds binnen hetzelfde genre vallen. Daar is het systeem actief op getest.'

Ook met de privacy is rekening gehouden, zegt Vercaemer: 'Cultuurconnect heeft erop toegezien dat alles conform de wetgeving verloopt. Lezers kunnen aangeven of hun leenhistorie gebruikt mag worden. Ze kunnen ook tips krijgen zonder toegang tot hun leenhistoriek. Wij hebben als bibliotheek zelf geen zicht of toegang tot de lezersprofielen.'

Meerwaarde

Ook in Lede zijn ze positief over het resultaat. Volgens Elien De Vos en Raf Ermens van de Bibliotheek Lede, werkt het goed en ziet het er mooi uit. Ermens: 'We zijn blij dat we nu als samenwerkingsverband BibArt (bibliotheken uit Denderleeuw, Erpe-Mere, Haaltert, Lede en Ninove) de gigantische hoop data kunnen benutten uit onze bibliotheeksystemen.'

De Vos: 'Ik heb hem zelf nu twee maanden getest en ik krijg echt relevante tips. Volgens mij is het een meerwaarde dat Mijn Leestipper echt op bibliotheekbezoek is gericht. Bij Goodreads moet je altijd opzoeken of een titel in de bib staat. Het fijne van Mijn Leestipper is dat je in een oogopslag ziet of een boek aanwezig is.'

De meeste reacties zijn positief', vertelt De Vos verder, 'Mensen vinden het vooral handig dat ze hun bestaande account kunnen gebruiken en niet wéér een nieuw wachtwoord nodig hebben. En we krijgen ook tips. Bijvoorbeeld om verschillende accounts te koppelen aan Mijn Leestipper. Leners kunnen nu wel meerdere accounts (van gezinsleden) op één bibliotheekkaart registreren, maar niet meerdere Leestippers. We onderzoeken nu of dat mogelijk is. Vandaag ving ik een gesprek op tussen twee leners. Iemand zei dat hij niet wist welk boek hij moest kiezen. Waarop de ander Mijn Leestipper ging aanbevelen, compleet met uitleg over hoe het werkt. Toen ik dat hoorde dacht ik: Missie Geslaagd!'

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA FOTO: CULTUURCONNECT

STUDIEREIS

State of the Art | Vlaanderen 2-daagse excursie naar Mechelen en Aalst

Op 1 september 2019 opende **Het Predikheren** in Mechelen zijn deuren.

Dit voormalige klooster van de Dominicanen is na langdurige renovatie omgevormd tot Stadsbibliotheek en centrum van literaire, sociale en culturele activiteiten. Het gebouw, dat 40 jaar leeggestaan heeft, is met ongelooflijke toewijding en respect voor het verleden gerestaureerd waardoor de schoonheid van verval nog altijd af te lezen is aan de wanden en plafonds. Het Predikheren is daarmee een van de mooiste en meest bijzondere bibliotheken van Vlaanderen geworden. Een bekroning kon dan ook niet lang uitblijven. In november 2019 versloeg Het Predikheren de Tilburgse LocHal door de ARC19 Interieur Award in de wacht te slepen. Maar niet alleen het interieur is bijzonder. Het Predikheren wordt gerund als een bedrijf, een voor Nederland ongebruikelijk businessmodel. En dan is er ook nog een gastronomisch restaurant in het gebouw gevestigd. Kortom, meer dan genoeg redenen om Het Predikheren met een bezoek te vereren.

Op nog geen 60 km van Mechelen is een ander pareltje van Vlaams bibliotheekwerk te vinden: **Utopia** in Aalst, de in 2018 geopende nieuwe huisvesting van de Stadsbibliotheek en de Academie voor Podiumkunsten, die onlangs door publiek en vakjury tot Beste Bibliotheek van Vlaanderen en Brussel 2019/2020 werd gekozen. Het gebouw is uniek doordat de functies van Bibliotheek en Academie er volledig geïntegreerd zijn. Je kunt er dus niet alleen de rijkdom van het woord ervaren, maar ook van muziek, theater en dans. Ook hier is met veel respect omgegaan met de historie van de plek.

Op **dinsdag 28 en woensdag 29 april 2020** organiseert Rogues in samenwerking met *Bibliotheekblad* een excursie naar Mechelen en Aalst om uitgebreid kennis te maken met deze twee bijzondere bibliotheken. We krijgen alle achtergrondinformatie van de direct betrokkenen en hebben bovendien volop gelegenheid om de prachtige historische stadskern van Mechelen te leren kennen. En om helemaal in stijl te blijven, overnachten we in een monumentaal gebouw in deze stad: het voormalige zwembad Den Ouwen Dok!

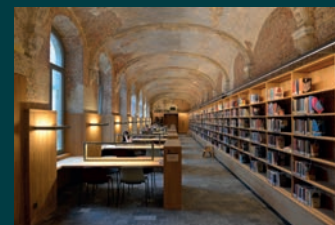
Aanmelding en prijs

De prijs voor deze unieke tweedaagse reis is **€ 365,-** ex BTW per persoon, inclusief overnachting (op basis van eenpersoonskamers) in Van der Valk, Mechelen, lunch, aperitief en diner op dinsdag en lunch op woensdag.

Geef je **vóór 1 maart** op via de website van Rogues:

www.rogues.nl of via *Bibliotheekblad*: **www.bibliotheekblad.nl**.

Wees er snel bij, want het aantal deelnemers is beperkt!

MYSTERY GUEST

Haaksbergen: prachtige ruimte met potentie

Het is even zoeken in het centrum van Haaksbergen, want de bewegwijzering is wat het Kulturhus betreft nog niet op orde, maar alle inwoners wijzen de mystery guest feilloos de weg. Ook aan de buitenkant van het gebouw is de aanduiding Kulturhus vrijwel onzichtbaar tot je er vlak voor staat, maar gelukkig: er zijn boekenkasten door de ramen te zien. Er blijkt ook nog een achteringang te zijn, maar die is nog moeilijker vindbaar.

De oude school met moderne aanbouw is een prachtig opgeknapt art deco-gebouw: sober maar smaakvol, met veel blank hout, lange getimmerde banken langs de muren en her en der op bescheiden schaal wat vintage meubilair. Het is een lokaal monument. Dat het een school betreft, is goed te zien omdat de indeling in lokalen op veel plaatsen intact gebleven is. Ook de gymzaal, compleet met de authentieke gymzaalvloer, is nog in oude staat en wordt gebruikt voor activiteiten. In het aangebouwde deel, dat naar het theater leidt, tref je een zeer royale leeszaal met een ruime collectie tijdschriften en kranten, een enorme leestafel, wat zitjes en een flinke bar.

Het restauraant aanbod is bescheiden, maar het is er tenminste. Er hangt een groot uitnodigend overzicht met de activiteiten die de komende maanden in het theater plaatsvinden. Jammer dat het er op een doordeweekse middag niet wat drukker is. Misschien is de ligging, net buiten het centrum waar de winkels zijn, daar debet aan. Of misschien is 'ergens gaan zitten' voor een kop (lekkere!) koffie met een tijdschrift gewoon niet zo'n Haaksbergse gewoonte.

Collectie

De collectie is op genre over de verschillende ruimtes verdeeld. De bewegwijzering ontbreekt nagenoeg, maar je mist die eigenlijk niet. Door de oude ramen valt veel licht naar binnen waardoor het prettig toeven is in de bibliotheek. 's Morgens zijn er alleen vrijwilligers aanwezig, 's middags personeelsleden, al zitten die in de ochtend wel 'boven te werken', en roepen de vrijwilligers hen er desgewenst bij. Op de website staat 'U wordt hartelijk ontvangen door vrijwilligers', maar dat is overdreven. Het is zoeken naar iemand om een vraag aan te stellen. Men is aardig, maar zeker niet proactief. Personeel dat tussen het publiek zit te werken zou de voorkeur verdienen en meer leven in de brouwerij brengen. Maar de situatie schijnt nijpend te zijn qua personeel, en dat maakt de bezetting natuurlijk kwetsbaar. Meer lokale groepen uitnodigen om de bibliotheek als vergaderlocatie of ontmoetingsplaats te gebruiken, kan ook helpen. De ruimte vraagt om de aanwezigheid van de plaatselijke brei- en haakclub of jonge moeders met kinderen. Voor wie rust wil zijn er nog genoeg plaatsen in de bibliotheek.

Jeugdafdeling

De meest geslaagde afdeling is de jeugdafdeling. Voor deze groep zijn twee klaslokalen doorgebroken, en is over de hele breedte een blankhouten podium gebouwd. Op de trappen kunnen groepen ontvangen worden en kinderen kunnen er heerlijk op spelen of lezen. De collectie is uitnodigend geplaatst, en een naastgelegen keukenblok maakt het knutselen ter plekke eenvoudig. De kasten zijn er wel vrij hoog, maar kinderen klimmen nu eenmaal gemakkelijk op een trapje. Als de mystery guest aan een paar jonge bezoekers vraagt waarom ze geen huiswerk maken in de bibliotheek, blijkt dat een totaal nieuwe gedachte te zijn, want huiswerk maken doe je thuis! Oudere bezoekers blijken bij de ingang veelal meteen rechtsaf te slaan, richting collectie in de klaslokalen, en het leescafé over te slaan. De collectie, de duidelijke opstelling en vooral de ruime openingstijden worden overigens zeer gewaardeerd. Ook het feit dat de prachtige school bewaard is gebleven en een publieke functie heeft gekregen stemt de bibliotheekbezoekers tevreden. Er schijnt wel wat gerommel gaande te zijn over de samenwerkingsvorm waarin de verschillende partners in het Kulturhus opereren. Dat is nu nog een stichting, maar het wordt een coöperatie of iets van dien aard.

'Allemaal verkapte bezuinigingen als je het mij vraagt'. En: 'waarom iets veranderen als het goed gaat?' zijn enkele van de gehoorde reacties.

Activiteiten

De activiteiten vinden vooral plaats onder de vlag van het Taalhuis en hebben te maken met beter Nederlands leren en het verbeteren van digitale vaardigheden. Het Taalhuis is een gezamenlijke activiteit van het gemeentehuis en de bibliotheek. In de bibliotheek zelf valt er helaas niet veel van te zien. Op de website wel, al zou het daar ook beter kunnen, juist voor mensen bij wie het lezen en digitale vaardigheden nog te wensen overlaten. Informatie over 'wat waar wanneer' ontbreekt in de meeste gevallen. Het adres van het gemeentehuis staat als locatie van het Taalhuis opgegeven en het filmpje *Leven van Lisa*, op een prominente plek op de website, blijkt niet beschikbaar. Haaksbergen was het afgelopen jaar in het onderzoek van Mark Deckers, strategisch adviseur bij Rijnbrink, de meest actieve bibliotheek (zie: www.markdeckers.net). Waarop dat oordeel gebaseerd is, is niet helemaal duidelijk. Het is in ieder geval slecht zichtbaar, want lokale en culturele activiteiten ontbreken op de site. Wat ze in Haaksbergen allemaal wel doen ondanks hun zeer lage gemeentelijke bijdrage en de collectie die ze er bieden verdient overigens wel degelijk een compliment. Maar de levendigheid kan wel een injectie gebruiken: ook zonder financiële middelen moet het mogelijk zijn lokale groepen naar binnen te halen, zodat de prachtige ruimte nog meer van iedereen wordt.

TEKST: WENDY DE GRAAFF FOTO'S: MARCO HEYDA EN JAN DE VRIES

Reactie Bibliotheek Haaksbergen

'Medewerkers en vrijwilligers van het Kulturhus Haaksbergen zijn trots op hun prachtige Kulturhus. We merken dat ook de bezoekers het prettig toeven vinden in ons mooie pand. Dat de mystery guest op een rustig moment langs is geweest, vinden we natuurlijk jammer. Veel clubs en lokale groepen weten de weg te vinden naar het Kulturhus, soms zelfs zoveel dat het woekeren met de ruimte is. En helaas klopt het dat het vaste personeel niet altijd even zichtbaar is, we hadden dat graag anders gezien. Met 1,2 fte voor de bibliotheek is dat ook praktisch niet haalbaar.'

Tips

Goed, beter, best.. Wat valt er op korte termijn te verbeteren in Haaksbergen?

Lokale groepen naar binnen halen: een zangkoor dat oefent in de gymzaal, een handwerkclub in het leescafé... Open die deuren en toon durf.

De vrijwilligers trainen in een actieve en klantvriendelijke houding. Een zichtbare aanduiding op of - als dat niet mag vanwege de monumentenstatus - bij het gebouw.

Een artikel in de plaatselijke krant over het aanbod van het leescafé.

Betere bewegwijzering naar de ruimte voor de exposities.

RAPPORT

Locatie

Aan de rand van het centrum. Niet goed te vinden op de lokale wegwijzers en de achteringang (met parkeergelegenheid voor de deur) al helemaal niet. De meeste bezoekers komen op de fiets.

Exterieur

Prachtig historisch schoolgebouw, met respect gerestaureerd en van een moderne aanbouw voorzien ten behoeve van het theater. Geen duidelijke aanduiding op of bij het gebouw. De zwarte letters 'Kulturhus' op de glazen deur zijn alleen zichtbaar op twee meter afstand.

Interieur

Grijs gespikkelde kunststof vloer, blankhouten meubels en vintage meubilair. Mooie langs de wanden getimmerde banken met kussens en een enorme leestafel.

Uitstraling

Sober, eigentijds en heel gezellig.

Logistiek

De indeling in klaslokalen maakt de bibliotheek heel toegankelijk. Wie er doorheen loopt heeft meteen door hoe het gebouw in elkaar zit. Het enige dat je niet 'automatisch' vindt, is de expositieruimte.

Activiteitsaanbod

Redelijk activiteitsaanbod, vooral op het gebied van laaggeletterdheid en digitale vaardigheden, op de site redelijk goed te vinden, maar in de bibliotheek zelf slecht of niet aangekondigd.

Collectie

Aantrekkelijke gevarieerde collectie, zeker voor de jeugd. Kranten en vooral tijdschriften verdienen een extra compliment.

Site

Eenvoudige landelijke site zonder veel plaatselijke toeters en bellen. Vooral foto's van de eigen bibliotheek ontbreken.

Computers

Er zijn alleen werkplekken voor laptops. Dat roept de vraag op of pc's door het publiek gemist worden en hoe bijvoorbeeld de Klik & Tik-bijeenkomsten gegeven worden. Met laptops in de kast?

Tarieven

Gratis tot 18 jaar. Daarna € 47,50. Er mogen 15 materialen voor 6 weken geleend worden. Reserveren kost € 0,50 binnen Overijssel.

Openingstijden

Ruime openingstijden: maandag, woensdag en vrijdag van 9.00 uur tot 20.00 uur, dinsdag en donderdag van 9.00 uur tot 17.00 uur en zaterdag van 10.00 uur tot 12.00 uur.

Personeel

Aantal fte's in deze vestiging: 1,2. Veel vrijwilligers, die goed herkenbaar zijn aan een badge. De ruimte van de bibliotheek, met veel afzonderlijke ruimtes, vraagt om actief rondlopen, wat niet altijd gebeurt. Het mag derhalve proactiever.

Bibliotheek in cijfers

1. Inwoneraantal werkgebied: ruim 24.000.
2. Percentage leden: bijna 17%.
3. Aantal leden tot 18 jaar: bijna 2300.
4. Aantal leden boven 18 jaar: bijna 1600.
5. Aantal uitleningen per jaar: 151.000.
6. Bibliotheken waarmee een basisbibliotheek gevormd wordt: n.v.t.
7. Aantal fte's in deze vestiging: 1,2.
8. Datum sinds wanneer deze vestiging (in de huidige vorm) in gebruik is: september 2018.
9. Aantal vierkante meters: 450.
10. Architect en binnenhuisarchitect: Aat Vos en Mars Interieurarchitecten.
11. Bijzonderheden: de gemeente Haaksbergen heeft het subsidiebedrag voor het hele Kulturhus (theater, kunstzaal en bibliotheek) in drie jaar tijd teruggebracht van € 886.000 naar € 500.000. Het meeste geld ligt vast in de huisvestingslasten.

Haaksbergen en de 5 functies van de bibliotheekwet:

1. Ter beschikking stellen van **kennis en informatie**: ★★★★★
2. Bieden van mogelijkheden voor **ontwikkeling en educatie**: ★★★★★
3. Bevorderen van het **lezen** en het laten kennismaken met **literatuur**: ★★
4. Organiseren van **ontmoeting en debat**: ★
5. Laten kennismaken met **kunst en cultuur**: ★

'Trendwatcher... bij de bibliotheek?!' Ik krijg deze vraag met enige regelmaat. 'Jazeker, en het is de leukste baan die er is!' Vier jaar geleden studeerde ik af als trendwatcher en conceptontwikkelaar, een vrij nieuw beroep toen. Sinds een jaar ben ik als innovator werkzaam bij de Bibliotheek Eindhoven, waar ik me dagelijks onderdompel in trendonderzoek. Dit vertaal ik in concepten die aansluiten bij de behoefte van (potentiële) gebruikers. De bibliotheekwereld is flink aan het veranderen. Hier komen vaak vraagstukken bij kijken waar veel bibliotheken tegenaan lopen. Daarom is het waardevol om de uitkomsten van het trendonderzoek, dat wij doen in Eindhoven, te delen met de hele bibliotheeksector. In deze eerste column leg ik uit wat een trend precies is en geef ik vijf tips om je ogen en oren open te zetten en de trendwatcher in jezelf te ontdekken!

Om te beginnen nemen we de term 'trend' eens goed onder de loep. Net zoals het imago van de bibliotheek komt het imago van trends vaak niet overeen met de werkelijkheid. Terwijl veel mensen denken dat bibliotheken alleen om boeken draaien (wij weten wel beter), denken mensen vaak ook dat trends te maken hebben met mode, kleding, kleuren of interieur. In werkelijkheid kijken trendwatchers naar ontwikkelingen in de maatschappij, trends, die zorgen voor veranderingen in de behoeften van mensen. Dit gaat veel verder dan alleen kleuren of producten. Belangrijke maatschappelijke trends zijn bijvoorbeeld duurzaamheid, vergrijzing en digitalisering. Als trendwatcher probeer je de signalen van deze opkomende ontwikkelingen zo snel mogelijk te zien, zodat je hierop kunt inspelen met concepten, producten en diensten. Door dit te doen weet je zeker dat wat je ontwikkelt echt aansluit op de behoefte van de gebruiker.

Nu we weten wat een trend wél is kan ik ook aangeven wat een trend niet is. Een trend is geen hype. Het grootste verschil is dat je een hype kunt creëren door ergens veel aandacht en publiciteit aan te geven. Dit in tegenstelling tot een trend, die niet te creëren is. Daarbij is een hype vaak een op zichzelf staand product of dienst die niet aansluit bij een

grote maatschappelijke ontwikkeling. Hierdoor heeft een hype een vluchtig karakter. De Fidget Spinner en Pokémon GO zijn voorbeelden van hypes.

Vijf tips

Met deze informatie in het achterhoofd, is het tijd om aan de slag te gaan! Vijf tips om de trendwatcher in jezelf te ontdekken:

1. Trendwatching begint met het openen van je oren en ogen. Écht kijken en écht luisteren naar wat er om je heen gebeurt.

Niet alleen in je vertrouwde omgeving, maar juist op onverwachte plekken.

2. Nieuwsgierig zijn in alles wat je doet. In gesprekken met mensen, in het lezen van boeken, in het bezoeken van plekken, is een open en nieuwsgierige houding erg belangrijk. Vraag altijd door, zoek altijd verder en probeer altijd de echte reden achter iets te ontdekken. Probeer maar eens vijf keer 'waarom' te vragen in één gesprek.

Dan kom je pas écht tot de kern van de 'pijn', die je nieuwe inzichten zal geven.

3. Neem zoveel mogelijk informatie en inspiratie tot je. Als trendwatcher ben je een spons; je zuigt je helemaal vol met informatie uit kranten, tijdschriften, boeken, blogs, vlogs, verhalen, columns, films, theatervoorstellingen, exposities, interviews en documentaires. Het is nooit genoeg!

4. Documenteer alles. Zorg dat je altijd een notitieboekje, pen en camera bij je hebt. Leg alles vast, ook al kun je het niet meteen duiden. De verbanden worden soms pas later zichtbaar.

5. Creëer een muur of ruimte waar je je verzamelde informatie kunt uitstallen. Dat geeft je overzicht en daardoor kun je signalen veel makkelijker aan elkaar verbinden en clusteren tot trends.

Alvast veel plezier in het ontdekken van de trendwatcher in jezelf! In mijn volgende column zal ik ingaan op een belangrijke trend die onder jongeren speelt: zingeving.

TEKST EN FOTO: IMKE DE KORTE

Imke de Korte (28) is innovator bij de Bibliotheek Eindhoven. Ze staat open voor vragen en reacties: i.dekorte@bibliotheekeindhoven.nl.

dossier

FOUTE BOEKEN

Wat is het bibliotheekbeleid bij omstreden titels?

Wat kan wel en niet?

Boeken die 'door een andere tijdgeest en voortschrijdend inzicht' eigenlijk niet meer kunnen. Daarover gaat volgens een ten geleide de tentoonstelling 'Foute boeken?' in het Haagse Huis van het Boek/Museum Meermanno. We namen een kijkje en spraken met museumdirecteur Sandra Bechtholt en gastconservator Bert Sliggers.

Boeken zijn spiegels van de tijd waarin ze werden geschreven. Het kan ongemakkelijk zijn daar met de ogen van nu in te kijken. Bijvoorbeeld als je terugleest hoe Harriet Beecher Stowe in *De Negerhut van Oom Tom* (1852) twee slavenhouders bij een goed glas een jongetje voor zich laten optreden: 'Met een helder stemmetje begon het kereltje een wild, dwaas negerliedje te zingen. Tegelijk maakte hij koddige bewegingen met zijn handen en voeten en hij draaide zijn hele lijfje precies op de maat van het liedje.'

Of neem *Het Kerstjoodje* (1926) van George van Aalst, een van de vele jeugdboeken die handelen over het zegenrijke werk van het kerstenen van Joodse kinderen. 'Rond kerst hoort Maurits bij de familie Vermetten de naam Jezus. De jongen krimpt ineen alsof hij een zweepslag had gekregen. 't Slimme Joodje wist wel, dat die naam liever niet gehoord werd onder zijn volk. Die naam was gevreesd en veracht.'

Oude koek? Nou nee. Nog in 1999 verscheen een zoveelste druk van *De zoektocht van Lea Rachel* van M.H. Karels-Meeuse. Zelfde repertoire, zelfde verhaallijn. Joden sliepen toen Jezus werd geboren. Het kan pas iets met ze worden als ze door plichtsgetrouwe christenen wakker worden geschud en zich bekeren. Zonder risico is dat niet, want zo'n Joods kind dat 'Jezus heeft leren kennen' krijgt thuis en in zijn omgeving te maken met verstoting en, soms grof, geweld.

Oki en Doki van Henri Arnoldus hebben het ook lang uitgehouden. In 1957 verbleef het populaire duo nog 'bij de

nikkers', in 1971 werd dat 'bij de negers', en sinds 1982 zitten ze 'op het eiland'. *Window dressing*, want de inhoud werd niet veranderd, in de pot gaan ze. 'Blanke mensen smaken fijn, zegt het opperhoofd. Hij likt zijn lippen eens af.'

Tijdspiegels

Wat ervan te denken? Kunnen we zulke tijdspiegels beter aan het zicht onttrekken? Maar doen we dan niet alsof de ideeën die ze reflecteren nooit hebben bestaan? Je kunt van Zwarte Piet een roetveegpiet maken, van een negerzoen een Buys Zoen, maar wat doe je met een boek? Vragen die de tentoonstelling 'Foute boeken?' opwerpt. En wat heet fout? Niet voor niets staat er een vraagteken in de titel. Toch?

Sandra Bechtholt: 'Klopt. Wij zeggen niet dat de geëxposeerde boeken fout zijn, we willen er discussie over uitlokken. Vind jij als bezoeker dat iets kan of niet kan, weg moet of niet weg moet? Zo'n vraagteken werkt, merken we. Mensen realiseren zich dat er een gesprek mogelijk is. Op het moment dat wij stellen dat een boek fout is, krijg je geen gesprek. Wat je dan krijgt is: hoe kun jij nou bepalen dat een boek fout is?'

Eerder maakten Bechtholt en Sliggers samen een tentoonstelling over porno. Daarmee waren ze te gast op Lowlands en dat wilden ze weer. Zoekend naar een goed onderwerp kwamen ze uit op 'verboden boeken'.

Bechtholt: 'We zijn er wel mee naar Lowlands gegaan, maar het bleek toch niet zo'n interessant thema. Want eigenlijk is er hier

niet zoveel verboden geweest. Wat leg je dan neer? Wat is de discussie die je gaat voeren, wat is het grote verhaal dat je gaat vertellen? Was het niet veel interessanter om te gaan kijken naar “foute” boeken? Wat ook een rol heeft gespeeld, is dat we sinds drie jaar onder de naam Huis van het Boek intensief samenwerken met de Koninklijke Bibliotheek (KB). In die samenwerking willen we aandacht schenken aan boeken die de wereld hebben veranderd of in elk geval een maatschappelijk effect hebben gehad. Dit thema past daar heel goed in.’

Bert Sliggers: ‘Nederland is een van de weinige landen waar eigenlijk niets verboden wordt. Je hebt hooguit wat ophef, zoals nog niet zo lang geleden rond de geannoteerde editie van Hitlers *Mein Kampf*. Toen in de jaren zestig *Fanny Hill* en *The Pearl* in het Nederlands werden vertaald had je even rumoer. Maar al gauw werd gezegd: waar hebben we het in godsnaam over. In het verleden was het natuurlijk de overheid die verbood, tegenwoordig hooguit ouders, een kerk of een school. Er worden Kamervragen gesteld over boeken die vertellen hoe je homo’s kunt genezen en Amazon.com weigert anti-vaccinatieboeken te verkopen. Dan heb je het zo ongeveer wel gehad.’

Bechtholt: ‘Het gebeurt ongetwijfeld dat er boeken uit de bibliotheek worden gehaald. De bibliotheek maakt voortdurend keuzes over wat ze wel of niet tonen. Ik sprak laatst met een bibliothecaris in Nijmegen. Die vertelde dat ze daar eens een boek van Bukowski uit de schappen hebben gehaald vanwege een klacht over de ruige seks erin. Ze hebben daarop nog een brief van Bukowski zelf gekregen!’

Sliggers: ‘Een inspiratie voor ons was ook het nieuws dat een schoolbibliotheek in Barcelona afgelopen voorjaar tweehonderd titels verwijderde vanwege de ouderwetse rolpatronen erin. Ze hebben daar gezegd: het houdt nooit op als het altijd maar verkrijgbaar is. Het probleem is alleen dat je niet zomaar tweehonderd nieuwe titels hebt. Er moet nog veel geschreven worden om de gaten in een

Bechtholt: ‘Privé ben ik voor de vrijheid van meningsuiting’

heel snel veranderende samenleving te vullen, met kinderen die van moeder naar vader gaan, die twee vaders en twee moeders hebben, in samengestelde gezinnen leven.’

Verrassing

Struinend door de oude patriciërs woning die het museum herbergt treft de veelsoortigheid van de boeken die, geordend volgens de thema’s politiek, religie en maatschappij, ter bevraging liggen uitgestald. Al bij binnenkomst wacht een pittige verrassing: Bijbel, Koran, *Mein Kampf*, Mao’s rode boekje en Darwins *Het ontstaan der soorten* in één vitrine.

Sliggers: ‘Het zijn tegelijk de meest gelezen en meest verguisde boeken. Aanleiding tot oorlogen, verbrandingen, haat zaaien. In die vitrine klotst het van het bloed.’ En route, langs affiches, kwalijke zendingsbusjes en negerkarikaturen, veel titels die vanwege racistische of seksistische stereotypering een luchtje hebben gekregen, maar ook regelrechte nazipropaganda. Boeken die zagezegd bij verschijnen al heel fout waren, zoals *Moeder, vertel eens wat van Adolf Hitler* (1942) van Johanna Haarer. Bestseller trouwens; eind 1943 waren er zo’n 14.000 exemplaren van verkocht.

Bechtholt: ‘Het klopt dat er een schaal in zit van uitgediscussieerd fout – nationaalsocialisme, antisemitisme – daar zijn we het met z’n allen over eens, tot wat nog helemaal niet uitgekristalliseerd is: seksisme bijvoorbeeld, uitgesloten rolpatronen. We hebben

Sliggers:

'Het ultieme BBQ boek zou al verboden moeten worden'

welbewust op die schaal geprogrammeerd. Of Jip en Janneke deugt doet er voor mij niet zo toe. Interessant is dat er discussie over is.'

Toch vind ik er iets problematisch aan. Als je het antisemitische Sally en zijn hondje en De Negerhut van Oom Tom, nota bene gevierd als protest tegen de slavernij, onder één noemer brengt, dan ben je wel door een heel breed vizier aan het kijken.

Bechtholt: 'Je zou misschien kunnen denken dat het ons ging om de vertaling van de titel: *negerhut voor cabin*. Maar je kunt er ook niet omheen dat sinds de jaren vijftig, zestig vanuit zwart Amerika bezwaar is gemaakt tegen de manier waarop Oom Tom wordt beschreven. Het is een dociele, makke man en dat maakt de inhoud racistisch.'

Jeugdboeken

Opvallend is het aantal jeugdboeken. Geen williger oor voor geestdrijvers dan het kinderoor, bedenk je. In het geval van de christelijke jeugdboeken waarin de kerstening van Joodse kinderen werd geprezen zeker, denkt Sandra Bechtholt. 'Maar dan heb je het niet over Oki en Doki. Daar zitten eerder gemakzucht en hang naar een spannend verhaal achter dan ideologische gedrevenheid.'

Sliggers: 'Karl May schreef zijn spannende verhalen over het Wilde Westen zonder ooit in Amerika te zijn geweest. Zo is het ook met deze schrijvers over nikkertjes of negertjes. Die zijn nooit in Afrika geweest. Ze hebben allerlei rare beelden verspreid – kannibalen met botten door de neus, kookpotten – en je bent een generatie verder voordat die zijn uitgewist.'

Kunnen jullie je voorstellen dat er nu boeken verschijnen die we over pakweg vijftig jaar fout noemen?

Sliggers: 'Al veel eerder, denk ik. Veel van die titels zullen klimaat gerelateerd zijn. Neem *Het ultieme BBQ boek*. Dat zou nu eigenlijk al verboden moeten worden.'

Bechtholt: 'Op Instagram kom ik discussies tegen over boeken die gaan over dikke olifantjes of dikke nijlpaardjes die allemaal grappige dingen doen, want is het niet grappig om dik te zijn? Moeders zeggen dat ze die boekjes niet meer aan hun kinderen willen voorlezen.'

In het laatste zaaltje kun je via voorgedrukte papiertjes je hart luchten. Er is druk gebruik van gemaakt, de wanden hangen vol.

Wat is jullie opgevallen aan de reacties van bezoekers?

Bechtholt: 'Het grappige is dat we nooit bedacht hebben dat ze zouden kunnen zeggen: dit kan wel blijven. We vragen nu: wat

vindt u niet kunnen? Dat gaan we aanpassen, we gaan ook vragen: wat vindt u wel kunnen? We merken ook dat mensen hun mening willen toelichten. Over het algemeen is onze bedoeling goed begrepen, mensen vinden het een tentoonstelling die veel discussie oproept.'

Deze tentoonstelling stelt vragen. Toch ben ik benieuwd naar een antwoord: moeten openbare bibliotheken boeken die bezoekers aanstootgevend vinden uit de collectie verwijderen?

Bechtholt: 'Ik zit na te denken of ik hier een antwoord op ga geven. Privé ben ik voor de vrijheid van meningsuiting. Als museum heb ik geen mening over het beleid van de bibliotheek.'

Sliggers: 'We brengen boeken hier in een context. Met van die afschuwelijke zendingsbusjes en denigrerende karikaturen van negers. Zo zie je een en ander in zijn tijd. Dat kun je in een bibliotheek niet.'

Bechtholt: 'We zijn ook op zoek naar bibliotheken die iets met dit thema willen doen, er bijvoorbeeld een tentoonstelling aan willen wijden.'

TEKST: BERT UMMELN FOTO BECHTHOLT EN SLIGGERS: GERRIT SERNÉ

Netwerkmuseum

Museum Meermanno (opgericht in 1852), nu Huis van het Boek, is het oudste boekenmuseum ter wereld. Na een bestuurlijke fusie met de KB op 1 januari 2017 is een ambitieus plan opgesteld om het museum om te vormen tot een netwerkmuseum. Het Huis van het boek wil zijn activiteiten langs verschillende wegen ontplooiën: scholen bedienen met educatieve pakketten en bibliotheken met mobiele presentaties onder het motto 'Boek in beweging'. Daarnaast doet het prachtige 'Huis van de baron' waarin het museum is gevestigd dienst als laboratorium voor onderzoeken, experimenten, ontmoetingen, presentaties en tentoonstellingen voor specifieke doelgroepen uit het boekenveld. Er wordt ook een digitale variant van het Huis van het boek ontwikkeld. De tentoonstelling 'Foute boeken' is te zien tot en met 1 maart 2020 aan de Prinsessegracht 30 in Den Haag.

Bibliotheken behoedzaam met moreel kompas

De tentoonstelling 'Foute boeken?' in het Haagse Huis van het Boek/Museum Meermanno maakt nieuwsgierig naar hoe openbare bibliotheken omspringen met controversiële boeken. Bibliotheekmensen hebben een moreel kompas, maar voeren de vrijheid van informatievoorziening hoog in het vaandel. Of in rond Nederlands: 'Je kunt een boek lenen, je hoeft het niet'.

Gelderland Zuid

Het moet eind jaren zeventig zijn geweest.

Roeleke van der Meer, die toen al werkte bij de Nijmeegse bibliotheek, herinnert het zich nog. Het besluit van haar toenmalige directeur om een roman van de Amerikaanse schrijver Charles Bukowski, chroniqueur van de zelfkant van Los Angeles, uit de schappen te halen nadat een lezeres had geklaagd over ruige passages. Een besluit dat zij niet genomen zou hebben. Destijds niet en nu niet.

Hoe gaat de Openbare Bibliotheek Gelderland Zuid om met controversiële boeken? Met één zin is dat uit de doeken gedaan, zegt collectioneur jeugdboeken Van der Meer. 'Als bibliotheek zijn wij niet bepalend, maar volgend en dienend'. Directeur **Bert Hogemans** knikt.

Roeleke van der Meer: 'Je hebt schrijvers die de boel graag opschudden, dat is van alle tijden. Ik vind dat je daarin als bibliotheek geen standpunt moet innemen. Je moet er gewoon voor zorgen dat mensen zo'n boek kunnen lezen en zelf tot een oordeel kunnen komen.

Zolang een boek niet verboden is kun je als bibliotheek heel moeilijk zeggen: we nemen het niet. Je hebt natuurlijk zelf wel een moreel kompas, maar tegelijk moet je heel erg opletten dat je niet je eigen smaak of voorkeur oplegt.'

Dat morele kompas stelt nooit een ondergrens aan wat beschikbaar is?

Van der Meer: 'Natuurlijk dub je wel eens. In 2012 werden de klassiekers van Kuifje hier aangeboden. Ook *Kuifje in Afrika*. We hebben daar twee exemplaren van in de collectie opgenomen. Die staan in het magazijn. Mensen willen gewoon het werk van Hergé lezen, de ontwikkeling van zo'n tekenaar kunnen zien. Hij maakte die boeken in de Tweede Wereldoorlog. Je moet het in die context, in die tijd, zien.'

In het magazijn: is dat een soort tussenstap tussen wel of niet aanbieden?

Van der Meer: 'Het gaat om stripboeken, jeugdstripboeken. Die moeten beschikbaar zijn, maar daar moet je wel voorzichtig mee omgaan. Ze moeten niet gewoon tussen andere stripboeken staan. Overigens staan er in ons magazijn vooral boeken met culturele waarde.'

Hogemans: 'Wat voor bibliotheken in het algemeen belangrijk is, is om literatuur, in dit geval stripboeken, in een context te plaatsen. Je moet geen standpunt innemen – wat is goed en wat is niet goed – maar je moet je wel realiseren dat iets controversieel is en er vervolgens voor zorgen dat je dat controversiële toont door het in een context van meningen en visies te plaatsen.'

De OBA haalde Suriname, here we come van Sanne de Bakker na een klacht over kwalijke stereotypering van Surinamers uit de collectie. Zouden jullie niet doen?

Van der Meer: 'Wij hebben er ook een klacht over gekregen. Ik was verbaasd, omdat ik dat niet had verwacht van de schrijfster. Een aantal aardige uitgljers, ja. Ze heeft het later wat aangepast en uiteindelijk heeft de uitgever het uit de handel gehaald. Ons standpunt was dat het publiek er kennis van moest kunnen nemen, juist omdat er zoveel controverse over was. We hebben het uit de collectie gehaald, maar wel een exemplaar in het magazijn gezet. Ik begreep wel dat het gevoelig lag, dan komt toch dat morele kompas naar boven. Je kunt ook niet altijd alles tackelen. Ik wil niet de grootste verantwoordelijkheid bij NBD Biblion leggen. Die levert titels gerecenseerd aan, er is dus al een hoop pulp uitgefilterd. Voor de rest: ik wil niet betuttelen, niet uitmaken wat mensen wel of niet in de bibliotheek kunnen vinden.

Wat we destijds niet hebben genomen is *Het Vaatstra*

'Wij zijn niet bepalend, maar volgend en dienend'

Complot van Wim Dankbaar over de moord op Marianne Vaatstra. Het werd destijds door NBD Biblion via Express Titels aangeboden. Daar komen geen recensies bij en die wilden we afwachten. In de tussentijd werd het door de rechter verboden.' Hogemans: 'Er is een groot verschil of een boek een mening poneert of pretendeert de waarheid te vertellen. Als zaken aantoonbaar incorrect zijn dan vind ik het een ander verhaal worden.'

Er wordt niet veel verboden.

Van der Meer: 'Mein Kampf van Adolf Hitler mag ook weer. Wij hebben van de geannoteerde editie twee exemplaren. Die zijn permanent uitgeleend, ik denk dat daar ook nieuwsgierigheid achter zit. Ik vind het goed dat het, nu de emoties wat zijn geluwd, als historisch document beschikbaar is. Die annotatie biedt enorm veel context, het maakt inzichtelijk hoe het allemaal heeft kunnen gebeuren.'

De expositie in Den Haag laat vooral zien dat boeken spiegels zijn van de tijd waarin ze werden geschreven. Ik zou zeggen, als je die spiegels wegdoet doe je net of de ideeën die ze reflecteren nooit hebben bestaan.

Hogemans: 'Ja, als je met de ogen van nu kijkt, dan is van de hele 19e-eeuwse Amerikaanse literatuur tachtig, misschien wel negentig procent racistisch. Ik zie het ook als rol van de bibliotheek om lezers duidelijk te maken: je moet dit boek in zijn tijd plaatsen.'

Van der Meer: 'Ik zie dat plaatsen in een context toch vooral als verantwoordelijkheid van de lezer zelf. Ik denk dat je daarin ook vertrouwen moet hebben. Wat me wel opvalt, misschien ligt het aan de sociale media, is dat mensen tegenwoordig zo snel klaarstaan met een mening.'

Hogemans: 'Een van onze rollen is natuurlijk het faciliteren van het publieke debat. Helemaal niet erg dat er discussie ontstaat over bepaalde zaken, maar we zullen daar als openbare bibliotheek neutraal in moeten staan. Hoe moeilijk dat soms ook is. Ondanks al het geschreeuw moet je voet bij stuk houden: wij bieden het complete pallet en wat jou niet aanstaat hoort daar gewoon bij.'

Eemland

'Het fenomeen is ingewikkeld', zegt directeur **Erno de Groot** van de Bibliotheek Eemland. 'Want wat is controversieel? Wat voor de een aanstootgevend is, is dat voor een ander helemaal niet.'

Zijn bibliotheek hecht aan pluriformiteit en actualiteit van de collectie. Vooral dat 'actueel' is voor De Groot een sleutelwoord. Het relateert de betekenis van de Haagse expositie voor de openbare bibliotheek. 'Wat die tentoonstelling laat zien is dat boeken die ooit *mainstream* waren na verloop van tijd controversieel kunnen worden. Er is een groot verschil tussen de boeken die daar liggen en de boeken die in de bibliotheek staan, tenminste in die van ons.'

In grote lijnen worden in Amersfoort bij het aanschafbeleid de criteria gevolgd 'die openbare bibliotheken overal in Nederland hanteren'. Aangeboden boeken moeten voldoen aan wet- en regelgeving. Ze mogen dus niet discriminerend zijn of op een andere manier daarmee conflicteren. Maar dat is natuurlijk alleen de grote lijn.

Op de vraag of alles wat NBD Biblion aanbiedt wordt aangeschaft, grimlacht De Groot. 'Het zou leuk zijn, maar dat gaat niet lukken. Daarvoor zijn de budgetten niet toereikend.'

Het aanbod van NBD Biblion passeert in Utrecht een provinciaal collectieteam. Dat schaft binnen het beschikbare budget aan op basis van profielen die per vestiging zijn gemaakt. Zo'n profiel, samengesteld op grond van het leengedrag van klanten, geeft een indruk van het werkgebied.

De Groot: 'In die systematiek hebben we dus een tweede filter. Eerst de NBD Biblion-recensent, die ook al aangeeft wat voor vlees je in de kuip hebt. En vervolgens het collectieteam dat goed kijkt of titels wel aansluiten bij het profiel van de vestiging.'

Er wordt rekening gehouden met het verzorgingsgebied.

'Zeker. Wij hebben vijf gemeenten waarvoor we werken. Een daarvan is Bunschoten, een gemeente met een uitgesproken christelijke signatuur. Dat mag zich enigszins weerspiegelen in de collectie.'

Dan gaat het over nieuwe titels. Hoe gaan jullie om met de oude collectie?

'We hebben het hier nog eens nagekeken, maar boeken ouder dan acht jaar kom je in onze collectie niet echt tegen. We saneren fors, omdat we vinden dat de collectie actueel moet zijn. Medewerkers die bij dat saneringsproces zijn betrokken zijn alert op titels die mogelijk door veranderd inzicht aanstoot kunnen geven. Bovendien hebben we natuurlijk de lezers. Die laten, als iets ze niet bevalt, ook van zich horen. Wij nemen klachten serieus, maar alles bepalend zijn die niet. Wat de een niet vindt kunnen, kan voor een ander heel normaal zijn. We proberen gewoon de extremen eruit te halen, aan beide kanten van het spectrum.'

Ik heb de afgelopen jaren wel eens na een klacht van een klant een boek verwijderd. Daar hebben we eerst uitputtend over gesproken, voors en tegens tegen elkaar afgewogen. Je kunt tegenwoordig snel in een hype terecht komen, waarbij het eigen gelijk via *social media* wordt gehaald. Daar proberen we toch een beetje uit weg te blijven.'

Sommige bibliotheken stoppen boeken waarvan ze denken dat ze aanstoot kunnen geven weg in het magazijn. Wel beschikbaar, niet zichtbaar.

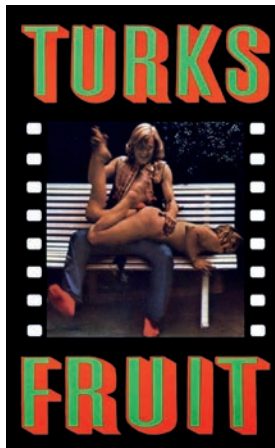
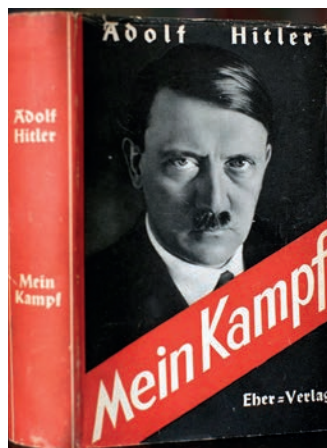
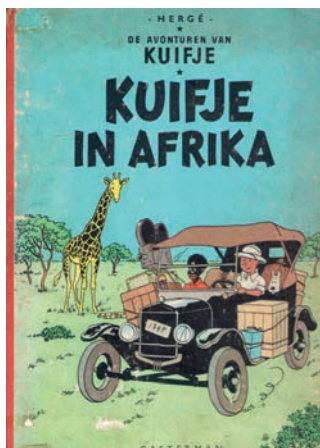
'Wij hebben geen magazijn meer, wat we hebben staat in de collectie. Het doet me denken aan de tijd dat ik nog in het begin van de opleiding zat. Toen werden in de laatste bibliotheken de zogenoemde gifkastjes afgeschaft. Daar stonden boeken in, veelal met een seksuele geladenheid, die je speciaal moest aanvragen.'

Hoe wisten klanten wat er in die kastjes stond?

'De titels stonden gewoon in de catalogus. Daar stond bij dat het betreffende boek bij de balie aangevraagd moest worden, dan werd het voor je opgehaald. Je moest natuurlijk stevig in je schoenen staan. Je stond er meteen gekleurd op, zal ik maar zeggen. In mijn jonge jaren heb ik ook de gesloten magazijnopstelling nog meegemaakt. Je leverde je lijstje in en de bibliothecaris haalde de gewenste boeken eruit. Het is gelukkig verleden tijd. Dat is gelukkig lang verleden tijd.'

Ik denk dat we nu een goed en zorgvuldig stelsel hebben met recensenten die waarschuwen als een boek mogelijk een probleem kan geven. Voor de rest varen we op het gezonde verstand van onze medewerkers die feeling hebben met de lezers en zelf grote titelkennis hebben.'

'De gifkastjes zijn gelukkig verleden tijd'

DNK Bibliotheek, Assen

'Wat er in onze bibliotheek staat moet een soort weerspiegeling zijn van de mensen in Assen.' Zo vat **Esmé van den Boom** het collectiebeleid van de bibliotheek in de Drentse hoofdstad samen.

'Neem de zwartepietendiscussie, die slaat ook neer in de openbare bibliotheek. Ik heb daar mijn mening over, ik vind dat negatieve stereotypering moet worden tegengegaan. Maar de bibliotheek is van iedereen. Mijn persoonlijke mening doet er niet zo toe. Ik wil niet dat mensen de bibliotheek gaan mijden omdat ze hun mening niet vertegenwoordigd zien.'

Dat betekent dat jullie sinterklaasboeken met de ouderwetse Pietermanknecht in de schappen hebben.

'Ja. Maar voor de rest probeer ik boeken met raciale vooroordelen zo veel mogelijk te weren.'

Hebben jullie De hut van Oom Tom in de collectie?

'Persoonlijk heb ik moeite met dat boek. Maar het is natuurlijk een klassieker en er is genoeg begeleidend materiaal, dus vind ik het geen probleem om het in de kast te houden.'

Je hebt als bibliothecaris een eigen moreel kompas.

'Dat klopt. Ik heb persoonlijk grote moeite met raciale stereotypen, of met bepaalde voorstellingen als het over gender gaat. Als een boek daar respectloos mee omspringt – bijvoorbeeld homoseksualiteit op een rare manier bespreekt – dan heb ik er geen probleem mee zo'n boek af te schrijven.'

Laatst werd er op tv stilgestaan dat het vijftig jaar geleden is dat Wolkers' roman Turks Fruit verscheen. Ook nu nog vallen lezers over de pittige taal erin. Wel eens klachten van die aard gehad, en hoe reageren jullie daar dan op?

'We hebben eigenlijk zelden klachten. Mensen nemen ook niet meer zo snel aanstoot als vijftig jaar geleden. In het algemeen is mijn uitgangspunt: je kunt hier een boek lenen, je hoeft het niet. *Turks fruit* staat niet op de jeugdafdeling, dat zou een ander verhaal zijn. Als er iets is wat je niet aanstaat, dan zijn er nog legio boeken die je wel mee naar huis kunt nemen.'

Sommige bibliotheken zetten controversiële boeken in het magazijn. Beschikbaar, maar uit het zicht.

'Wel een goede oplossing, vind ik. Wij hebben nog een kast met

vooral wat klassieke werken erin. Maar dat gaat veranderen, er wordt gewerkt aan een provinciale achtergrondcollectie die door Biblionet Drenthe zal worden beheerd. Een paar controversiële jeugdboeken zitten in een kleine eigen collectie van onze educatieve afdeling. Die worden gebruikt bij voorlichting aan bijvoorbeeld pabostudenten: kijk, hier is debat over.'

Collectioneren voor De Nieuwe Kolk gebeurt, net als voor de andere twee Drentse stadsbibliotheken Emmen en Hoogeveen, door Biblionet Drenthe. **Nathalie Slot** is er collectioneur.

'Wij maken collectieanalyses, ook voor de negen plattelandsgemeenten. Op basis van gebruik adviseren we: hier meer en daar minder van aanschaffen, meer saneren, krimp, groei, al dat soort zaken.' De plattelandsbibliotheken betrekken deels direct van het van het oorsprong Belgische MedioEurope. Gevolg daarvan is dat er minder zicht is op controversiële titels, zegt Slot.

Bij het aanschafbeleid voor de stadsbibliotheken wordt gevestigd op de recensies van het NBD Biblion-aanbod?

'Klopt, en ik kan me zo niet voor de geest halen dat daar de laatste jaren zoveel controversiële bij zat. Het kan natuurlijk zijn dat een onderwerp als abortus op een bepaalde manier, liberaal, wordt belicht. Dan proberen we daar wel iets tegenover te stellen, iets vanuit de Pro Life-beweging.'

De zwartepietendiscussie woedt ook in Drenthe. Slot: 'Al jaren natuurlijk. We hebben ons afgevraagd hoe je daar als bibliotheek mee om moet gaan. De praktijk is dat we al jaren geen boeken meer kopen met de traditionele

'Sterfhuisc-constructie voor Zwarte Piet'

Zwarte Piet erin, terwijl we extra boeken hebben aangeschaft met de Pieten-nieuwe-stijl. Tegelijk hebben we gezegd dat we nu niet meteen alle sinterklaasboeken met de oude Zwarte Piet uit de collectie verwijderen. Wel hebben we extra gesaneerd. We hebben er een soort sterfhuisconstructie van gemaakt.'

ZB/Bibliotheek van Zeeland

In Zeeland is het bibliotheekwerk sterk geconcentreerd. 'Hart van kennis, informatie en cultuur', zo noemt zich ZB/Bibliotheek van Zeeland, planbureau, openbare bibliotheek in Middelburg en POI ineen. Het Zeeuwse bibliotheeklandschap: kleine, actuele collecties in talrijke vestigingen en een Plusbibliotheek in de hoofdstad.

Tja, wat zou **Marileen van Wijnen**, coördinator van de Bibliotheek Vlissingen, kunnen zeggen over het omgaan met boeken die vanwege de tijdgeest controversieel zijn geworden? 'Wij hebben geen oude collectie meer. Door grootschalige sanering in 2017 is er geen boek meer ouder dan uit 2012.'

Anne Buteijn is bij ZB/Bibliotheek van Zeeland afdelingshoofd kennisdiensten en collecties en dus spin in het web als het om het provinciale collectiebeleid gaat. Als Plusbibliotheek schaft ZB/Bibliotheek van Zeeland breder aan dan de gemiddelde openbare bibliotheek. 'In principe schaffen we alles aan waar een publiek voor is.'

Van de afgelopen jaren herinnert hij zich één uitzondering. 'Boekjes uit de salafistische sfeer.' Wie de aanbieder was, weet hij niet meer. 'Nee, niet NBD Biblion.'

'We streven naar een zo breed en pluriform mogelijk aanschafbeleid. Als het gaat om wat racistisch, seksistisch of grof is: daar valt eigenlijk niet op te selecteren. Wat de een discriminatie vindt, noemt de ander satire.'

Jullie hebben de nieuwe Nederlandse editie van Mein Kampf aangeschaft?

'Ja, die staat hier in Middelburg gewoon in de kast. Het kwam te koop, het ligt in de boekhandel, dus waarom zouden we het dan niet uitleenbaar maken? Wij hebben het origineel ook, maar dat mag niet meegenomen worden.'

Je hoort collectioneers wel praten over hun moreel kompas.

'Natuurlijk heeft hier ook iedereen die aanschaf een eigen moreel kompas. Maar je moet daar als bibliotheek wel erg mee oppassen. Eigenlijk is er zelden een inhoudelijk argument om iets niet aan te schaffen. Als we keuzes moeten maken heeft dat te maken met het budget en in toenemende mate ook met het verwachte rendement, ofwel is er publiek voor. Pornografisch of licht pornografisch materiaal maken we niet uitleenbaar, dat borgen we op in het magazijn.'

Maar wat is licht pornografisch? Turks fruit?

'Nee, dat staat gewoon in de kast.'

Klachten over boeken in de collectie in Middelburg? Het staat Buteijn niet bij, terwijl hij er toch al twintig jaar werkt. 'Wat we wel een tijdje hebben gehad, is dat we boeken terugkregen waarin passages met vloeken of seksscènes waren

'Geen boekjes uit salafistische sfeer'

doorgestreept. Midden jaren negentig kwam dat best vaak voor. Je kunt dat natuurlijk als impliciete klachten zien. En we hebben een keer posters verwijderd. Dat waren posters van de CPNB-campagne 'Echte mannen lezen boeken' met een zwol kijkende dame erop. Het COC klaagde daarover. Ze vonden dat de boodschap was dat echte mannen hetero zijn. Maar dat waren dus posters, geen boeken.'

Hoe gaan jullie om met de zwartepietendiscussie?

Pietermanknecht uit de schappen?

'Nee hoor. We hebben ook een historische sinterklaascollectie die we gewoon beschikbaar stellen. Nou komt de jeugd daar niet zozeer voor, het zijn mensen die studie doen naar de geschiedenis van de traditie. Je vindt hier ook een mooie verzameling 19e-eeuwse jeugdboeken. Natuurlijk voldoet een groot deel niet meer aan het tijdsbeeld van nu.'

Jullie collectioneren voor alle bibliotheken in Zeeland. Dat gaat op basis van leengedrag?

'We kijken naar de vraag per locatie. Bij de ene gemeente kan de nadruk wat meer liggen op informatief, bij de andere op romans.'

Wordt er ook geselecteerd op levensbeschouwelijk signatuur?

'Ja, dat komt voor. We willen daar terughoudend in zijn, maar er zijn vestigingen die bepaalde boeken niet in de collectie wensen. Nou hebben we gelukkig een netwerk waarin we onderling alles van elkaar kunnen lenen. In die zin kan iedereen over alles beschikken. Als bibliotheek vullen we de vrijheid van informatieverstrekking in. Ik vind dat we ons daar altijd op voor moeten laten staan. Gelukkig hebben we in Zeeland, wat interbibliotheecair leenverkeer en lidmaatschap betreft, een goed netwerk. Je kunt hier lid worden van elke bibliotheek en dan kun je in elke vestiging terecht. En als bewaarbibliotheek hebben we in Middelburg veel in huis.'

TEKST BERT UMMELN FOTO'S: JOHAN FRANCKE, ANNE-LINDE DE JONG, JØRGEN KOOPMANSCHAP, MARCEL KRIJGSMAN EN DICK POTS

Citaat van de website voor recensenten van NBD Biblion: 'Wordt er gevloekt in een jeugdboek? Bibliotheken en scholen geven aan dat zij het graag vooraf willen weten als er in een jeugdboek wordt gevloekt. En dan met name of er godslasterlijke taal wordt gebruikt en niet enkel grof taalgebruik. Merk je dit in een jeugdboek? Vermeld het er dan graag bij. Dan kunnen de klanten vooraf bepalen of een titel bij hun doelgroep past. Alvast dank voor jullie medewerking en oplettendheid.'

In deze rubriek wordt in de bibliotheekwereld, bij de boekhandel en bij de uitgeverij nagevraagd wat de trends op boekengebied zijn en wat hun mogelijke impact is op het collectiebeleid.

Alek Dabrowski is bij Probiblio werkzaam als adviseur collectie en lezen. 'Een jaar of tien geleden was het idee dat elektronisch lezen de toekomst zou zijn. Bibliotheken dachten: we gaan onze collecties alvast inkrimpen, maar we moeten wel voor een algemeen publiek een basiscollectie hebben. Veel bibliotheken zijn die trend van saneren en je op het grote publiek richten voorbij. Er wordt nu weer meer gedacht aan afzonderlijke groepen. Want wil je iedereen bereiken, dan moet je divers zijn. Dat geldt voor boeken, dat geldt voor hoe je programmeert voor verschillende etnische of leeftijdsgroepen, en de collectie moet dat weerspiegelen. Daar zie ik wel een goede ontwikkeling: er zijn veel

nieuwe mensen in de bibliotheek komen werken die gewend zijn voor festivals te programmeren, die uit de theaterwereld komen, uit de culturele of de amusementssector. Die zijn zich ervan bewust dat er bij het programmeren een link gelegd moet worden met de collectie. Programmeren is altijd gericht op een bepaalde doelgroep. Als er bijvoorbeeld een reptielendag wordt georganiseerd, kun je je afvragen hoeveel mensen daarop zitten te wachten. Maar als je het goed organiseert en je zet het in een mooie context, waarin de collectie ook een rol speelt, dan trek je daar duizend mensen mee. Poëzie wordt niet zoveel gelezen, maar er is bijvoorbeeld in de Bibliotheek Rotterdam een poëzietafel waar wekelijks poëzie op uitgesteld wordt. Het ligt in de loop, mensen nemen het mee en gaan het lezen.

Je moet doen wat de klant wil, maar je hebt ook de opdracht om mensen aan het lezen te krijgen en betrokken te houden. De OBA houdt ouderenochtenden: er is koffie, de sfeer is goed. En vervolgens programmeren ze erbij. Iemand die over een roman vertelt of een verhaal over experimentele muziek houdt, het maakt niet uit: het publiek is er. Als je van tevoren een enquête uitschrijft: heeft u interesse in het onderwerp, zal bijna niemand dat zijn. Terwijl je, als je het aanbiedt zoals de OBA doet, mensen kunt overtuigen. Het gaat er niet alleen meer om een collectie te hebben, het gaat er ook om hoe je die voor het voetlicht brengt en er mensen voor interesseert.

Hype

Een andere trend is de nieuwste boeken goed op voorraad

'De nieuwste boeken goed op voorraad hebben'

hebben. Dat gebeurt bijvoorbeeld in de stationsbibliotheek in Rotterdam, die als doelstelling heeft dat daar veel actuele boeken zijn, die je niet vanuit andere vestigingen kunt reserveren. Er staan boeken uit de top-60 en boeken die bij *De Wereld Draait Door* besproken zijn. Het gebeurt op meer plekken in het land, zoals in de stationsbibliotheek Haarlem, dat er plaatsen gecreëerd worden waar voldoende exemplaren van nieuwe romans zijn. Je zou denken: als de hype voorbij is blijf je met een hoop boeken zitten, maar als een boek tien of twaalf keer uitgeleend is, dan heeft het eigenlijk z'n cyclus al gehad. Of dat nou gebeurt in vijf jaar tijd of in een halfjaar tijd – dan is gezien de slijtage een boek op.

De zeven zussen van Lucinda

Riley is een voorbeeld van een succesvolle serie, die boeken blijven verkopen en gelezen worden. Er is enorm veel publiek voor, het is voor de bibliotheek goed om dat in huis te hebben. Maar de keuze in dergelijke boeken is heel beperkt. Vroeger had je de streekroman als wijdverbreid genre. Aan dit soort boeken is nog steeds grote behoefte. Meestal zijn het boeken die zich lokaal afspelen. Ik denk dat dat wel een goede ontwikkeling is: voor alle groepen mensen zijn we er, voor alle groepen mensen proberen we een collectie te hebben, en de groep lezers van moderne streekromans is een gat in de markt. Omdat bibliotheken lokaal steeds meer verankerd zijn, is het heel belangrijk voor ze om de lokale collectie op peil te houden. Dat zie je bijvoorbeeld in de Bibliotheek Eemland, daar hebben ze een kast met Eemlandse schrijvers. Daarmee binden ze lokale schrijvers aan zich, zonder onderscheid te maken tussen professional en amateur. Er is een plek voor ingeruimd op de website, er worden

diners georganiseerd, enzovoort. Wat de collectie betreft, wordt er de laatste jaren steeds meer gedaan in combinatie met activiteiten, en dat vind ik een goede zaak.'

TEKST EN FOTO: MARTIN DE JONG

Alek Dabrowski.

Definitie, positie en functie anno 2020

Een openbare bibliotheek zonder collectie is geen bibliotheek. Dit was zo bij de oprichting van de bibliotheek begin 20e eeuw en dit is volgens het concept Gezamenlijk Collectieplan anno 2020 nog steeds zo. Maar de definitie, de functie en de positie van de collectie zijn in de loop der jaren sterk veranderd. Vandaar de door de KB uitgevoerde internetconsultatie als input voor het Gezamenlijk Collectieplan 2020-2024. In deze gedeelde visie geven bibliotheken antwoord op de vraag wat we anno 2020 onder collectie verstaan, wat haar functie en positie is in de bibliotheek, en aan welke kwaliteitseisen de collectie moet voldoen.

Wat verstaan we onder de collectie van de openbare bibliotheek?

Bronnen van kennis en cultuur.

De collectie van de openbare bibliotheek bestaat uit verschillende bronnen van kennis en cultuur, die gezamenlijk bijdragen aan de functie van de bibliotheek¹. Deze bronnen hebben verschillende vormen, die door de tijd heen veranderen. Het grootste deel van de collectie bestaat van oudsher uit boeken, maar in de collectie dienen alle geschikte bronnen te zijn vertegenwoordigd.²

Ook externe bronnen maken deel uit van de collectie.

Bibliotheken hebben deze collectie voor een groot deel zelf in huis, maar bibliotheekmedewerkers zijn ook experts in het vinden en bij elkaar brengen van en inspireren met elders aanwezige relevante en betrouwbare informatie. Deze verwijfsfunctie wordt steeds belangrijker naarmate de hoeveelheid online beschikbare informatie toeneemt.

Wat is de functie van de collectie van de openbare bibliotheek?

Persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie.

Het is de wettelijke taak van de bibliotheek om bij te dragen aan de persoonlijke ontwikkeling en verbetering van de maatschappelijke kansen van het algemeen publiek. De collectie was en is nog steeds een belangrijk middel om deze taak te vervullen.

Waar het bij de oprichting van de bibliotheek begin twintigste eeuw de voornaamste taak van de bibliotheek was via haar collectie informatie beschikbaar te stellen, draagt de collectie anno 2020, met behulp van de programmering en de bibliotheekprofessional, bij aan alle vijf de kernfuncties van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). Dit doet zij op de volgende manieren:

1. Ter beschikking stellen van kennis en informatie.

Toegang bieden tot kennis en informatie: de bibliotheek geeft het algemeen publiek toegang tot een rijke collectie van bronnen van kennis en informatie.

Helpen vinden van informatie: de bibliotheek zorgt ervoor dat haar klanten in deze collectie van bronnen relevantie en betrouwbare informatie kunnen vinden.

2. Bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie.

Bevorderen van de zelfredzaamheid: kennis en toegang tot informatie zorgen voor zelfredzaamheid en weerbaarheid van mensen.

Stimuleren van taalontwikkeling: kinderen en volwassenen die meer lezen zijn beter in taal. Met de collectie nodigt de bibliotheek mensen uit om (meer) te lezen en levert zo een belangrijke bijdrage aan de taalontwikkeling.

Stimuleren van beeldingskracht: het lezen van verhalen en

literatuur stimuleert de verbeeldingskracht.

Inspireren: de kennis en verhalen uit de collectie van de bibliotheek brengen mensen op ideeën.

3. Bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur.

Bevorderen van lezen en leesplezier: de collectie van de bibliotheek bestaat uit een rijke verzameling boeken waaruit iedereen iets kan kiezen om te lezen waar hij/zij plezier aan beleeft. Mensen die plezier hebben in lezen, lezen meer.

Kennismaken met literatuur: via de collectie kunnen mensen kennismaken met literatuur en hun literaire smaak ontwikkelen.

4. Organiseren van ontmoeting en debat.

Verbreden van de blik: Een collectie die bestaat uit gevarieerde informatie en verhalen, verbreedt de blik van de gebruiker. Zo draagt de collectie bij aan een genuanceerd maatschappelijk debat.

5. Laten kennismaken met kunst en cultuur.

Toegang bieden tot kunst en cultuur: de collectie van de bibliotheek omvat primaire bronnen van kunst en cultuur: film, muziek en bladmuziek.

Informerend over kunst en cultuur: daarnaast omvat de collectie ook secundaire bronnen van kunst en cultuur: informatie over kunst en (lokale) cultuur.

Welke positie vervult de collectie in de openbare bibliotheek?

Een bibliotheek zonder collectie is geen bibliotheek.

De collectie is van essentieel belang bij het uitvoeren van de genoemde bibliotheekfuncties. Een bibliotheekorganisatie zonder collectie is geen bibliotheek. Naast de collectie zetten bibliotheken ook steeds meer andere middelen in die bijdragen aan deze functies, waaronder de programmering.

Relatie tussen collectie en programmering.

Door het organiseren van activiteiten zetten bibliotheken de collectie in de maatschappij aan het werk. Dit kan op verschillende manieren.

Leesbevordering: door het bevorderen van lezen via landelijke programma's zoals BoekStart en de Bibliotheek op school of via lokale leesbevorderingsactiviteiten.

Ontwikkelen van vaardigheden: door het organiseren van activiteiten die mensen helpen bij de ontwikkeling van (basis) vaardigheden die nodig zijn om gebruik te maken van informatiebronnen.

Organiseren van activiteiten bij de collectie: door de collectie als inspiratiebron te gebruiken voor de keuze van een thema voor lokale activiteiten.

Collectie als verdieping bij activiteiten: door bij activiteiten over een bepaald thema relevante bronnen uit de collectie te presenteren.

Ondersteunen van lokale community's: door lokale community's die zich met een bepaald thema bezighouden te ondersteunen met relevante bronnen uit de collectie. De kennis die in community's ontstaat kan ook weer worden toegevoegd aan de collectie.

Wat verstaan we onder een kwalitatief goede collectie?

Een goede collectie is representatief voor het culturele veld.

Om met de collectie een bijdrage te kunnen leveren aan

bovengenoemde functies, is de kwaliteit van de collectie van belang. Een collectie dient, zoals in de opleidingsboeken van de voormalige bibliotheekopleiding stond, 'representatief voor het culturele veld' te zijn.

De openbare bibliotheek functioneert vanuit een aantal publieke waarden: betrouwbaarheid, onafhankelijkheid, authenticiteit, pluriformiteit en toegankelijkheid. Bij het collectioneren worden afwegingen gemaakt die voortkomen uit deze publieke waarden. Deze kunnen worden gemaakt per collectieonderdeel, per bibliotheek of per regio.³ Per publieke waarde zijn de volgende afwegingen van belang:

1. Onafhankelijkheid.

Belangen vrij: de bibliotheek stelt de collectie onafhankelijk van haar opdrachtgever op, waarbij ideologische, politieke, godsdienstige of commerciële belangen geen rol mogen spelen.⁴
Verschuiven van perspectieven: gerelateerd aan de publieke waarde pluriformiteit dient de collectie onderwerpen vanuit verschillende perspectieven te belichten.

2. Betrouwbaarheid.

De collectie van elke bibliotheekorganisatie is als geheel een betrouwbare bron van kennis en cultuur. Dit wil niet zeggen dat hier geen werken in voorkomen waarvan de geloofwaardigheid in twijfel kan worden getrokken, maar wel dat er in dat geval ook een ander werk beschikbaar is dat het onderwerp vanuit een ander perspectief belicht.

3. Toegankelijkheid.

Gelijke toegang: de collectie van de openbare bibliotheek dient voor iedereen in gelijke mate toegankelijk te zijn.

Aangepaste materialen: mensen die geen gebruik kunnen maken van de reguliere collectie moeten toegang hebben tot voor hen geschikte materialen.

4. Pluriformiteit.

Volledigheid: voor lokale bibliotheken en de online bibliotheek geen haalbare kaart en ook niet nodig. Lokale bibliotheken, regionale/provinciale samenwerkingsverbanden en de online bibliotheek kunnen per collectieonderdeel bepalen hoe volledig zij willen collectioneren.

Titeldiversiteit: belangrijk kwaliteitskenmerk van een bibliotheekcollectie. Er moet een divers aanbod zijn dat aansluit bij de verschillende doelgroepen uit het werkgebied en een afspiegeling is van de verschenen werken.⁵

Actualiteit: de collectie moet actueel zijn, hetgeen niet alleen inhoudt dat zij nieuw verschenen titels omvat, maar ook dat zij aansluit bij actuele thema's.

Vraag: de collectie moet aansluiten bij de vraag van haar doelgroep, maar een kwalitatief goede collectie kan niet volledig gestuurd worden door gebruikerscijfers.

5. Authenticiteit.

De collectie van de bibliotheek omvat alleen werken die zij auteursrechtelijk bevoegd is uit te lenen aan haar klanten of *onsite* beschikbaar te stellen.

<https://www.kb.nl/ob/nieuws/2020/concept-gezamenlijk-collectieplan-2020-2024-beschikbaar-0>

TEKST: ELMA LAMMERS (KB) FOTO: INGIMAGE

¹ Zie paragraaf 2 voor een toelichting op de functie van de (collectie van de) bibliotheek.

² IFLA/Unesco manifest over de openbare bibliotheek (1994): 'Bij het aanbieden van collecties en diensten moeten alle soorten geschikte media zijn vertegenwoordigd'.

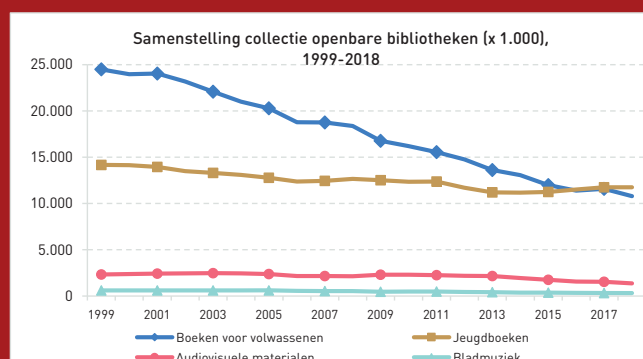
³ Deze afwegingen worden gemaakt binnen de financiële kaders van de bibliotheekorganisatie. Hierbij is het van belang dat deze voldoende ruimte bieden om hier goede keuzes in te kunnen maken, zodat een collectie van voldoende kwaliteit kan worden samengesteld.

⁴ Zie pagina 3 van het IFLA/Unesco Manifest en het antwoord van minister van Engelshoven op de Kamervragen die het lid Bosma (PVV) stelde naar aanleiding van het verwijderen van een boek uit de bibliotheek.

⁵ Zie ook pagina 1 van het IFLA/Unesco Manifest.

Minder fysiek, meer digitaal

In deze rubriek belichten we voor bibliotheken relevante onderzoeksgegevens die te vinden zijn op de KB-site [Bibliotheekinzicht.nl](https://bibliotheekinzicht.nl). In deze aflevering aandacht voor de fysieke en digitale collectie van openbare bibliotheken: welke materialen zijn er in de collectie te vinden, wat weten we over de uitleencijfers van deze materialen, en hoe hebben deze aantallen zich door de jaren heen ontwikkeld?

De collectie van de openbare bibliotheek bestaat uit verschillende soorten materialen, die fysiek, digitaal of in beide vormen beschikbaar zijn. Waar de collectie aanvankelijk alleen boeken en bladmuziek bevatte, werd deze vanaf de jaren zestig uitgebreid met audiovisuele materialen, zoals video's, cd-roms, cd's en dvd's. De landelijke digitale openbare bibliotheek biedt toegang tot de collectie e-books en luisterboeken via de online Bibliotheek, Jeugdbibliotheek.nl en de VakantieBieb. Daarnaast is de digitale collectie te vinden via lokale catalogi en Bibliotheek.nl.

In 2018 bestond de totale collectie uit 24,3 miljoen items: (fysieke) boeken (22,6 miljoen), muziek-cd's (266.000), dvd's (813.000) en bladmuziek (330.000). De totale collectie van alle openbare bibliotheken neemt sinds 1999 gestaag af. Ten opzichte van 2017 kromp de collectie in 2018 met 4% (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019; CBS 2019a). Met name de omvang van de collectie voor volwassenen neemt af, onder meer door een vermindering van het aantal dubbele titels door rationeel collectioneren. Hierbij wordt rekening gehouden met factoren als uitleencijfers en gewenste uitleenfrequenties. De omvang van de digitale boekencollectie neemt juist toe: van circa 10.000 e-boektitels in 2015 tot ruim 21.000 titels eind 2019. Met name het aanbod in de categorie fictie is groot, zowel voor volwassenen (circa 13.000 e-books) als voor jeugd (ruim 2000) (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019, CBS, 2019b).

Meer luisterboeken

Naast e-books worden via de online Bibliotheek ook andere materialen aangeboden. In 2018 waren via de online Bibliotheek ruim 2000 luisterboeken en 48 cursussen beschikbaar (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019; CBS, 2019a). Het aantal actieve accounts van de LuisterBieb blijft toenemen. In 2018 waren er ruim 123.000 mensen met een LuisterBiebackaccount die in dat jaar minimaal een luisterboek leenden (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019). In 2019 is het aanbod van cursussen via de digitale bibliotheek stopgezet.

Licenties digitale bibliotheek	2015	2016	2017	2018
E-books	10.611	12.299	18.222	21.583
VakantieBieb	66	60	66	62
Luisterboeken	-	750	1.212	2.210
Cursussen	-	32	42	48

Bron: Van de Burgt & Van de Hoek, 2019.

Audiovisuele materialen

Met een totale collectie van bijna 1,4 miljoen fysieke audiovisuele items hebben openbare bibliotheken daarnaast een groot archief aan audiovisuele materialen. Deze collectie bestaat grotendeels uit dvd's en muziekcd's, luisterboeken en games (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019). Ook de grootte van deze collectie daalde sterk, van 2,3 miljoen items in 2009 tot 1,4 miljoen in 2018 (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019). Dit hangt waarschijnlijk samen met de opkomst van nieuwe technologieën en *video on demand*-diensten van tv- en internetproviders en bedrijven als Netflix, Videoland, HBO en Amazon. Leden van de openbare bibliotheek kunnen ook de collectie van Muziekweb raadplegen: de nationale, Nederlandse muziekbibliotheek, voorheen de Centrale Discotheek Rotterdam (CDR). In 2018 had

Muziekweb circa 600.000 cd's, 300.000 lp's, bijna 30.000 muziek-dvd's en 4000 film-dvd's in de collectie. Deze items wordt echter niet meegeteld in de omvang van de fysieke collectie aan audiovisueel materiaal.

Fysieke en digitale collectie

In 2018 bevonden zich ongeveer evenveel boeken voor de jeugd als voor volwassenen in de bibliotheek: 5,9 miljoen fictieboeken en 4,8 miljoen non-fictieboeken voor volwassenen versus zo'n 9 miljoen fictieboeken en 2,7 miljoen non-fictie-exemplaren voor de jeugd, in beide gevallen samen zo'n 11 miljoen per leeftijdscategorie. In de digitale bibliotheek liggen deze verhoudingen anders: hier zijn zo'n 13.000 fictie e-books en 6000 non-fictie e-books voor volwassenen te vinden, tegenover ruim 2000 fictie e-books en 300 non-fictie e-books voor de jeugd. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat zich in de digitale bibliotheek geen dubbele exemplaren bevinden, omdat de Nederlandse digitale openbare bibliotheek – in tegenstelling tot veel andere Europese landen – gebruikmaakt van een *one copy multiple users*-systeem. Hierbij kan een ingekochte digitale titel tegelijkertijd door meerdere bibliotheekleden worden gelezen.

Uitleningen

Het aantal uitleningen van fysieke materialen loopt sinds 1999 vrij constant terug; dat geldt voor zowel boeken als voor audiovisuele materialen, voor boeken voor volwassenen als boeken voor jeugd, en zowel voor fictie als voor non-fictie boeken. In 2018 werden 66,5 miljoen materialen uitgeleend, waarvan 63,2 miljoen fysieke boeken; circa 6% minder dan in het jaar daarvoor (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019; CBS, 2019a). Tegenover deze daling van de fysieke uitleningen staat een stijging van het aantal uitleningen van e-books: van 1,6 miljoen uitleningen in 2015 naar 3,5 miljoen eind 2018 (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019; CBS, 2019b). Een exemplaar van een willekeurig jeugdboek werd in 2018 gemiddeld 2,9 keer uitgeleend. Voor boeken voor volwassenen stond de teller op 2,7. In totaal werden alle boeken voor volwassenen bijna 29 miljoen keer uitgeleend; de jeugdboeken ruim 34 miljoen keer (Van de Burgt & Van de Hoek, 2019). De meest uitgeleende titel voor volwassenen was *De doorbraak* van Simone van der Vlugt; onder

de jeugd gooide *Het Leven van een Loser: FF Offline* van Jeff Kinney de hoogste ogen.

Leden positief

Ondanks de terugloop in de hoeveelheid beschikbare materialen blijven bibliotheekleden onverminderd enthousiast over de collectie, zo blijkt uit onderzoek van BiebPanel uit 2018 onder ruim 16.000 bibliotheekleden van 80 basisbibliotheken. Bibliotheekleden die positief zijn over hun bibliotheek bevelen de bibliotheek juist aan vanwege de ruime collectie, naast de fijne plek, de vriendelijke en hulpvaardige medewerkers en de lage prijs. De leden die kritischer zijn, hebben behoefte aan een ruimere collectie: ze willen meer actuele titels of hebben wensen over specifieke onderwerpen of genres. De vindbaarheid van de collectie biedt ruimte voor verbetering: twee op de drie bibliotheekleden zijn hier ontevreden over. Leden van bibliotheken die een retailindeling hanteren, zijn minder tevreden; kleine vestigingen met een beperkte collectie worden beduidend beter beoordeeld (Probiblio, 2018).

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL EN ANNEMIEK VAN DE BURGT (KB)

Meer lezen over onderwerpen als de fysieke en digitale collectie van de openbare bibliotheek? Zie www.bibliotheekinzicht.nl.

Op Bibliotheekinzicht.nl kunnen beleidsmakers en bibliotheekprofessionals terecht voor betrouwbare, neutrale en actuele informatie over de openbare bibliotheeksector. De Koninklijke Bibliotheek (KB) bundelt hier kennis uit diverse onderzoeken die inzicht geven in de staat van het bibliotheekstelsel. Bibliotheekinzicht streeft ernaar een volledig en actueel beeld te schetsen van de stand van zaken op verschillende beleidsterreinen die bibliotheken aangaan. Omdat er jaarlijks veel relevante onderzoeken verschijnen, wordt Bibliotheekinzicht voortdurend geactualiseerd. Komt u zelf een nieuw of relevant onderzoek tegen dat niet mag ontbreken op Bibliotheekinzicht, laat het ons dan vooral weten via bibliotheekinzicht@kb.nl.

Top 10 meest uitgeleende boeken in 2018

Volwassenen			Jeugd	
Titel	Auteur		Titel	Auteur
1	Saskia Noort	Huidpijn	De waanzinnige boomhut van 78 verdiepingen	Andy Griffiths
2	Nazomer	Esther Verhoef	De waanzinnige boomhut van 65 verdiepingen	Andy Griffiths
3	Oorsprong	Dan Brown	Het Leven van een Loser: Geen paniek!	Jeff Kinney
4	De doorbraak	Simone van der Vlugt	Het Leven van een Loser: Bekijk het maar!	Jeff Kinney
5	Toen het donker werd	Simone van der Vlugt	De waanzinnige boomhut van 52 verdiepingen	Andy Griffiths
6	Onderuitgehaald	Loes den Hollander	De waanzinnige boomhut van 13 verdiepingen	Andy Griffiths
7	Winternacht	Suzanne Vermeer	Het Leven van een Loser: Gedumpt	Jeff Kinney
8	De dag van de doden	Nicci French	Het Leven van een Loser: Ff offline	Jeff Kinney
9	Lieve mama	Esther Verhoef	Het Leven van een Loser: Een hondenleven	Jeff Kinney
10	Winterwereld	Linda van Rijn	Het Leven van een Loser: Zwaar de klos!	Jeff Kinney

Bron: Stichting CPNB, 2019.

Bibliotheek van de zintuigen

‘Ons werk gaat over het componeren van ruimte, zowel binnen als buiten’

Petra Blaisse moet wel een speciaal plekje in haar hart hebben voor bibliotheken. We kennen haar natuurlijk van de inmiddels fameuze gordijnen in de LocHal in Tilburg, maar ver daarvoor droeg ze samen met het team van haar ontwerpbureau Inside Outside al bij aan een drietal bibliotheekontwerpen van OMA, het architectenbureau van Rem Koolhaas.

In Seattle Library resulteerde de bijdrage van Inside Outside onder meer in een tapijt met plantenmotieven, dat voor een visuele eenheid met het omringende landschap zorgt. De National Library in Qatar kreeg gordijnen en een landschapontwerp van Blaisse's hand, en voor de meest recente bibliotheek van OMA, de Bibliotheek Alexis de Tocqueville in Caen, ontwierp Petra de gordijnen rond het auditorium. Maar het thema bibliotheek komt ook nog op een andere, verrassende manier terug in haar werk, namelijk in een door Inside Outside ontworpen stadspark in Milaan. Het park dat in oktober 2019 geopend werd, draagt de naam Biblioteca degli Alberi, oftewel Bibliotheek van de Bomen. Alle soorten bomen die in de stad Milaan te vinden zijn, werden hier gegroepeerd in velden. Een collectie waar je letterlijk middenin kunt gaan staan.

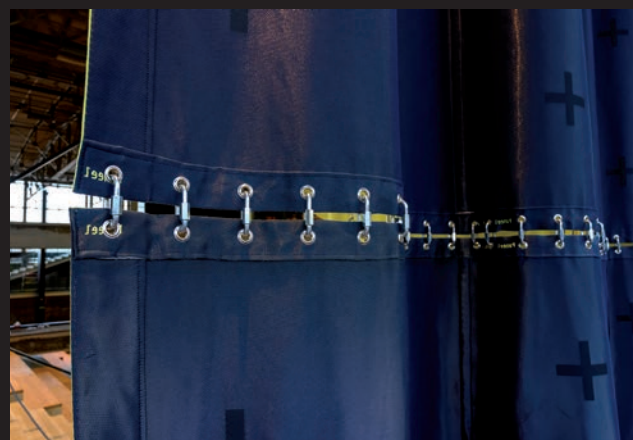
We willen het met je hebben over tactiliteit en over de gordijnen in de LocHal natuurlijk, maar daarnaast zijn we ook benieuwd hoe jij van die textiele materialen bij tuinen en landschappen terecht bent gekomen. Heeft dat ook met tactiliteit te maken?

'Het zijn twee interesses die eigenlijk niet eens zo verschillend zijn. Ik ben al mijn hele leven geïnteresseerd in kunst en mode en in alles wat leeft en groeit en waar je als mens invloed op hebt; als tuinman en ontwerper, maar ook als componist. Het werk dat ik samen met mijn team doe, gaat over het componeren van ruimte, zowel binnen als buiten, en het maakt niet zoveel uit met welk medium je dat doet. Het gaat over kleur, geur, licht, tijdelijkheid en luchtbeweging, maar ook over het creëren van diepte, van ruimtelijke effecten. Dit kan door toepassing van schermen, lagen met verschillende maten van transparantie, of door het scheppen van optische illusies, zoals dat al eeuwenlang wordt toegepast in de (landschaps-)architectuur en op het toneel. Het gaat erom dat je de beweging en ervaring van de beschouwer regisseert. Het gebruik van kleuren of geluiden is onderdeel daarvan. Daarmee kan je ruimtes groter of juist kleiner en intiemer laten lijken. Wij spelen daarmee in ons werk bij Inside Outside, zowel voor tentoonstellingen als bij interieurs en tuinen.

In 1990 was er een tentoonstelling over OMA in het Institut Français d'Architecture in Parijs. In een heel kleine, geheel verduisterde kamer toonden we daar drie grote stedenbouwkundige plannen met een lamp erboven die langs een kabel langzaam verschoof en zo de zon moest voorstellen. We lieten daar het geluid van een passerende trein bij horen die een heel grote afstand suggereerde waardoor je het idee had in een enorme ruimte te zijn. Dat soort ingrepen zijn ontzettend effectief. Maar wat jullie vraag over tactiliteit betreft: kijk, planten hebben elk een

'De doeken in de LocHal creëren flexibele ruimtes.'

'De tijd zal de invloed van het gewicht op de doeken uitwijzen.'

bepaalde vorm en structuur. Ze zijn behaard, glad, groot, klein, puntig, rond, hoog of laag. In stoffen komt dat ook terug: textiel is hard of zacht, behaard of glad, mat of glanzend, dik of dun, enzovoort. De connectie is ook de tijdelijkheid, het idee van tijd. Met textiel maak je een object dat een bepaalde levensduur heeft. We werken vaak met natuurlijke garens en die reageren op licht en gebruik en vergaan dus langzaam. Bij een tuin is dat anders; die komt pas na tien, vijftig of honderd jaar tot volle wasdom. Je maakt een ontwerp en je selecteert - in ons geval - ook de beplanting, want dat vinden we het allerleukste. Maar dan begint het pas. Dus die tijdslijnen zijn verschillend en het is heel mooi om daarmee een samenspel te creëren.'

Heb je daardoor ook een andere definitie van wat binnen en buiten is?

'Dat kan ik zo niet zeggen. Ik weet alleen dat de transparantie, de blik naar buiten en de blik van buiten naar binnen of van beneden naar boven en andersom heel belangrijk is. Dat heeft natuurlijk met moderne architectuur te maken. Die transparantie is steeds groter geworden tot het postmodernisme kwam. Architecten zoals Mies van der Rohe en Le Corbusier probeerden altijd de grens tussen

‘Wij zijn goed in het maken van veranderlijke ruimtes’

binnen en buiten te vervagen. Ik bedoel, het is niks nieuws, wij borduren daar gewoon op voort.’

Vind je jezelf dan eigenlijk een architect?

‘Nee. Die doeken zoals in de LocHal - ik noem ze doeken omdat ze zo’n enorme schaal hebben - vervangen wanden en creëren flexibele ruimtes die in samenspraak zijn met de architectuur en met het programma van het gebouw. Ze completeren de architectuur of geven daar een extra waarde aan, visueel en ruimtelijk, maar ze voegen ook ruimtelijke mogelijkheden toe die op een relatief eenvoudige manier kunnen worden geïmplementeerd. Mensen zeggen dan dat ons werk eigenlijk architectuur is. Prima, maar ik ben geen architect. Het is textiele vormgeving, misschien; met een architecturaal effect.’

Je hebt vaker ontwerpen gemaakt voor bibliotheken, maar in de LocHal heb je voor het eerst textiel toegepast om ruimte te creëren.

‘We hebben al eerder ruimte creërende doeken geïnstalleerd, in de Kunsthal, de Harvard University, Qatar National Library, enzovoort. Hier is vooral de schaal en de hoeveelheid – zes doeken in één ruimte – bijzonder en nieuw. Een van de doeken is 15 bij 47 meter, een ander is 12 bij 65 meter. Dat is gigantisch en ze wegen dan ook veel. Een ontwerp begint natuurlijk steeds met de vorm van de rails en de keuze van motoren; welke je nodig hebt en wat ze kunnen. Waar komt het doek te hangen, hoe worden de rails bevestigd en waaraan, hoeveel gewicht moeten ze gaan dragen, welke vorm krijgt het doek, welke beweging maakt het, waar wordt het opgeslagen, hoeveel standen krijgt het, en zo meer. Ik noem het de route of het traject, zoals je ook paden in een landschap toepast. De beweging en vorm van het doek bepalen ook de beweging van de beschouwer of de gebruiker. Het leukste is als er helemaal geen motor nodig is, want dan gaan mensen zelf met die doeken aan de slag om een compositie te creëren. Een soort choreografie wordt het dan, een compositie van bewegingen, doek en mens, een dans.’

Had je dat liever gewild - geen motoren?

‘Misschien wel. Voor Haus der Kunst in München hebben we een heel groot doek gemaakt dat niet gemotoriseerd was. Twee man, één voor en één achter, waren nodig om het doek te verschuiven. Over tactiliteit gesproken: dat heeft iets heel moois, want omdat het zo groot en zwaar is, moet je het doek echt omhelzen. Dat levert een heel intieme relatie op.

In de LocHal gaat het met motoren, dat kon niet anders. Het is best een complex systeem, dus het duurt wel een paar maanden voordat iedereen van de onderhoudsdienst dat onder de knie heeft. Op welk moment moet je het bewegen, hoe vermijd je de mensen eromheen? Door dat enorme gewicht is de vaart waarmee je het laat bewegen een belangrijk deel van het ontwerp. Als het te snel gaat, ontstaat er te veel luchtbeweging en worden mensen van de sokken geblazen. Dus het moest traag en in de LocHal is dat, door de monumentale hoogte, niet alleen in technisch maar ook in esthetisch opzicht mooi.’

Het ligt niet zo voor de hand om doeken in de LocHal op te hangen. Hoe zijn jullie op dat idee gekomen?

‘Wij vormden een team met Civic, dat toen nog The Cloud Collective heette, en Braaksma en Roos. We waren meteen helemaal weg van de

elegantie en de lichtheid van het gebouw, maar ook van de kracht van de enorme stalen balken, de betonnen onderkant en de geur van olie. Ik werkte vanuit Inside Outside destijds met Laura van Santen, die nu een eigen bureau heeft. Ons hele team voelde heel sterk dat het één grote ruimte moest blijven waar je alles moest kunnen zien en aanraken. De LocHal is eigenlijk een tweedelig gebouw: twee dezelfde volumes die in het midden, in lengterichting, door een rij opengewerkte, stalen kolommen worden gescheiden en ook verbonden. De gemeente wilde eigenlijk een van de twee ruimtes volbouwen en de andere leeg laten, om daar van alles te laten plaatsvinden. Maar wij dachten: nee, het moet één geheel worden en helemaal leeg zijn. Dus toen ontstond het idee van dat trappenlandschap, trappen die over de hele breedte en dwars door die stalen “ruggenwervel”, zoals ik dat noem, het geheel in alle richtingen aan elkaar verbinden en openbreken. Je krijgt door dit trappenlandschap een benedenwereld, die donkerder en intiemer is en waar je een beetje beschermd kunt verblijven, en een heel lichte bovenwereld, waar je ademruimte hebt, kunt verpozen, naar elke verdieping kunt lopen en waar je maar wilt links- of rechtsaf kunt slaan naar een lees-, studie- of werkplek in de bibliotheek, een concert in de glazen zaal, een voorstelling in de entreehal of een bespreking bij Seats2meet. Als je het zo open en ruimtelijk wilt houden en het gegeven volume maximaal wilt benutten, is het natuurlijk heel belangrijk om flexibele ruimtes te maken. Je moet ruimtes kunnen definiëren, zoals een auditorium voor lezingen of performances, een ruimte voor tentoonstellingen, een concert, enzovoort. Wij zijn goed in het maken van veranderlijke ruimtes en beweegbare schermen met behulp van gordijnen, dus zo is dat idee ontstaan: een heel ruimtelijk trappenlandschap met zes gordijnwatervallen.’

Dat is toch wel een opmerkelijke keuze, want normaal gesproken worden er harde materialen gebruikt om ruimtes af te scheiden.

‘Ja, maar wat je met harde schermen en wanden kunt doen is relatief beperkt, weegt meer en is ook kostbaar. Het weven van deze immense doeken heeft weliswaar veel gekost, maar was zeker goedkoper dan vouwwanden die ook nog in de bestaande structuur moesten passen. De oorspronkelijke constructie van de LocHal is ontzettend fijn en licht en dat wilden we zo houden. ARUP engineers Amsterdam, waar we mee werkten, hebben nauwkeurig berekend hoe de verschillende rails met minimale middelen aan de bestaande structuur vastgemaakt konden worden. Zo is ook het hele trappenhuis aan de bestaande stalen structuur gehangen. Ik ben ongelooflijk blij en trots dat dat ook voor de doeken gelukt is en dat we geen extra balken hebben hoeven aanbrengen. Dus ook hierdoor zijn de doeken relatief simpel, goedkoop en licht in verhouding tot wat je met architectuur zou moeten doen.’

Jullie hebben de stof zelf ontworpen.

‘Dat waren we eerst niet van plan. We dachten: het is een fabriek, alles moet “gespied” zijn, en het moet naar olie blijven ruiken. We wilden de doeken elegant en toch krachtig maken, net als het gebouw, dus dachten we aan doeken van vrachtwagenzeil

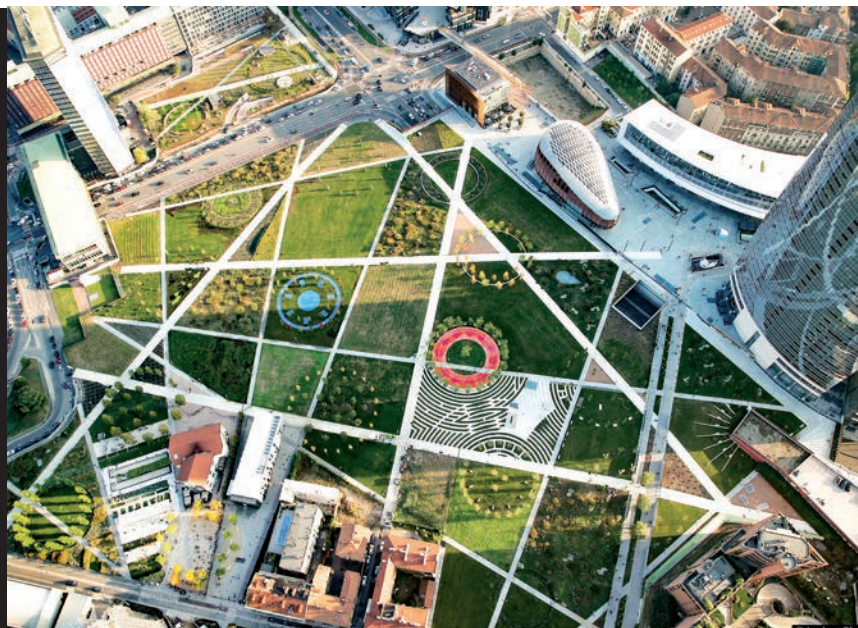
of zeildoek. Van die grote bruine zeilen van oude botters, weet je wel; met grote zigzagsteken doorgestikt en met reparatiestukken erin. We dachten dus met bestaande stoffen te gaan werken, maar toen zeiden de wethouder en de burgemeester: hoezo, we zitten hier in Tilburg, jullie moeten met het Textielmuseum gaan weven! Dat kostte natuurlijk veel meer geld en tijd, maar het Textielmuseum en wij wilden het heel graag doen. Grotere textielen hadden we beiden nog niet gemaakt, en we hebben al eerder goed samengewerkt.'

En toen konden jullie er ook een verhaal, een narratief in aanbrengen.

'Ja, dat is wel het bijzondere van weven: je kunt er geheimen in verstoppen. Het Textielmuseum wilde in eerste instantie iets heel vernieuwends doen. We hebben eerder met hen samengewerkt aan de doeken voor de National Library in Qatar. Toen we daar destijds onderzoek voor deden, kwamen we transparant visdraad tegen, wat eigenlijk monofilament heet. Ik vond dat meteen geweldig, want ik bedacht dat je daarmee ramen in de stof zou kunnen weven, waardoor je geen ingewikkelde insneden en toevoegingen meer zou hoeven maken. Dat ging toen niet door, want het draad was niet brandwerend. Maar toen we met dit project kwamen, zei Stef Miero, de productiechef van het TextielLab: er is nu een brandwerend monofilament, dus wat je zeven jaar geleden wilde, kan nu gewoon.

Zij wilden het liefst iets doen met plissé, dat is als je stof met bepaalde spanningsverschillen weeft, waardoor die intens gaat golven. Dat was iets waar ze nog nooit eerder een stof van hadden geproduceerd, en dat wilden ze nu graag in de praktijk brengen. We hebben hier een aantal tests voor gedaan, maar het paste gewoon niet bij de enorme schaal van het gebouw. Dus werd besloten om de typologie waar we eerder naar neigden, namelijk het vrachtwagen- of scheepszeil, uit te werken; een stevig, dicht doek. Daar was het Textielmuseum eerst wat teleurgesteld over, maar ik zei: wacht maar af... dat wordt nog heel spannend. Bovendien hadden we ook transparante delen nodig voor voldoende doorzicht. De hele ruimte moest tenslotte ook met gesloten gordijnen nog voelbaar en zichtbaar blijven! Elk doek werd half dicht en half open, en elk doek werd anders van kleur en compositie. Met jacquard weven kun je verschillend gekleurde zijden in één stof maken, en dat was hier belangrijk. Doordat ze elk een eigen patroon van letters, cijfers, strepen en kruisen kregen, kwam er veel variatie.

Het grappige was: in onze oorspronkelijke gesprekken en verhalen hadden we het steeds over de diagonale zichtlijnen in de LocHal, maar omdat ik een beetje een hekel heb aan schuine lijnen, dacht ik bij het ontwerp van de doeken alleen maar aan rechte vlakverdelingen met rechte ramen erin, en zo. Maar uiteindelijk kwamen we op de driehoekige vlakken uit. En gek genoeg paste het toen opeens heel natuurlijk in het gebouw. Het maakte het ontwerp wel veel ingewikkelder omdat geen enkele baan meer recht-toe-recht-aan was. Je moest aan alles denken: het hele weefsel per millimeter uittekenen, elke baanlengte nauwkeurig berekenen, zorgen voor naadloze schuine verbindingen met de juiste verbindingstechnieken, enzovoort. Normaal is de communicatie met de wevers, de vertaalslag van digitale werktekeningen naar weefcomputers, het goed begrijpen van het "simpele" gegeven van schering en

De Biblioteca degli Arberi in Milaan is een tien hectare groot park dat doorsneden wordt door een strak lijnenspel van smalle en brede paden. Hierdoor ontstaan talloze hoekige 'kamers' die elk op een verschillende manier worden ingevuld. Het idee was een botanische tuin te maken met verschillende tuintypologieën en biotopen, met daarover 'een confetti van bomen', zoals het in de competitiefase werd genoemd. Bomen die in de stad voorkomen zijn in cirkels bij elkaar geplaatst, soort bij soort, zodat er een bibliotheek van bomen is ontstaan. Elke bomencirkel is een ruimte op zich, waar verschillende activiteiten in plaatsvinden.

inslag, en het voorspellen hoe het gekozen garen reageert op lengte en gewicht al een hele klus, maar dit was moeilijker doordat we ook nog een verbinding maakten tussen zwaar canvas en het lichte transparante deel van monofilament. Dan nog iets: hoewel de draad er doorzichtig uitziet, is hij toch een klein beetje melkachtig, dus als je gaat weven, wordt het niet helemaal transparant. Toen hadden we dus weer een puzzel, want we wilden dat je er echt goed doorheen kon kijken. Stef Miero kwam met een oplossing: de stof werd als één geheel geweven, maar zo dat twee lagen met een soort rijgdraden aan elkaar werden verbonden. Door deze rijgdraden door te knippen, kon de stof opgevouwen worden waardoor hij heel transparant werd. Dat was helemaal goed, alleen ontdekten we dat er kleine beschadigingen ontstonden op de plaats waar die rijgdraden hadden gezeten. Dat kon natuurlijk niet, dus hebben we die beschadigingen "ontworpen" door ze op te nemen in een geweven vormpje. Bij het ene doek is dat een ruit, bij het andere een kruis of een rondje.'

Je had het net over de levensduur van textiele objecten. Wat denk je dat er met de doeken in de LocHal gaat gebeuren? Is het verweren en slijten daarvan onderdeel van het ontwerp?

'Het moeilijke van dit vak is dat het altijd een experiment is. Ook het Textielmuseum kan niet helemaal voorspellen hoe de stof zich zal houden. We beschikten niet over de ruimte en het geld om op ware schaal te testen hoe de weefsels in dit grote formaat in de loop van de tijd zouden reageren. Wat de invloed zal zijn van het enorme gewicht op de doeken, die ook nog uit twee verschillende materialen bestaan, bijvoorbeeld. Ook hoe ze zullen reageren op vocht of op zonlicht, is niet helemaal bekend. Dat alles moet de tijd uitwijzen. Met textiel werken is altijd een groot avontuur.'

TEKST: JOYCE STERNHEIM EN ROB BRUIJNZEELS FOTO'S: BW PORTRAIT, PETER TIJHUIS, FRANS PARTHESIUS EN ANDREA CHERCHI

Noord/Zuidlijn verdeelt Europa

Weer dreigen openbare bibliotheken de dupe te worden van krappe gemeentelijke budgetten. Wat ze moeten doen is haarfijn geregeld, maar of ze dat ook *kunnen* doen is aan het lokale bestuur. Dat stelt zijn prioriteiten, en bibliotheken bleken in het verleden al 'gemakkelijke' bezuinigingsposten. Hier en daar ging zelfs de stekker eruit. Hoe zit het in andere landen? Kennen die, in tegenstelling tot onze Wsob, wel een wettelijke zorgplicht? *Bibliotheekblad* ging het na.

Nederland kent sinds 1 januari 2015 de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (Wsob). Voor de invoering ervan waren drie belangrijke aanleidingen: er was onvoldoende samenhang in het bibliotheekstelsel, de maatschappelijke functie van het bibliotheekwerk was niet goed gedefinieerd, en de opbouw van de digitale openbare bibliotheek was nog niet geregeld. De Wsob verankert de landelijke digitale bibliotheek als een rijksaak. Daarnaast brengt het lokale bibliotheken, provinciale ondersteuningsinstellingen en de Koninklijke Bibliotheek samen in één bibliotheeknetwerk, waarvoor de drie overheidslagen gezamenlijk verantwoordelijk zijn.

De Wsob verplicht gemeenten *niet* om een bibliotheek te onderhouden, al worden wel voorwaarden gesteld aan de procedure voor het beëindigen van subsidie of het zo fors verminderen van het budget dat de bibliotheek niet langer aan het stelsel kan deelnemen. Het is een mooie wet voor de minister, schamperde onlangs columnist Wim Keizer. 'Als het goed gaat is dat te danken aan OCW en als het slecht gaat ligt het aan de lokale democratie.' Het ministerie zelf leek bij de zogeheten *midterm review* enige spanning op te merken tussen een beleids- en een bestuurlijk principe: 'het principe dat iedere inwoner van Nederland toegang moet hebben tot de fysieke en digitale openbare bibliotheek en het bestuurlijke principe dat de gemeenten verantwoordelijk zijn voor het lokale voorzieningenniveau en daar eigen keuzes in kunnen maken'. Nu gemeenten te maken hebben met onvoorziën hoge kosten van met name de jeugdzorg houden openbare bibliotheken hun hart vast. De VOB luidde al de noodklok. Opnieuw dreigen forse kortingen of zelfs sluitingen.

Vlaanderen

In Vlaanderen zijn sinds 1 januari 2016 de middelen voor het lokaal cultuurbeleid – dus ook voor bibliotheken – geïntegreerd in het Gemeentefonds en niet langer geoormerkt. Ook de voorwaarden voor het verkrijgen van die middelen en de daaraan gekoppelde rapporteringsplicht zijn weggefallen. Ook deze middelen zijn geïntegreerd in het Gemeentefonds, en dus ook niet meer geoormerkt.

De verantwoordelijkheid voor het voeren van een lokaal cultuurbeleid

ligt nu volledig bij de gemeentebesturen. Waar de Vlaamse overheid tot nu toe een aansturende en controlerende rol had, zal zij in de toekomst meer ondersteunend en stimulerend optreden.

Vanuit Vlaanderen zijn er wel verschillende subsidiestromen naar de cultuursector. De subsidiëring van de cultuursector, waaronder organisaties, steunpunten, culturele instellingen, kunstenaars, de Vlaamse steden en gemeenten, de Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), wordt geregeld via een aantal decreten.

Bij de subsidiëring wordt een onderscheid gemaakt tussen structurele subsidies en projectsubsidies:

De Vlaamse overheid verleent structurele subsidies voor de werking van cultuurorganisaties, vaak voor de periode van een aantal jaren, aan de hand van een beleidsplan of beheersovereenkomst die op regelmatige tijdstippen worden geëvalueerd.

Met projectsubsidies wil de Vlaamse overheid projecten mogelijk maken of versterken die relevant zijn voor het Vlaamse cultuurbeleid. Projectsubsidies ondersteunen organisaties bij de realisatie van een in tijd en opzet afgebakend project. De voorbeeldwerking, het innovatieve karakter, de duurzaamheid en de reikwijdte van een project vormen vaak belangrijke criteria. Zo stimuleren ze het uitproberen van allerhande initiatieven. Projectsubsidies hebben vaak een specifiek beleidsmatig doel dat terug te vinden is in de beleidsnota en specifieke beleidsplannen.

Bibliotheekblad inventariseerde hoe de zorg voor het openbaar bibliotheekwerk in naburige landen is geregeld. Kennen die een bibliotheekwet? Wie financiert er de openbare bibliotheken? Is dat de centrale overheid, zijn het de gemeenten of andere partijen? Is er sprake van een wettelijke zorgplicht?

Verenigd Koninkrijk

Algemene informatie

<https://www.gov.uk/government/publications/guidance-on-libraries-as-a-statutory-service/libraries-as-a-statutory-service>

Contact: Kirsty Crawford.

Bibliotheekwet

Gemeentelijke, provinciale of grootstedelijke deelraden hebben

onder de Public Libraries and Museum Act (1964) de plicht 'een ruime en efficiënte dienstverlening te bieden' aan allen die in het gebied leven, werken of studeren.

Financiering

Het openbaar bibliotheekwerk wordt gefinancierd en ofwel beheerd dan wel in beheer gegeven door de lokale overheid.

De centrale overheid (Department for Digital, Culture, Media and Sport) is wettelijk verplicht tot:

het houden van toezicht op en bevorderen van zo goed mogelijke openbare bibliotheekdiensten door de raden;

het verzekeren dat, zo gewenst, de verantwoordelijkheid voor het openbaar bibliotheekwerk op een goede manier aan een derde partij wordt overgedragen.

Wettelijke verplichting

De Localism Act (2011) omvat allerlei maatregelen om lokale gemeenschappen (gemeente- en wijkraden) meer zeggenschap te geven over lokale aangelegenheden. Het is aan die raden uit te maken hoe ze hun budget besteden. Daarbij geldt wel de verplichting onder de hiervoor genoemde bibliotheekwet.

Schotland

Algemene informatie

<https://www.cilips.org.uk/advocacy-campaigns/guide-to-lobbying/legislation>. Via deze link kom je bij de Local Government (Scotland) Act 1994.

Contact: Pamela Tulloch.

Bibliotheekwet

De Local Government (Scotland) Act stelt dat lokale autoriteiten voor een 'adequate' bibliotheekvoorziening moeten zorgen. De term 'adequaat' is niet ingevuld en mistig. Niettemin heeft de wet geholpen openbare bibliotheken te beschermen. Afgelopen jaar is er niet één openbare bibliotheek in Schotland gesloten, terwijl belangrijke investeringen zijn gedaan in de materiële infrastructuur.

Financiering

De lokale overheid financiert de openbare bibliotheken. Schotland telt 32 lokale overheden. Sommige kiezen ervoor een derde partij in te schakelen om bibliotheken te runnen, maar het principe is dat de lokale overheid ervoor betaalt en ervoor verantwoordelijk is dat de diensten inderdaad geboden worden.

Wettelijke verplichting

Er is een wettelijke verplichting om 'adequate' openbare bibliotheekdiensten te bieden.

Frankrijk

Algemene informatie

<https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/49510-les-sunventions-en-bibliotheque.pdf>.

Contact: Marie-Emmanuelle Marande.

Bibliotheekwet

Frankrijk kent geen wetgeving met betrekking tot openbaar bibliotheekwerk.

Financiering

Lokale overheden financieren bibliotheken, maar voor 'bijzondere projecten' kunnen ze een bijdrage van de centrale overheid krijgen. Het gaat daarbij veelal om nieuwe gebouwen.

Wettelijke verplichting

Geen bibliotheekwet en bij gevolg geen plicht om openbare bibliotheken te onderhouden.

Duitsland

Algemene informatie

<http://www.bibliothekverband.de/dbv/themen/bibliotheksgesetze/bundeslaender/stand-derentwicklung.html>.

Contact: Ulrike Krass.

Bibliotheekwet

Een nationale bibliotheekwet ontbreekt. Van de zestien deelstaten kennen er vijf (Rheinland-Pfalz, Hessen, Thüringen, Sachsen-Anhalt en Schleswig-Holstein) wel een bibliotheekwet.

Financiering

Normaliter financiert de gemeente de openbare bibliotheek.

Wettelijke verplichting

Ook op deelstaatniveau is er geen plicht om openbare bibliotheken te onderhouden. Aan de vigerende wetten zijn geen financiële eisen verbonden. Zorgen voor openbare bibliotheken blijft optioneel.

Denemarken

Algemene informatie

<https://english.kum.dk/policy-areas/libraries/>
<https://www.retsinformation.dk/eli/ita/2013/100>.

Contact: Knud Schulz.

Bibliotheekwet

Denemarken heeft een bibliotheekwet. Die strekt zich evenwel niet uit tot Groenland en de Faeröer Eilanden. De wet noemt als doel van het openbare bibliotheekwerk 'het bevorderen van informatie, educatie en culturele activiteit' – en niet alleen via het beschikbaar stellen van boeken. Andere, ook digitale, media worden nadrukkelijk genoemd. Deense bibliotheken zijn verplicht overheidsinformatie aan te bieden.

Financiering

Bibliotheken zijn eigendom van en worden gefinancierd door de gemeenten. De centrale overheid kan voor bijzondere projecten als co-financier bijspringen. Het ministerie van Cultuur is wettelijk verplicht in elke regio een centrale bibliotheek aan te wijzen (in het zuiden van Jutland zijn er twee). Taken van deze centrale bibliotheken omvatten verwerving van materialen, opleiding en consultancy.

Wettelijke verplichting

De bibliotheekwet verplicht alle gemeenten (98 in totaal) om ten minste één openbare bibliotheek te onderhouden.

Zweden

Algemene informatie

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801.

Contact: Martin Memet Könick.

Bibliotheekwet

Zweden heeft een bibliotheekwet.

Financiering

Zweden telt 290 gemeenten. Die financieren de openbare bibliotheken.

Wettelijke verplichting

Gemeenten zijn onder de wet verplicht openbare bibliotheken te onderhouden.

WETTELIJKE ZORGPLICHT

Noorwegen

Algemene informatie

https://kunnskapsbase.bibliotekutvikling.no/content/uploads/2016/09/4297-EN-nasjonalbiblioteket_bibliotekloven.pdf

Contact: Leikny Haga Indergaard.

Bibliotheekwet

Noorwegen heeft een bibliotheekwet die in 2014 is gemoderniseerd. De nieuwe versie benadrukt de verantwoordelijkheid van openbare bibliotheken voor de spreiding van kennis en hun rol als onafhankelijke plekken van ontmoeting en arena's voor publieke discussie.

Financiering

Gemeenten financieren het openbaar bibliotheekwerk.

Wettelijke verplichting

Gemeenten zijn onder de wet verplicht een openbare bibliotheek te onderhouden. Vanuit het Noorse bibliotheekwerk wordt wel kritiek gehoord dat sommige gemeenten ertoe neigen die wet minimalistisch te interpreteren.

Finland

Algemene informatie

<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2016/en20161492>

Contact: Pirkko Lindberg.

Bibliotheekwet

Finland kent al sinds 1928 een nationale bibliotheekwet. Die is verschillende malen herzien, voor het laatst in 2017. De openbare bibliotheek geldt als basisvoorziening, vergelijkbaar met school en gezondheidszorg. De wet benoemt niet alleen de maatschappelijke taken van de openbare bibliotheek, maar bijvoorbeeld ook samenwerking met wetenschappelijke bibliotheken en andere publieke voorzieningen en stelt opleidingseisen aan staf en management.

Financiering

Het ministerie van Onderwijs en Cultuur voorziet gemeenten al naar gelang het inwonertal van middelen. Het gaat om ongeveer de helft van het budget. De andere helft wordt opgebracht door de gemeenten. Aan bezuinigingen ontsnappen ook in Finland bibliotheken niet helemaal. Het kan gebeuren dat in armlastige gemeenten bezuinigd moet worden op personeel of nevenvestigingen moeten sluiten.

Wettelijke verplichting

Elke gemeente is wettelijk verplicht bibliotheekdiensten te bieden, maar kan deze zo nodig ook van een andere gemeente kopen. Dat is tot dusver niet gebeurd, maar mobiele voorzieningen zijn al wel aan buurgemeenten verkocht.

Estland

Algemene informatie

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504042019006/concolide>

Contact: Mari Kannusaar.

Bibliotheekwet

In Estland legt een bibliotheekwet de basis voor organisatie, activiteiten, collecties, dienstverlening, beheer en financiering van openbare bibliotheken. Doel, zoals in de wet omschreven, is om vrije en onbeperkte toegang te bieden tot informatie, kennis, de ontwikkeling van het menselijk denken en cultuur.

Financiering

In Estland is een openbare bibliotheek een gemeentelijke dienst.

Bibliotheken worden gefinancierd uit de gemeentekas, de staatskas, donaties, betaalde diensten en schenkingen. Op voorstel van het ministerie van cultuur kunnen middelen uit de landsbegroting worden aangewend voor aanschaf van items, het realiseren van nationale programma's, vergoeding van vier medewerkers van een bibliotheek voor verzorging van de regio, verbinding met publieke datanetwerken en de benodigde technische middelen.

Wettelijke verplichting

Het besluit tot oprichting van een openbare bibliotheek is aan het gemeentebestuur. Gemeenten met een bibliotheek zijn onder de wet verplicht te zorgen voor salariëring van medewerkers, regelmatige aanschaf van collectie-items in verhouding met het aantal inwoners in het verzorgingsgebied, gepaste vergoeding voor behuizing, meubilair en beheer.

Letland

Algemene informatie

www.bibliotekari.lv

Contact: Mara Jekabsone.

Bibliotheekwet

Een bibliotheekwet uit 1998 regelt het bibliotheekwerk in Letland. De wet is de grondslag voor gedetailleerde regelgeving met betrekking tot fondsen voor bijvoorbeeld aanschaf van boeken en tijdschriften, meubilair en benodigd materieel.

Financiering

De wet bepaalt dat de oprichters van bibliotheken de plicht hebben hun bibliotheken te financieren. Financiering is afhankelijk van de oprichter: is een openbare bibliotheek opgericht door de centrale overheid, dan heeft die de zorgplicht; is het de gemeente, dan is die verantwoordelijk. Bibliotheken kunnen additionele financiering krijgen in de vorm van donaties, door betaalde diensten aan te bieden of uit andere inkomsten.

Wettelijke verplichting

De oprichters van openbare bibliotheken – centrale overheid of gemeente – zijn onder de wet verplicht die bibliotheken in stand te houden.

Tsjechië

Algemene informatie

<http://www.skipcr.cz>

Contact: Zdenek Matusik.

Bibliotheekwet

Een bibliotheekwet uit 2001 regelt het aanbieden van 'openbare bibliotheek- en informatiediensten' (wettekst). De wet beperkt zich niet tot openbare bibliotheken, maar dekt alle bibliotheken die erkend zijn door het ministerie van cultuur.

Financiering

In beginsel zorgen gemeenten voor de financiering van openbare bibliotheken. Soms vervullen regionale bibliotheken de functies van een gemeentelijke bibliotheek. In zo'n geval draagt de gemeente een proportioneel deel van de financiering bij. Rijkssubsidies zijn er ten behoeve van het openbaar bibliotheekwerk in kleinere dorpen. Deze subsidies vloeien via de provincies naar de gemeenten.

Wettelijke verplichting

Er is geen wettelijke verplichting om openbare bibliotheken te onderhouden.

TEKST: BERT UMMELLEN, M.M.V. ANNELIEN VANESSCHE (VLAANDEREN), ELMA LAMMERS (KB), SANDER VAN KEMPEN (KB) EN INGRID BON (RIJNBINK)

Meer informatie, inclusief links, op **www.bibliotheekblad.nl**.

Peter van Eijk over bibliotheekinnovatie

Quo vadis?

In welke richting gaat het bibliotheeknetwerk zich ontwikkelen in de komende jaren? Welke functies gaat het vervullen? Peter van Eijk, directeur-bestuurder bij BiSC Utrecht, pleit voor een verdergaande publieke investering in drie onderscheidende functies.

Enige tijd geleden deed ik mee aan een paneldiscussie over het toekomstperspectief voor een bibliotheekorganisatie in een 100.000plus-gemeente. Aanwezig waren enkele raadsleden, betrokken gemeenteambtenaren en lokale vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Een van de panelleden zette direct de toon. Haar prikkelende vraag luidde: 'Stel, u bent wethouder Cultuur en Educatie in een gemeente met een grote bezuinigingsopgave. In de stad is er geen bibliotheek, en de aanwezige culturele instellingen overleven niet zonder gemeentesubsidies. Zou u in deze situatie de oprichting van een bibliotheek bepleiten?' Hierop volgde een spannende stilte. Die werd doorbroken door een paar panelleden met sterk uiteenlopende reacties, variërend van de Bredebieb tot het UNESCO-manifest, van een persoonlijke jeugdherinnering tot het concept van de *third place*. Ook ik was verrast door de openingszet in de discussie, en kwam op dat moment niet verder dan te wijzen op het belang van de vijf wettelijke functies. Voor de bezoekers waren onze panelreacties niet overtuigend, want te divers. Een wervend perspectief voor de bibliotheek klonk er niet in door. Het klassieke quo vadis-vraagstuk bleef hangen in de mist. Het vervolg raadt u al: het gemeentebestuur hield vast aan de bestaande koers.

Focus op drie functies

De kwestie van de mogelijke toekomst voor het bibliotheekwerk is opnieuw actueel. Allereerst omdat vroeg in 2020 de Haagse overleggen gepland staan met betrekking tot de WSOB-evaluatie. In de tweede plaats gaan politieke partijen in de loop van het jaar hun programma's schrijven, want in maart 2021 zijn er landelijke verkiezingen. Oftewel, een nieuwe beantwoording van het oude vraagstuk is nodig: in welke richting gaat het bibliotheeknetwerk zich ontwikkelen in de komende

jaren? Welke functies gaat het vervullen?

Voor de gedachtevorming hierover blijft artikel 5 uit de WSOB een goed vertrekpunt. Daarin noemt de wetgever – zij het impliciet – het hoofddoel van een bibliotheekvoorziening: 'Bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling en verbetering van de maatschappelijke kansen van het algemene publiek'.¹ Korter geformuleerd in mijn woorden: bibliotheken stimuleren mensen om zichzelf verder te ontwikkelen, waardoor zij mee kunnen (blijven) doen in de samenleving. Nog meer dan voorheen kunnen we als bibliotheeknetwerk een relevante sociaal-educatieve rol gaan vervullen, zowel voor de gemeenschap als voor het individu. Kijk bijvoorbeeld alleen al naar deze twee conclusies uit het onderzoek 'de maatschappelijke waarde van openbare bibliotheken'.²

80 procent van de niet-bezoekers vindt dat de bibliotheek een plek is voor iedereen (ten opzichte van 84 procent van de bezoekers) en 60 procent vindt dat de bibliotheek persoonlijke ontwikkeling stimuleert (ten opzichte van 61 procent van de bezoekers); De waardering voor de traditionele bibliotheekdiensten (het lezen en lenen van boeken) en de 'fun factor' (onder andere: verblijfsplezier, ontmoeten/ontspannen) is hoog. Een verdergaande publieke investering in drie onderscheidende functies is goed te rechtvaardigen: laagdrempelige toegang bieden tot bronnen van kennis en cultuur: van boeken tot de 'human library'; de wegwijzer in de kennisintensieve samenleving: van informatiepunten digitale overheid tot veilig internetgebruik voor iedereen; het openbare centrum voor non-formeel leren: van betekenisvolle ontmoetingen tot een breed programma-aanbod en studieplekken.

Er zijn reële mogelijkheden om deze bibliotheekfuncties te laten groeien in relevantie. Voor organisaties met bibliotheekfuncties ligt hier een grote gezamenlijke opgave. Een goed begin is: beter aangeven waarheen we als netwerk willen gaan en samen de innovatie van een beperkt aantal functies ter hand te nemen.

TEKST: PETER VAN EIJK ILLUSTRATIE: INGIMAGE

¹ WSOB, artikel 5.

² Huysmans F. & Oomes M. (2016), De maatschappelijke waarde van openbare bibliotheken in Nederland, pagina 53.

Rommelen aan de puurheid van de taal

Een van de opvallendste dichters uit het Poëziegeschenk 2020 is **Dean Bowen**.

Een grote eer? De stadsdichter van Rotterdam is daar nuchter over. Een geslaagde ‘heksenspreuk’ maken is belangrijker. ‘En toch wil ik met taal iets vangen wat zich nooit in taal laat vangen.’

Dean Bowen is niet in dienst van de Bibliotheek Rotterdam. De dichter voelt zichzelf ook geen werknemer van deze instelling, laat daar geen misverstand over bestaan. Maar als je hem hoort praten, zou je bijna denken dat hij wel degelijk op de loonlijst staat. Als marketeer bijvoorbeeld, zo warm praat hij over de bibliotheek. Of als naaste collega van medewerker programmering Renee van Randwijk, die het stadsdichterschap coördineert. Bowen – die deze functie in 2019 en 2020 vervult – werkt zeer nauw met haar samen.

‘De bibliotheek is ongelooflijk belangrijk’, zegt hij zonder enig voorbehoud. ‘Vooral in een stad als Rotterdam, waar het meer dan in een kleine gemeenschap een heel specifieke functie heeft. Het is als huis van boeken, ideeën en verhalen een gemeenschappelijke plek waar heel veel mensen samenkomen en waar ze van alles kunnen doen. De bibliotheek neemt volledig de verantwoordelijkheid voor de gemeenschap waarin ze zich bevindt. Ze geeft ruimte aan andere instellingen, ze zoekt samenwerkingen met sociale en maatschappelijke partners en slaagt er zo keer op keer in heel verschillende doelgroepen aan te spreken.’

Comfortabel

Zelf komt Bowen al van jongs af aan in de bibliotheek. In die van Zoetermeer, waar hij opgroeide. ‘Mijn moeder vond dat superbelangrijk. Als mijn zusje of ik vijf leuke boeken zagen, zei ze: “Neem je ze toch alle vijf mee?” Mijn ouders probeerden ook op alle vragen zo eerlijk mogelijk antwoord te geven. Maar als ze het niet wisten, wezen ze naar de bibliotheek. Dáár kun je de kennis en ervaringen van 10.000 verschillende mensen tot je nemen. Wees daarom bekend met de bibliotheek, voel je daar comfortabel.’

Dus toen hij in 2015 naar Rotterdam verhuisde, werd hij ook hier vanzelfsprekend lid. Niet meer om boeken te lenen. Die koopt hij wel. Bovendien: de nieuwste poëzie die hij leest, is niet altijd opgenomen in de collectie. ‘Maar ik kom hier wel eens werken. Ik vind dat ook een bepaalde schoonheid hebben: al die scholieren en studenten die hier rust vinden voor hun huiswerk. Het communale aspect daarvan. En ik drink hier soms een bakje

koffie of kijk naar het schaken. Het is prettig om hier de doorsnee-Rotterdammer te zien.’

En nu werkt hij zelfs samen met de bibliotheek. ‘Ik ben als stadsdichter benoemd door het college van B&W, op voordracht van een externe commissie. Maar ik heb feitelijk alleen te maken met de bibliotheek. Ik heb continu gesprekken met Renee over mijn ideeën en de uitvoering ervan. Zo wilde ik een jeugdstadsdichter. Zonder haar was die er nooit gekomen. Ik vind dat heel logisch. Als stadsdichter wil ik verhalen over de stad aan de stad geven. Dat is precies wat de bibliotheek ook doet.’

Bloemlezing

Dankzij zijn stadsdichterschap is Bowen (1984) in de korte tijd dat hij in de stad woont een bekende Rotterdammer geworden. Tijdens de Poëzieweek 2020 zal zijn bekendheid in de rest van Nederland groeien. Zijn gedicht *Apathy, de dagen* is een van de tien gedichten die de CPNB heeft opgenomen in de bloemlezing *Nu*, die tijdens de actieperiode cadeau wordt gedaan aan iedereen die voor 12,50 euro aan poëzie koopt (zie kader). De oplage van de geschenkbundel is 10.000 exemplaren. Een eer noemt Bowen het dat hij is geselecteerd bij de tien talentvolste dichters van een nieuwe generatie. Natuurlijk, ‘het is altijd mooi als je werk wordt gezien en gewaardeerd’. Maar hij relativeert het ook. ‘De bloemlezing bevat niet per se dé tien beste dichters. Het is een strategische keuze van de CPNB om een heel divers beeld van de poëzie te geven. De CPNB heeft niet voor niets het woord “propaganda” in de naam. Ik kan zo een paar jonge dichters noemen over wie ik waanzinnig enthousiast ben en die er niet in staan.’

Bowen mocht zelf werk voor de bloemlezing aandragen. Dat was moeilijker dan het lijkt. ‘Ik mocht er twee of drie opsturen en mijn voorkeur uitspreken. Maar het gedicht moest al zijn gepubliceerd,

Als stadsdichter wil ik verhalen over de stad aan de stad geven’

zodat iedereen die het mooi vindt makkelijk meer werk van dezelfde dichter kan vinden, en het mocht niet langer zijn dan een bladzijde. Wat de keuze beperkt maakte, is dat ik maar een bundel heb gepubliceerd, *Bokman*, en dat ik de neiging heb om uitgebreider werk te maken. Van mijn korte gedichten werkt deze het best.'

Hoopvol

Apathy, de dagen komt uit de derde en laatste afdeling van *Bokman*: Chansons van de diaspora. Het is na de ontroerende, pijnlijke, zoekende en boze gedichten uit de eerste twee afdelingen, waarin hij zijn eigen positie in de samenleving en geschiedenis probeert vast te leggen, het meest hoopvolle deel van de bundel – zoals Bowen ook zelf zegt. Het lijkt te laten zien hoe we, met vallen en opstaan, samen kunnen leven. Maar de reeks is ook moeilijk toegankelijk omdat hij zoveel andere talen door zijn Nederlands mengt. Ook in *Apathy, de dagen*, dat flarden Engels, Arabisch en Sranan bevat.

'Het Nederlands is ongelooflijk mooi,' zegt hij daarover, 'maar de taal is altijd *in flux*. Ik wilde daarom rommelen aan de puurheid van de taal. En de invloeden zijn nu eenmaal anderstalig, zeker in mijn stad. Rotterdam is een *majority-minority* stad, waar meer dan 50% van de inwoners een migratieachtergrond heeft. Ik heb er ook bewust geen verklarende voetnoten bij gezet, omdat ik wil dat iedereen moeite doet om de gedichten te begrijpen – zoals iedereen moeite moet doen om elkaar te begrijpen, zelfs als we dezelfde taal spreken.'

Netwerkdin

Schrijven doet Bowen al sinds hij een jaar of negen was. Preciezer: sinds een dichter enkele weken in zijn klas van de Montessorischool met de kinderen kwam schrijven. 'Zo ontdekte ik hoe leuk schrijven is. Het is nog altijd het enige wat ik ooit heb gedaan zonder dat iemand zei dat ik het móest doen.' Maar dat betekende niet dat hij als vanzelf uitgroeide tot de dichter met een nominatie voor de C. Buddingh'-prijs voor beste debuutbundel op zak. Hij had geen idee hoe de literaire wereld in elkaar stak.

Zijn carrière kreeg vaart op het podium. Als rapper bij een hiphopformatie was hij daar begin jaren 2000 mee vertrouwd geraakt. Maar belangrijker: hij voelde zich daar welkom. 'Als je kijkt naar wie wordt uitgegeven of publiceert in tijdschriften, dan zie je daar een ander soort demografie dan op het podium. Op het podium kan iedereen terecht die anders is. Het zou goed zijn als de letterensector daar het gesprek over voert, zodat ook de jongen van vijftien die nu bezig is en ook de weg niet weet, op weg kan worden geholpen.'

Hijzelf is er ook alleen maar gekomen omdat, zoals hij zegt, hij geluk heeft gehad. 'Als je wilt publiceren, helpt het om zichtbaar te zijn in Amsterdam. Het is een netwerkding. Maar dat wist ik ook niet. Ik ging daar optreden en programma's maken bij boekhandel Perdu – niet als bewuste keuze, maar omdat het me interesseert wat er in de literatuur gebeurt. Ik had daarna ook steeds geluk: dat ik in gesprek raakte met een redacteur van uitgeverij Maas. Dat *Bokman* goede recensies kreeg, dat de bundel werd genomineerd, en dat ik werd gevraagd voor de bloemlezing van de CPNB.'

Heksenspreuk

Dat neemt niet weg dat het daar niet om gaat. 'Al die stappen in mijn ontwikkeling waren stippen aan de horizon', zegt Bowen. 'Het werkte als richtingaanwijzer. Maar het belangrijkste is de route die je aflegt: het werk dat je maakt.' Het ultieme doel is dan ook een gedicht te maken dat hij zelf herkent als 'heksenspreuk'. 'Een goed gedicht verandert fundamenteel iets aan de lezer of aan hoe hij de wereld waarneemt. Maar als schrijver zal ik er vrede mee moeten hebben dat ik zelf nooit weet of mijn werk dat bereikt.'

Kan *Apathy, de dagen* dat effect hebben? Het gedicht geeft in ieder geval een indicatie van wat hem beweegt als dichter voor wie de poëzie het neefje van de filosofie is. 'Ik zoek naar de ruimte die de taal kan innemen. Taal is een van de lastigste materialen voor een kunstenaar, omdat taal al iets betekent. Om ieder woord hangt een wolk van betekenis. En toch wil ik met taal iets vangen wat zich nooit in taal laat vangen. Daarom grijp ik op verschillende manieren in de taal in – bijvoorbeeld door woorden soms van het verkeerde lidwoord te voorzien. Ik probeer zo nieuwe betekenissen aan te boren.'

Het spijt hem dat dat aspect van zijn werk niet altijd wordt herkend. In recensies gaat het vaak over zijn achtergrond als zwarte dichter. Zeker: zijn eigen biografie resoneert in Bowens werk. En kunst van niet-blanke Nederlanders is momenteel salonfähig. 'Maar het feit dat de gedichten zijn gemaakt door iemand met een zwarte huid is niet het summum van wat je over mijn werk kan zeggen. Het gaat boven alles over taal, en de vragen die daarmee zijn verbonden: wie mag de taal claimen? Welke taal mag worden gehoord?'

TEKST: MAARTEN DESSING FOTO: IRWAN DROOG

Tip: Dean Bowen leest hier *Apathy, de dagen* voor: <https://www.youtube.com/watch?v=V7qOxioGzqo>.

De Poëzieweek 2020 vindt plaats van 30 januari tot en met 5 februari. Vanaf Gedichtendag, de traditionele start van de week, staan bibliotheek en boekhandel zeven dagen lang in het teken van poëzie. Wie voor minimaal 12,50 euro aan poëzie uitgeeft, krijgt de bloemlezing *Nu* cadeau. Behalve een gedicht van Dean Bowen staat er werk in van Akwasi, Charlotte Van den Broeck, Radna Fabias, Max Greyson, Carmien Michels, Roelof ten Napel, Marieke Lucas Rijneveld, Maud Vanhauwaert en Siel Verhanneman. De bibliotheek verspreidt ook vijf verschillende poëzieaankarten.

‘In de bibliotheek ben ik de *rockstar*’

Het boekenvak moet worden wakker geschud. Dat vindt schrijver **Özcan Akyol**, die daarom in het Boekenweekessay van dit jaar het alarm af laat gaan. Alleen voor bibliotheken maakt hij een uitzondering. ‘Bibliotheken willen juist wel een inclusieve plek zijn.’

Wat als de bibliotheek er niet was geweest? Özcan Akyol heeft het vaker verteld. Toen hij tien weken in het huis van bewaring zat vanwege betrokkenheid bij vermogensdelicten, begon hij – aanvankelijk uit verveling – aan de boeken uit de bajesbibliothek en ontdekte zo zijn liefde en talent voor literatuur. ‘Dat bleek mijn redding’, verkondigt de schrijver ook deze keer. ‘De bibliotheek heeft mij daarom uit mijn sociale milieu gehaald. De bibliotheek heeft mijn leven veranderd. Grote woorden, maar zo is het wel.’ Toch is de auteur van de spraakmakende bestsellers *Eus* (2012) en *Turis* (2016) na zijn straf nooit lid geworden van de openbare bibliotheek. ‘Dat durfde ik niet. Ik was wel lid geweest in mijn jeugd, al kwam ik er vooral om te dammen of rond te lopen als het regende. En toen had ik een paar keer een boek niet teruggebracht. Er stond daarom een rekening open van een paar honderd euro. Ik was bang dat die op zou duiken. Nu zou je zeggen: een banale angst. Maar dát weerhield me er indertijd van boeken te gaan lenen.’

In plaats daarvan toog hij iedere dag naar de centrale bibliotheek in zijn woonplaats Deventer, toen nog gevestigd aan de Brink. ‘Ik zat daar uren achter elkaar in de leeszaal het ene na het andere boek te lezen. Het was een fantastische omgeving, waar je tot sluitingstijd ongestoord kon lezen, werken, internetten. Heel toegankelijk ook. Ik was eraan gewend dat overal waar ik ben uiteindelijk iemand aan mij vroeg: “Wat moet jij hier?”. Ik hoor dat nog steeds wel eens. In de bibliotheek is dat nooit gebeurd.’

Polemisch

Het verbaast dan ook niet dat de 35-jarige Akyol de bibliotheek ontziet in het polemische essay dat hij schreef voor de Boekenweek. *Generaal zonder leger* is een aanval op de ‘tomeloze zelfoverschatting, hardnekkige arrogantie en minachtig voor de lezer’, die volgens hem de boekenwereld in zijn greep heeft. Academics, recensenten, schrijvers, uitgevers, boekhandelaren – iedereen beschuldigt hij ervan de ontleding in de hand te werken door hun versteende ideeën over literatuur. Maar niet bibliothecarissen.

‘Toen mij gevraagd werd het Boekenweekessay te schrijven, was ik eerst verbaasd’, vertelt de auteur. ‘Ik dacht dat ik nog niet de juiste leeftijd of ervaring had. Maar toen ik hoorde dat het thema “rebellens en dwarsdenkers” is, begreep ik waarom de CPNB bij mij uitkwam. Men hoopte wellicht dat ik met een verhaal zou komen dat de boel opschudt. Dat was niet mijn intentie, maar

toen ik nadacht over wat voor mij het wezenlijkst is – mijn eigen vakgebied als schrijver – kwam ik al snel tot de conclusies die ik in mijn essay trek.’

Luchtfietsers

Akyol vindt het hoognodig dat het boekenvak wordt wakker geschud. ‘Kijk naar de totale verschraving van het boek – vooral van fictie. Boekhandels hebben het moeilijk om hun positie vast te houden. Het onderwijs worstelt met de ontleding. En ondertussen wordt het publieke debat gekaapt door allerlei luchtfietsers. Daarom is het nodig dat er ordescheppers met gezag en bereik zijn: schrijvers. Ik doe een appel op hen zich breder te laten gelden, zowel in de vorm van hun werk als in de podia die ze kiezen.’ Alleen lukt dat niet door het klimaat dat rond boeken en literatuur hangt. ‘Velen in het boekenvak houden vast aan vastgeroeste opvattingen over wat literatuur is of wat een schrijver wel en niet mag doen. Dat leidt tot een verstikkend conformisme waarin geen verandering mogelijk is. Neem jury’s van literaire prijzen. Zij wijzen boeken af omdat ze te humoristisch of absurdistisch zijn, terwijl soms tienduizenden lezers daar plezier aan hebben beleefd. Dat vind ik behoorlijk aanmatigend.’

Om aan te geven hoe absurd hij dat vindt, trekt hij de vergelijking met muziek. ‘Sommigen willen op hun begrafenis Bach horen, anderen Marco Borsato. Prima: iedereen heeft zijn eigen muziek waarbij hij oprechte emotie heeft. Maar wat doen wij in de literatuur? Wij vinden Bach vanzelfsprekend, maar zeggen hardop dat Marco Borsato infantiele muziek is. Of erger: dat het geeneens muziek is. Heb je ooit een dj een liedje horen afkondigen met: “Dit is heel populair, maar het is eigenlijk geen muziek”?’

Beter is het de hand uit te steken naar iedereen die van een boek kan genieten – ongeacht wat en hoeveel ze lezen. ‘Daarvoor zijn nieuwe ideeën nodig. Nieuwe technologieën en nieuwe media ook. Televisie bijvoorbeeld. Sommige programma’s trekken meer dan een miljoen kijkers. Dat zijn dus bij uitstek middelen om in de hoofden van mensen te kijken. Daarom snap ik niet dat er neerbuigend wordt gedaan over *De Wereld Draait Door* en tegelijk wordt geprotesteerd over het verdwijnen van *VPRO Boeken*, waar nooit iemand naar keek.’

Schatplichtig

‘Het literaire wereldje is altijd geromantiseerd door schrijvers uit het verleden. Maar toen ik erin terecht kwam, bleek het zo sneu te zijn. Dat is zonde. Literatuur heeft mij juist heel veel gebracht. Ik

voel me daarom schatplichtig. En in plaats van me af te sluiten voor de grote massa die geen hoge literatuur leest, wil ik juist iets terug doen en anderen daarmee in aanraking brengen. Daarom treed ik nog steeds minstens een, twee keer per week op een middelbare school op. Het grote geld is daar niet te verdienen.'

Ook in het klein doet hij dat: door zijn kinderen – vier en twee jaar oud – met boeken in aanraking te brengen. 'Daarom gaan wij elke woensdag met hen naar de bibliotheek. En we lezen elke avond voor. Ik heb dat zelf gemist in mijn jeugd: mijn ouders waren analfabeet. Ze konden ook geen Nederlands spreken. Het mooie is dat ik zo nu eindelijk zelf de jeugdliteratuur ontdek. Zelfs Annie M.G. Schmidt had ik nooit gelezen. Dat gaat zo ver dat als mijn zoon in slaap valt, ik het boek mee naar beneden neem om het zelf uit te kunnen lezen.'

Ondernemend

Over de bibliotheek dus geen kwaad woord. 'Het zijn niet de meest vernieuwende organisaties', vertelt hij, 'maar bibliotheken zijn wel erg ondernemend. Er is altijd van alles te doen. En intussen maken ze een behoorlijke transitie door. Bibliotheken weten dat ze niet alleen maar een plek kunnen zijn om boeken te lenen, maar dat ze een toevluchtsoord moeten zijn voor iedereen die op zoek is naar cultuur, kennis, activiteiten. Dat heeft geleid tot mooie verbouwingen. Hier in Deventer, maar ook Tilburg vind ik mooi.'

En van minachting voor de lezer zal niemand een spoor vinden. 'Bibliotheken willen juist wel een inclusieve plek zijn. Hoe kun je mensen met een sociale achterstand bereiken? Hoe mensen met een migratieachtergrond? Zij hebben allemaal dat soort doelstellingen geformuleerd – anders dan een boekhandel die er primair voor de geïnteresseerde lezer is. Dat lukt door kinderen, als zij er voor het eerst komen, ruimte te geven om daar, omsingeld door boeken, te spelen. Dan is de drempel om er later binnen te komen heel laag.'

Sceptici

Behalve voor zijn kinderen bezoekt Akyol tegenwoordig vaak bibliotheken om er een lezing te geven. Hij vindt dat een mooie afwisseling naast de vele optredens op scholen. 'Dan zit ik voor sceptici. Dat is hard werken om ze voor het lezen te winnen. En dan praat ik in de bibliotheek tegen mensen die daar vrijwillig zijn. Ze kopen zelfs een kaartje voor mij. En waar ik ook kom: het is altijd fantastisch georganiseerd. Op festivals wordt literatuur er maar bij gedaan, maar in de bibliotheek ben ik de *rockstar* en word ik zo behandeld.' Bang dat hij alsnog aan zijn boete wordt herinnerd is hij daarbij niet meer. 'Volgens mij heb ik de bibliotheken ook wat teruggegeven: mijn boeken. Als ik aan het einde van het jaar de Lira-afrekening bekijk, zie ik dat de uitleningen daarvan heel goed gaan. Niet voor het geld, zeg ik erbij. Ik vind het vooral belangrijk dat er een plek is waar jongeren en anderen met een kleine beurs ook kunnen lezen – of dat nu Lévi Weemoedt is of de winnaar van de Libris Literatuurprijs. En dus ook mijn boeken.'

TEKST: MAARTEN DESSING FOTO: ANJA VAN WIJGERDEN

Een langere versie van dit interview is te vinden op www.bibliotheekblad.nl.

Het essay *Generaal zonder leger* van Özcan Akyol is tijdens de Boekenweek (7 t/m 15 maart), dat dit jaar is gewijd aan 'rebellens en dwarsdenkers', te koop voor 3.75 euro en verkrijgbaar in de boekwinkel. Annejet van der Zijl schreef het Boekenweekgeschenk *Leon & Juliette* dat iedereen in deelnemende boekhandels cadeau krijgt bij besteding van vijftien euro aan Nederlandstalige boeken. Ook dit jaar wordt rond de start van de Boekenweek een speciaal Boekenweekgedicht onthuld. Het Boekenweekgeschenk is voor het derde jaar op rij vertaald in het Fries.

Nina Simon: 'Wil je niet in de spiegel kijken? Vergeet het dan maar!'

De opdracht van elke publieke instelling is in wezen simpel: relevant zijn voor de gemeenschap. Hoe je dat doet? Door al je handelen in te richten volgens het principe van, voor en door de gemeenschap. Met die eenvoudige maar trefzekere boodschap trekt **Nina Simon** de wereld over. Zo ook afgelopen oktober tijdens de KB/OB directeurendag in Tilburg. Na afloop spraken we haar in de LocHal.

Johan Cruijff wist het al: geen betere prikkel om tot een prestatie te komen dan rancune. En gefrustreerd was ze zeker, **Nina Simon**, toen ze haar droom om – in navolging van Amerika's eerste vrouwelijke astronaut Sally Ride – furore te maken bij NASA in rook zag opgaan. Al tijdens haar studie *electrical engineering* en ook gedurende haar dienstverband bij de ruimtevaartorganisatie had Nina voortdurend te horen gekregen dat meisjes eigenlijk niks te zoeken hebben in deze door mannen gedomineerde wereld, en dus zocht ze – murw gebeukt door die constante tegenwind – haar heil in een meer verwelkomende entourage, die van de musea. Maar ook als directeur van het Santa Cruz Museum of Art & History (MAH), waar ze in 2011 aantrad, stuitte ze op hardnekkige vooroordelen. Niet in de zin dat ze als vrouw niet geaccepteerd werd in deze leidende positie, maar meer omdat de tegenvallende bezoek- en waarderingscijfers van het museum door management en bestuur consequent werden toegeschreven aan het vermeende feit dat een museum nu eenmaal niet interessant is voor een bepaald soort mensen. Waarmee met name laaggeschoolden, minder kapitaalkrachtigen en immigranten werden bedoeld.

Ongelijk

Met haar eerdere negatieve ervaringen nog scherp op het netvlies begon Simon aan een flinke klus: management en bestuur van het museum in Santa Cruz overtuigen van hun ongelijk. Dat deed ze op een even doortastende als voor de hand liggende manier: niet langer diensten en activiteiten ontwikkelen *voor* de mensen op wie je je als publieke instelling richt, maar vanaf nu bijna uitsluitend nog *met* en *door* degenen die je wilt bereiken. Het resultaat van de nieuwe aanpak was verbluffend. In de jaren die volgden vlogen de bezoekcijfers spectaculair omhoog. En, wat wellicht nog meer zegt: in plaats van de blanke bejaarden en scholieren die op hun verplichte corvee naar de door medewerkers bedachte exposities

kwamen, begroette het museum voortaan publiek dat een getrouwe afspiegeling vormt van de demografische samenstelling van het werkgebied. Ook het medewerkersbestand onderging een transformatie. Dat weerspiegelt nu de diversiteit van de lokale gemeenschap. Positieve 'bijvangst' van de omslag: het jaarbudget van het museum is in acht jaar verviervoudigd.

Simon: 'Hoe we dit hebben bereikt? Het antwoord is simpel: het MAH is zo succesvol omdat we van, door en voor onze gemeenschap zijn. Minimaal negentig procent van onze programma's komen van, door en voor de lokale bevolking. Vanaf het begin zijn we daarbij op zoek gegaan naar mensen die vertrouwen genieten in de doelgroep die we wilden bereiken, en die mensen hebben we meteen betrokken bij onze missie. We zijn op zoek gegaan naar partners om een breed scala aan programma's mee op te zetten, en dat werkt wonderwel. Geloof het of niet, maar in acht jaar is het aantal partners gegroeid van vijftig naar tweeduizend. Die partners variëren van modelbouwers tot uitvaartverzorgers en van medisch specialisten tot daklozen.'

Muurbloempje

'*You know, representation matters.* Niet alleen wat betreft het medewerkersbestand, ook qua bestuurssamenstelling. In feite komt de vraag van elke organisatie die wil transformeren hierop neer: in hoeverre ben je bereid jezelf te veranderen. Je kunt de werkelijkheid om je heen niet ombuigen. Wat je wel kunt, is jezelf aantrekkelijker maken voor je omgeving. Ben je niet bereid in de spiegel te kijken en aan jezelf te werken? Vergeet het dan maar! Dan blijf je het eeuwige muurbloempje op het feest dat door niemand ten dans wordt gevraagd, dan zul je steeds verder verpieteren.'

‘Ik hou te veel van bibliotheken’

Om anderen in staat te stellen dezelfde exercitie uit te voeren als het MAH, riep Simon de website **www.ofbyforall.org** in het leven. Tot de onderdelen van de site behoort een *self assessment* met behulp waarvan geïnteresseerden kunnen vaststellen hoe ver ze gevorderd zijn op weg naar een instelling die van, door en voor de gemeenschap wil zijn. Ook bevat de site een *change network* rond een kleine vijftig voorlopers. Behalve musea zijn dat onder meer bibliotheken, theaters, culturele centra en gezondheidscentra. Op de deelnemerslijst prijken wel de namen van vier Amerikaanse bibliotheken – Woburn Public Library, Oakland Public Library, St. Joseph County Public Library, Dakota County Public Library – maar jammer genoeg tot nu toe geen enkele Nederlandse vertegenwoordiger. Daar staat tegenover dat het Stedelijk Museum Schiedam wel in het netwerk participeert.

Ofbyfor-boodschap

Tegenwoordig is Nina Simon een veelgevraagde spreker op congressen en bijeenkomsten over de hele wereld. Om beter tegemoet te komen aan de vraag, heeft ze haar baan bij het MAH vorig jaar opgezegd om zich volledig te storten op het verspreiden van de *ofbyfor*-boodschap. Dat deed ze in oktober vorig jaar onder andere via de tweedaagse, door initiatiefnemer Erik Boekesteijn opgezette *bootcamp* bij de KB in

Den Haag, waarvoor zich in *no time* de maximaal honderd deelnemers uit binnen- en buitenland aanmeldde. Daags ervoor, op dinsdag 8 oktober, richtte ze het woord tot de aanwezigen op de KB/OB directieurendag in Tilburg. Na haar bevolgen en dynamische presentatie nam ze de tijd om *Bibliotheekblad* in de LocHal te woord te staan.

Wat is uw indruk van de LocHal?

‘Een ongelooflijke bibliotheek! In de kern hoort de bibliotheek een plek van ongelimiteerde mogelijkheden te zijn. Een plek om van alles te leren, te doen en anderen te ontmoeten. Deze bibliotheek in Tilburg voelt heel open, heel transparant. Ik heb het idee dat deze instelling de juiste snaar raakt bij mensen. Kijk eens hoeveel jongeren er zitten te studeren. Wat me erg aanspreekt, is enerzijds de grote openbare ruimte en anderzijds de intimiteit van de werkruimtes. En niet te vergeten de connectie met het verleden van dit gebouw. De geschiedenis leeft hier voort, en ook dat is een genot om te zien. Een warme sfeer die wordt versterkt door het vele groen, dat je in dit gebouw aantreft.’

U bent gestopt als directeur van MAH om zelfstandig verder te gaan. Eerst was het uw droom furore te maken bij NASA. Dat liep anders. Is dit de tweede droom die u najaagt?

(Lachend) 'Dat hoop ik oprecht. In ieder geval knoop ik zo in ieder geval de draadjes aan elkaar die ik de afgelopen jaren heb gesponnen. Wat ik de laatste vijftien jaar heb gedaan, *community cocreation*, komt nu samen in de ngo die ik heb opgericht. Ook mijn ervaring als schrijver en presentator komt me hier van pas. Een paar jaar geleden vroeg ik mezelf af: wordt het niet tijd om al mijn energie voortaan te richten op het bijstaan van organisaties die daadwerkelijk willen veranderen? *Ofbyforall* is het antwoord op die vraag.'

Hier ligt uw hart?

Volmondig: 'Ja'.

De overgang van NASA naar de wereld van culturele instellingen mag dan geen gigantische stap voor de mensheid zijn, voor het individu Nina Simon lijkt me dat wel het geval.

'Toen ik nog bij NASA werkte, was ik ook al actief in het kindermuseum daar. Ik deed poppenkastvoorstellingen en zo. Via andere kindermusea en wetenschappelijke centra kwam ik uiteindelijk bij het MAH terecht, dus zo groot was die stap nou ook weer niet. De grootste stap voor mij was de verandering van *electrical engineering* – in je eentje wiskundige berekeningen uitvoeren – naar werkzaamheden waarbij je het publiek interactief betreft. *Empowering people instead of seeing them as clients or customers*.'

U heeft veel bereikt bij het MAH. Wat is er niet gelukt?

'Een jaar voor mijn vertrek bij het MAH is er naast het museum een plaza geopend, een ontmoetingsplek met restaurants, bars, muziekcentra, et cetera. De wisselwerking tussen die componenten is nog niet ideaal. Hoe trek je nog meer barbezoekers naar het museum? Hoe zorg je ervoor dat museale elementen terug te vinden zijn in de restaurants? In dat opzicht kijk ik wel eens met een jaloerse blik naar bibliotheken. Dankzij hun fijnmazige filiaalstelsel zitten veel bibliotheken in de haarvaten van de lokale gemeenschap. Een museum heeft dat niet. Die is meestal in het centrum van een stad gevestigd. Vraag is dan: hoe krijg je mensen uit de buitenwijken zo ver dat ze toch naar het museum gaan?'

Zou u bibliothekedirecteur willen zijn?

'Ja, best wel. Sterker: ik heb er zelfs wel eens aan gedacht. Maar misschien zou ik geen goede directeur zijn, omdat ik te veel van bibliotheken hou. Als kind gaf ik niks om musea, maar ik was dol op bibliotheken. Ik was typisch zo'n meisje dat elke week met een stapeltje boeken onder de arm naar de bieb toog. Als het om bibliotheken gaat, speelt dat nostalgische gevoel mij nog

steeds parten. Daarom lijkt ik niet de aangewezen persoon om ze te transformeren. Bibliotheken zijn sterk in de dingen waar musea, theaters en kunstinstellingen mee worstelen: *they are very comfortable in being civic*. Bibliotheken zijn progressiever in de zin dat ze niet oordelen over mensen. Of iemand nou voor een roman van James Joyce of voor een stripboek naar de bibliotheek komt, maakt de bibliothecaris niet uit. Omgekeerd zijn musea beter in het vormgeven van ervaringen. Wat dat betreft, kunnen beide nog het een en ander van elkaar leren.'

Hoe staat het met de samenwerking in Santa Cruz tussen museum en bibliotheek? Trok u vaak met elkaar op?

'Zeker, maar ook met andere organisaties die nog veel verder van ons af stonden, sloegen we de handen ineen. De samenwerking tussen musea en bibliotheken ligt voor de hand, is zelfs bijna te gemakkelijk. De *stakeholders* zijn vergelijkbaar. Daarom zocht ik ook contact met de sociale dienst, een kunstenaarscollectief, de voedselbank en andere partijen die ons denken op een nieuw spoor konden zetten.'

Gold dat ook voor commerciële partijen?

'Een sterk punt van musea en bibliotheken is dat ze een tot niets verplichtend openbaar podium zijn in een steeds verder privatiserende en alsmaar commerciëlere wereld. Dat biedt talloze mogelijkheden tot het aantrekken van nieuwe partners, zolang je je eigen aard maar niet verloochent. Hier in de LocHal zie je een aantal mooie voorbeelden, zoals het cafégedeelte en de verhuurder van vergaderruimtes.'

Uw filosofie komt er, chargerend gezegd, op neer dat het publiek het gezicht van een museum of bibliotheek bepaalt. Schuilt daar niet het gevaar in dat je je rol als opvoeder, als gids, veronachtzaamt als je die lijn te consequent doortrekt?

'Onlangs sprak ik met een bibliothecaris die werkt in een wijk waar het gemiddelde inkomen laag is en de meeste mensen een kleurtje hebben. De bibliotheek daar is echter een *place of white middleclass values*. Die bibliothecaris zei: "Ik besef dat ik de mensen die bij mij over de vloer komen en die dikwijls andere normen hebben dan ik moreel langs de meetlat leg. In mijn ogen gebruiken zij de bibliotheek niet op de juiste manier, dacht ik lange tijd. Nu besef ik: wat zijn de juiste morele waarden als deze bibliotheek echt van betekenis wil zijn voor deze buurt?" Er zijn zoveel verschillende manieren om aan educatie te doen en mensen samen te brengen. Het gaat er niet om wat wij professionals als de goede weg zien, het gaat erom welk effect ons werk sorteert. Ik heb gewoond in Washington DC. Als ik daar in een witte wijk naar de bios ging, bleef iedereen de hele film rustig zitten. Als ik diezelfde film in een zwarte wijk bezocht, gaven de mensen opspringend hartstochtelijk commentaar. Is een van deze attitudes de enige juiste manier?'

Zijn bibliotheken veranderingsgezinder dan andere publieke instellingen? En zo ja: hoe verklaart u die houding?

Een van de belangrijkste drijfveren voor bibliotheken om te veranderen is de urgentie om hun maatschappelijke waarde aan te tonen én te onderbouwen. In dat opzicht lopen ze voorop in vergelijking met andere publieke voorzieningen. Waarin ze niet

'Musea beter in vormgeven ervaringen'

‘Geen enkele instelling is neutraal’

vooroplopen, is de in- en doorstroom van beroepskrachten. Veel medewerkers werken al jaren in de bibliotheek en dat maakt ze minder innovatiegericht.’

Inclusie en duurzaamheid zijn actuele thema's. De Amerikaanse bibliotheekgoeroe David Lankes (zie ook het dossier op pagina 27 tot en met 34 in dit nummer) zei hierover: laten we ophouden de bibliotheek een neutrale plek te noemen. Bibliotheken horen in maatschappelijke kwesties partij te kiezen, zelfs een activistische houding aan te nemen.

‘Ook in museumland doet dit standpunt opgeld. Ik zie het als bevestiging van een sociale trend. Bovendien: geen enkele instelling is neutraal. Ja, de bibliotheek is er voor iedereen, maar toch komt niet iedereen naar haar toe. Wat wil dat zeggen? Is zij werkelijk voor iedereen of zegt ze slechts dat ze voor iedereen is? Wie bedient zij wel, en wat wil ze aan zichzelf veranderen om meer mensen te bereiken?’

David Lankes zei ook: ‘Bad libraries build collections, good libraries build services, and great libraries build communities.’ ‘Geweldig citaat. Ik weet niet welke bibliotheek bad, good

of great is. Wat ik wel weet, is dat die bibliotheek in de toekomst succesvol zal zijn die focust op mensen en *community's*, en die laat zien hoe deze mensen en *community's* de schatten van de bibliotheek kunnen aanboren. *Books, activities, services as connection points to build communities*. David Lankes weet veel meer van bibliotheken dan ik, maar ik ben ervan overtuigd dat die bibliotheken duurzaam en inclusief zullen blijken die de connectie weten te maken met de gemeenschap waarin ze functioneren. Dat maakt ze minder kwetsbaar voor bezuinigingen en legt een stevig fundament onder hun bestaansrecht. Aan het eind van de negentiende eeuw werd het als teken van beschaving gezien om een museum, een concertzaal en een bibliotheek in het leven te roepen. Aan het begin van de 21ste eeuw vragen sommigen zich af: zijn dit geen elitaire instellingen, slechts relevant voor de *happy few*? Die redenering kunnen we weerleggen door te bewijzen hoe relevant we zijn. *If we say that the value of a library is as a civic space, then we have to act like we mean it.*

TEKST EN FOTO'S: EIMER WIELDRAAIJER

Voor meer informatie: zie het artikel over Nina Simon in *Bibliotheekblad*, nr. 6, 2019, pagina 40 tot en met 43.

Forum Groningen

Het meest aansprekende bibliotheeknieuws van de afgelopen maanden was waarschijnlijk de door alle media breed uitgemeten

opening van Forum Groningen op 29 november. Ook *Bibliotheekblad* was erbij en beschreef op zijn website dat de massale belangstelling zelfs leidde tot opstoppen waardoor de roltrappen tijdelijk werden afgesloten. Dat de

toestroom van belangstellenden in de weken daarna onverminderd door is gegaan, moge blijken uit het feit dat Forum op 31 december melding maakt van maar liefst 400.000 bezoekers in de eerste maand.

LocHal Tilburg

Ook een ander recent geopend nieuw icoon van de Nederlandse bibliotheekwereld blijft de aandacht trekken. De Tilburgse LocHal werd in december tijdens het World Architecture Festival in Amsterdam uitgeroepen tot 'World Building of the Year'. De prestigieuze architectuurprijs volgt op verschillende andere nominaties en prijzen die de Tilburgse bibliotheek al eerder ten deel vielen. De LocHal, die tijdens haar eerste jaar meer dan 700.000 bezoekers ontving, viert haar eenjarig bestaan op 25 en 26 januari met een feestelijk programma.

Hallum en Nijkerkerveen

Maar het zijn niet alleen grote, iconische bibliotheken die recent hun deuren openen. Ook in onder andere het Friese Hallum en Nijkerkerveen openen (weer) nieuwe bibliotheken. Na de op 7 oktober in het Westfriese Wognum geopende bibliotheek, zijn ook deze twee vestigingen voorbeelden van bibliotheken die er zijn gekomen dankzij de motie-Asscher (waarin de regering wordt opgeroepen om zich in te spannen voor het behoud van bibliotheken in kleine kernen), of die door de extra bijdrage een volwaardige invulling konden krijgen, met aandacht voor alle vijf de kernfuncties zoals genoemd in de Wsob. De Bibliotheek Nijkerk maakt een podcastserie over de nieuwe bibliotheekvestiging in Nijkerkerveen, die op 6 januari openging maar waarvan de officiële opening in het voorjaar plaatsvindt op een nog nader te bepalen datum.

SCP

Het Sociaal en Cultureel Planbureau publiceerde in december de resultaten van onderzoek naar het gebruik van media, dat eerder ook al werd uitgevoerd in 2013 en 2015. Uit het onderzoek,

Beste Bibliotheek 2020

De verkiezing van de Beste Bibliotheek van Nederland 2020 gaat van start. **Tot en met vrijdag 14 februari** kunt u uw eigen of een andere openbare bibliotheek voordragen. De winnaar van de NBD Biblion Award wordt bekendgemaakt tijdens het Nationale Bibliotheekcongres in Utrecht (dinsdag 16 juni). Voordrachten kunnen gezonden worden naar: **redactie@bibliotheekblad.nl**. Meer informatie: zie *Bibliotheekblad*, nr. 10, 2019, pagina 37 en **www.bibliotheekblad.nl**.

getiteld *Trends in Media: Tijd*, blijkt onder andere dat de tijd die in het totaal wordt besteed aan mediagebruik niet is gestegen sinds 2013 en dat ook de aard van het mediagebruik slechts langzaam verandert. Ondanks de toegenomen mogelijkheden is de totale mediatijd redelijk gelijk gebleven: in 2013 ging het om 8 uur en 40 minuten per dag, in 2015 om 8 uur en 33 minuten en in 2018 betrof het 8 uur en 23 minuten. Traditionele vormen van mediagebruik blijven populair. Lezen doen Nederlanders nog steeds vooral van papier. De meeste tijd wordt besteed aan het lezen van kranten en tijdschriften (19 minuten), terwijl de leestijd voor boeken sinds 2013 vrij constant rond 12 minuten per dag ligt.

VOB

Het rommelt bij de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB). Na het vertrek van voorzitter Michaël van Straalen afgelopen september en directeur Arthur Schellekens per 31 december, is Anton Kok benoemd tot interim-directeur. Kok kreeg aanvankelijk als extern adviseur van het VOB-bestuur de opdracht te komen met een plan van aanpak en aanbevelingen om de ontstane impasse aan te pakken. Naar aanleiding van de bevindingen en aanbevelingen van Kok, inmiddels benoemd tot interim-directeur, stemden de VOB-leden op 12 december tijdens hun algemene ledenvergadering in met het voorstel van het bestuur om een 'Taskforce 2020' in te stellen die moet proberen de stilstand bij de VOB te doorbreken en de VOB weer in beweging te brengen. In dezelfde ledenvergadering werd een manifest van vier directeuren ingebracht met de titel 'Sta op voor de toekomst!' en een pleidooi voor 'een fundamenteel andere branchevereniging'. Kok constateert onder andere dat er binnen de sector veel veranderingen tegelijk hebben plaatsgevonden en dat dat ten aanzien van de positionering zijn weerslag heeft gehad op vereniging, bestuur en verenigingsbureau. De bibliotheken zelf hebben wel succesvol de omslag gemaakt en ontwikkelen zich, lokaal gedreven, in diverse richtingen. De keerzijde daarvan is dat de afstand tussen verenigingsbureau en leden is toegenomen: *dé* leden bestaan niet meer. Hij pleit ervoor de VOB uit de (vecht)modus van klassieke belangenbehartiger te laten komen en plaats te laten nemen in het samenwerkingsnetwerk. Met als taak: effectief bondgenootschappen smeden. De personele bezetting moet hier op worden aangepast (voorzitter/bestuur/directie bureau). Op 8

januari is de Taskforce ingesteld, die moet komen met een 'veranderplan', naar aanleiding waarvan in de loop van februari en maart profielen voor een nieuw bestuur en een nieuwe voorzitter worden opgesteld. In juni zou dan het nieuwe bestuur (inclusief voorzitter) moeten aantreden en na de zomer wordt vervolgens de nieuwe directeur aangesteld. Wim Keizer schreef over de hele gang van zaken een gastblog, getiteld 'VOB: de sneuheid voorbij?', waarin hij zich afvraagt in hoeverre er voor de VOB nog een toekomst is en hoe die er dan uit zou kunnen zien.

Leescoalitie

De Leescoalitie gaat in februari 2020 starten met een campagne die erop gericht is om grootouders te

stimuleren vaker voor te lezen aan hun kleinkinderen. In het kader van deze campagne, 'Lees voort!' genaamd, zal een zogeheten ambassadeursteam van bekende grootouders, onder wie Janny van der Heijden en Frits Barend, het goede voorbeeld

geven tijdens diverse evenementen en media-optredens.

Personalia

BiblioNu (Venray en Horst aan de Maas) krijgt per 1 februari 2020 een nieuwe directeur: **Fons Steggink** (33). Steggink is nu nog werkzaam als adviseur Digitale Geletterdheid bij Bibliotheek Eindhoven. Eind december 2019 overleed op 75-jarige leeftijd **Eduard Duijker**, voormalig adjunct-directeur van het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) en van NBD Biblion.

Komende zomer nemen zowel **Gerard Huis in 't Veld** als **Chris Wiersma** afscheid van de sector omdat ze met pensioen gaan. Gerard Huis in 't Veld is directeur van Graafschap Bibliotheken en Chris Wiersma van de nieuwe bibliotheek in Almere. Beide bibliotheken moeten dus op zoek naar een nieuwe directeur.

Op 3 januari is op 67-jarige leeftijd **Bert Mulder** overleden. Mulder, tot aan zijn pensioen in mei 2018 lector Informatie, Technologie en Samenleving aan de Haagse Hogeschool, verwierf binnen de bibliotheekwereld onder meer bekendheid door zijn deelname aan de Adviescommissie Bibliotheekinnovatie en door zijn betrokkenheid als gastcurator bij de LibrarySchool.

TEKST: BART JANSSEN

ENTHOUSIAST

Dezelfde kameel drie keer verkocht

Mensen enthousiast maken voor lezen: belangrijke bibliothecaristaak. Wim Keizer vertelt ter inspiratie waar hij al lezend door getroffen werd.

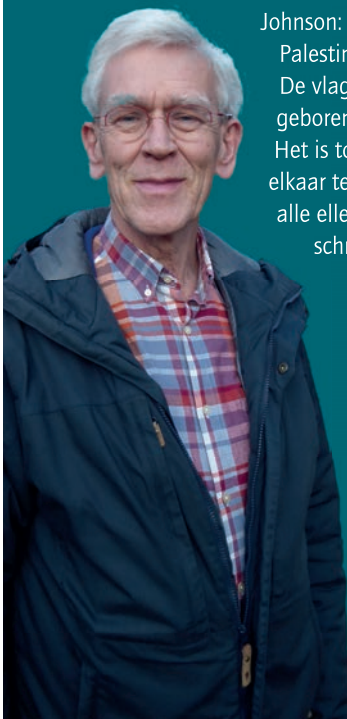
Hoe je ook over Boris Johnson denkt, ik ontdekte dat hij goed kan schrijven. Ik ben fan van Winston Churchill en het sprak dus vanzelf dat ik *De Churchill factor* van Johnson wilde lezen. Het boek belicht verschillende thema's. Zo noemt Johnson Churchill 'de schepper van het moderne Midden-Oosten'. Daar veerde ik van op. Geen bibliotheek die in haar programmering iets wil doen aan actualiteit kan om Syrië, Irak, Palestina en/of Israël heen. In het zeer informatieve boek *Dwars door het Midden-Oosten* van Carolien Roelants benoemt zij als oorzaak van veel problemen de rol van Groot-Brittannië en Frankrijk na de Eerste Wereldoorlog. Samen met Duitsland was het eeuwenoude Ottomaanse Rijk verslagen, en Groot-Brittannië en Frankrijk hadden het mandaat gekregen over Arabische gebieden die onderdeel van dat Rijk waren geweest. Uit het mandaat zijn de huidige staten ontstaan. Johnson schrijft dat Churchill er in belangrijke mate vorm aan gaf. Groot-Brittannië had volgens Johnson in de Eerste Wereldoorlog drie onverenigbare beloften gedaan: de toenmalige emir Hoessein een grote Arabische staat beloofd, de Fransen in hetzelfde gebied een groot protectoraat (het 'Sykes-Picot-verdrag', resulterend in het latere Syrië, waar de Fransen Libanon van afsplitsten), en de Joden een 'nationaal tehuis' dat geen afbreuk zou doen aan de rechten van niet-Joodse gemeenschappen in Palestina (de *Balfour-declaration*). Johnson: 'De regering had evengoed kunnen zeggen ermee in te stemmen dat het Joodse volk een stuk koek at, mits er niets zou worden ondernomen dat afbreuk zou doen aan de rechten van niet-Joodse gemeenschappen om datzelfde stuk koek op datzelfde ogenblik te eten'. En: 'Wie naar de drie beloften kijkt, kan maar één conclusie trekken: Groot-Brittannië had dezelfde kameel drie keer verkocht'.

Als minister van Koloniën (1921-1922) kreeg Churchill de taak 'de rotzooi op te ruimen' (citaat Johnson). Dat lukte maar ten dele. De situatie was veel ingewikkelder dan hier kan worden uitgelegd, maar Churchill was onder andere verantwoordelijk voor de stichting van Irak: een samenvoeging van de drie oude Ottomaanse provincies Basra (sjiitisch), Bagdad (soennitisch) en Mosoel (Koerdisch). In het toen nog dunbevolkte Palestina, ook Brits mandaatgebied, probeerde hij Joodse kolonisten en Palestijnen met elkaar te

verzoenen. Over het uitroepen van de staat Israël in 1948 zegt Johnson: 'Uiteindelijk smeerde Groot-Brittannië hem uit Palestina en liet letterlijk de sleutel onder de mat achter. De vlag werd gestreken en een nieuwe natie was geboren.'

Het is tot nu toe niemand gelukt de groeperingen met elkaar te verzoenen. Legde Churchill de grondslag voor alle ellende of probeerde hij die te voorkomen? Johnson schrijft, kort samengevat, dat Churchill z'n best deed, maar achteraf gezien te optimistisch is geweest.

TEKST: WIM KEIZER

Boris Johnson, *De Churchill factor*, Houten, Unieboek/Het Spectrum, 2015.

Carolien Roelants, *Dwars door het Midden-Oosten*, Amsterdam, Prometheus, 2019.

STEFAN VERWEY

COLOFON

Bibliotheekblad

Vakblad voor de openbare bibliotheken.
Verschijnt negen keer per jaar.
Uitgave van IP Uitgeverij.
Jaargang 24, nr. 1.

REDACTIE

Eimer Wieldraaijer (hoofredacteur,
eimer.wieldraaijer@bibliotheekblad.nl),
Bart Janssen (webredacteur,
bart.janssen@bibliotheekblad.nl),
Martin de Jong (redacteur,
martin.dejong@bibliotheekblad.nl)
E-mailadres (algemeen):
redactie@bibliotheekblad.nl;
administratie@bibliotheekblad.nl
Telefoon (hoofredacteur): 06-51236185
Adres: Charlotte van Pallandtlaan 18,
Postbus 164, 2272 TR Voorburg
Website: www.bibliotheekblad.nl

REDACTIERAAD

Erik Boekesteijn, Jan Gommer, Wendy de
Graaff, Wim Keizer, Gerard Meijer, Wanda
Moelands

VORMGEVING

Ruud Out (art director)
Ultramarijn Grafische Vormgeving

DRUK

Damen Drukkers, Werkendam

ABONNEMENTEN

Opgave en vragen over abonnementen
Nederland: Abonnementenland,
Postbus 20, 1910 AA Uitgeest
Tel. +31(0)251-25 79 24, Fax +31(0)251-31 04 05
Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of
www.aboland.nl voor adreswijzigingen en
opzeggingen. Abonnementenland is ook
bereikbaar via Twitter. Stuur uw tweet naar:
@Aboland_klanten.
Opgave en vragen over abonnementen België:
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit
2A, 3001 Heverlee
Tel. +32 (0)28 08 55 23, Fax +32 (0)28 08 70 05
Site: www.bladenbox.be voor abonneren of
www.aboland.be voor adreswijzigingen en
opzeggingen.
Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen
12 weken voor afloop van de
abonnementsperiode in ons bezit te zijn.
Prijswijzigingen voorbehouden.

ABONNEMENTSPRIJS

Per 1 januari 2019 kost een abonnement
in Nederland 199,90 euro,
elk vervolgabonnement op hetzelfde adres
189,90 euro, abonnement voor gepensioneer-
den 95 euro, los nummer 20 euro.
Abonnementen in Vlaanderen 218,90 euro.
Overige landen 252,90 euro. Alle bedragen
inclusief BTW en verzendkosten.

ADVERTENTIES

KBenP, Postbus 164, 2270 AD Voorburg.
Rajin Roopram, telefoon: 06-15201724,
e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

OVERNAME VAN TEKST

Overname van artikelen is alleen toegestaan
met bronvermelding en na overleg met de
uitgever. Voor kopiëren is reproductieverschuldigd aan de uitgever.

© IP Uitgeverij
ISSN 1573-9597

VOLGENDE KEER IN BIBLIOTHEEKBLAD

- Dubbelinterview met **Anne Rube** en **Frans Bergfeld** van ProBiblio.
- Wie wordt winnaar van de **NBD Biblion Innovatie Challenge 2020**?
- **Gelderse bibliotheken** bundelen hun krachten in netwerkverband.
- **Marian van der Wal**, voorzitter van de Stichting Bibliotheekwerk.
- **Matthias Hollenstein**, Australische architect met oog voor mensen.
- **Dossier:** community librarians gaan in gesprek met David Lankes.

Nieuw in de webshop

Met ons aanbod Express Titels heeft u populaire titels altijd snel in huis. Het aanbod is vanuit de webshop **voortaan 6 maanden lang** beschikbaar volgens de bekende voorwaarden:

- Snelle levering
- Standaard 25% korting op de boekprijs
- Keuze uit verschillende bindwijzen

Ontdek ook onze nieuwe bindwijze **Oningewerkt.**

Supersnel én uitleenklaar geleverd tegen een lage bindprijs.

Kijk voor meer info op
shop.nbdbiblion.nl

nbdbiblion
» Vooruitgang boeken

GO opleidingen

Cursusagenda februari - maart 2020

05/02	DATA-ARCHITECTUUR EN DATAMANAGEMENT	GAAT ZEKER DOOR
05/02	INFORMATIEBEVEILIGING	
06/02	ADVIESVAARDIGHEDEN	
06/02	LEERGANG INFORMATIEADVISEUR	
06/02	INSTORE COMMUNICATIE IN DE BIBLIOTHEEK	
07/02	FUNCTIONEEL APPLICATIEBEHEER	
20/02	COMMUNICEREN IN EEN VERANDERENDE ORGANISATIE	
02/03	BASISOPLEIDING BIBLIOTHEKEN	GAAT ZEKER DOOR
02/03	COLLECTIES OP ORDE	GAAT ZEKER DOOR
02/03	SUCCESVOL PROGRAMMA'S OPZETTEN VOOR DE BIBLIOTHEEK	*NIEUW*
06/03	GO MEDIACOACH: SPECIALIST INFORMATIEVAARDIGHEDEN	*NIEUW*
12/03	AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN	GAAT ZEKER DOOR
13/03	AUTEURSRECHT (BASIS)	
16/03	KLANTGERICHTE INFORMATIEVAARDIGHEDEN	GAAT ZEKER DOOR
18/03	DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN	
20/03	BASISOPLEIDING MEDIACOACH	

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380